

Sarusi Mihály

Szentföldön

A Vagabundkorzó VII. könyve

Corvinka villanykönyv

Szent(al)föld? Szent-Pannónia?... Erdély!... s a Szeret-tere? Felső-Magyarhaza? Magyar-tengermejjék? Mind-az-egész-haza?!

Szentfölded: szülőhazád. Szentföld, szülőhaza.

Hogy most aztán nekivágsz!

(Misa-búcsú?)

- A Vagabundkorzó VII. kötetével zárom csavargókönyv-folyamom! Ha majd mód lesz rá (azaz: valaki hozzásegít, mert nekem nem futja ilyen utakra), elutazom Dél-Amerikába, Ausztráliába s a Szentföldre, Palesztinába. Elsőnek, csabai misszionárius segítségével, a braziliai őserdő magyar telepeit, legfőként pedig Árpádfalvát keresem föl! – harangoztam be (mint rövidesen kiderült, túl hamar) a berekfürdői Kálomista Magyar Lelki Ház írotábori közösségének 2000-ben.

Bele, s meg sem állsz.

...Nagycsanádig.

Majdnem úgy jártam, mint Makó vitéz, ki szentföldi keresztes hadjáratra indulva adriai kikötői csapszékig jutott, ahol annyira a dalmát kancsó fenekére nézett, hogy - csoda-e, ráadásul bizonyára némi hölgytársaság mellett lecövekelve – kis idő múltán Jeruzsálemban hitte magát. Vagy akár az a velencei szerzetes, aki szentföldi zarándoklatra szánta el magát, s akit a viharos Adria magyarhoni tengerpartra vetett, hogy (sugallatra?) meg sem álljon István király udvaráig, és a Szentföldet – mielőtt a Kelen-hegyről letaszajtanák – Marosvár táján lelje meg.

- Az egyik hülyére itta magát, a másikat meg valami szent érzés kerítette hatalmába. De hogy te mit keresel ebben a társaságban...?

SZENT az a föld.

Ez?

Mert: a miénk? (Mert a: mienk?)

Szentelt Alfölded; testünkkel megszentelt – mögszentölt – Nagy-Alföldünk.

Mindenesetre téged is eltérített a Jóisten: vissza, haza.

- (Palesztinai) Szentföldre indulva (magyarhoni) Szentföldre értél.

...SZENT EZ A FÖLD.

Bálint Sándornak az Alföld szent. Mint fogalmaz: *Szent ez a föld. Imádság és verejték érleli...* A Székelyföldön Háromszék, Csík és Maros vármegyében egyaránt előfordul a (táj lakosságának katolikusságára is utaló) Szentföld tájnév. A Dunántúlon sincsenek vele másképpen: a Balaton-vidék (s nyilván az egész nagytáj, a drága Túl-a-Duna) sem egyéb, mint szent... az egészséges lelkületű bennszülöttek. Garay János mondá Balaton-melleyéki költeményében (abban a pillanatban, hogy Keszthely földjére lép, és szénéz, hova is keveredett): *Szent ez a föld, amelyet itt / Be fog járni lábatok...*

Szent, szent. Szent vagy, Uram. Szent, szent, szent!

Magyar Igen

Magyar Égen – tetszetek írni Urunk Jézus Krisztus 1778. évében.

Tatár, török, Hóra, majd a pontot az I-re Janku hada tevé. (Hogy ne is folytassuk.)

- 1848-ban 187 magyarigenit mézároltak le; 400-an maradtak életben. 1947-ben 70 református él Igenben, meg körülbelül ugyanennyi katolikus.

Zarándi, alsó-fejéri bányaságból az Ompollyal a mezőségek sompolyogva.

Előbb úgy vettem: (Igenben) Igen helyett Nemet találok. Magyarigenben Magyar-nem.

- Magyar-Nem!

Magyar nye ma, nyics, no, nu egy sem.

Nuku; csak a nyustyu.

- Másfél.

...Valamennyire magyart csak lelek Igenben?!

Megszámolni térek be a faluba.

Mert valamiképpen a hazának ártani nem szabad, azonképpen annak nem használni, mikor lehetne, nagy véték. (M. ATHENAS.) – olvasod az igeni sírkertből az erődtemplom kertjébe mentett *Felsőcsernátoni Bod Péter (1712-1769)* kövén.

- Halálának 200. fordulóján emelte a magyarigeni egyházközség.

A Magyar Athenas volt az első magyar írói életrajzi lexikon.

- Hagyján, ha nem mondd, hogy m(agyar)!

Elvisel, ha nem nevezed néven a m.-t. Különben nem tudni, mire nem vetemedik nagy indulatában.

- Különben is, örülj, mert ez a templom legalább ma is a tiétek! Máshol, mint például Szentimrén, csak a kihalt istenháza maradt utánatok.

Mibe bé lehet költözni.

Az emlékmű előtt kopjafa, *kegyelettel szülőfaluja 1972.*

- 800 (magyar) lélek 1918-ban is – az akkor 3-4000 lelkes Magyar-Igenben.

A templom falában kö: *Ezen ISTENHÁZA Fundamentumból építetni kezdet 1781 Sz: György napján.*

- A parókia 1480-ból való, barokk átépítése 1753-as. A várfal és a várkapu 16. századi, az itteni felekezeti iskola helyén ma vendégszobák vannak.

Az emeleti lőrések egyikén támadt ablakban lóghatsz hajnalban meglesni az első lópatkó-csattogást.

Zúg a légy, zúg az őszi pusztuljka az istenházában! Mintha idemenekült volna Alsó-Fehér vármegye valamennyi legye.

Az istenháza Bod Péteré, a fundus annál inkább.

- Hatan vagyunk.

Gudor Melinda, regélőm, a lelkész ifjú párja,

Gudor Botond, a magyarhiten lévők lelkipásztora,

Gudor Noémi, kicsi lélek a paplaki bölcsőben,

Tollas Sándor, és a kisleánya,

Ida, és

Kolumbán nevezetű; ő már nem biztos, hogy jární fog.

Megvannak mind a hatan.

- Istentisztelet kéthetente.

Ha a legyek beengednek bennünket? Beférünk tőlük, szólni engednek.

Döng, dönög az istenháza legye veréssel vegyest.

- Sárdon 20, Boroskrakkón 3, Zalánán 30.

Bod Péter mindhárom máj leányegyházában istentisztelet kéthetente.

- A katolikusok körülbelül 10-en vannak, műemlék a templomuk.

A paplak kutyája veled tart magyarkatolikus-nézőbe; román fiú köszön rád:

- Bundö!

Jól hallottam, a gazdasszony az elébb *Bundást* említett.

A magyar kutya, ha vlach környezetbe kerül.

Bundással – úgy lehet venni – hat és felen vagyunk kálomista magyarok Igenben.

Hetedfél.

- Noszek Gyula a katolikus gondnok, papjuk Gyulafehérvárról Gál Alajos főesperes.

A magyar gondnok kedves élete párja feketekávéval kínál. Nem tudja, mivel kedveskedjék! Épp törökbúzáat törnek; mit tehet ő.

S a magyart – ura szülőanyanyelvét – nem töri.

- Mindenünk van!

Mindenük, a szentegyházban s környékén.

- Tizennégyen.

A 14 magyarigeni katolikus:

Nagy Ili,

Sems Rózsa,

Noszek Gyula,

Noszek Dorina, a felesége,

Borsos Mária, Sztáráné,

Borsos Ernő, a testvére,

Borsos Sztára Mária,

Szabó Vili,

(román férfi, magyar nő, a gyermekek katolikusok:)

Biris Anna, és négy gyermeke, Dani az egyik,

Istok..., romának vallják magukat, de katolikusok.

- Tizenhárom és fél - tizenegyedfél.

Reszkessen, akinek rossz a lelkiismerete!

- Nem úgy gondoltam.

Hál' Istennek mi sem.

Gazdag porta, tág ház a gondnoké. A falon *Ajtaiék* nemesi levele, öreg szablya, szarvas agancsa; berakásos íróasztal, főtmeny. Hetven évvel ezelőtti kolozsvári rumun oklevél adja tudtul, milyen borok voltak akkoriban Magyarigenben.

A ház alatt a pince akkora, hogy nem csoda: Ajtai uram csak elindult egy borversenyen s már meg is nyerte.

Ma a hatalmas hordóknak – jobbára – csak a hült helye.

Igen vize martján, Sárd felől: a jó öreg katolikus istenháza. Mellette a valahai plébániaház téglahalma. Épp elég földat a tizenvalahány léleknek a templom megóvása.

M. IGEN.

Nemigen.

A templomkert végében: mi az a fehér? Csak nem.

Az emlékoszlopon elől: MDCCCLVIII október XXVII.

Balra az irat: *187 magyar honfinak síremléke.*

Itt Nyugszik IGEN.

Igen; hátul: *Áldás poraikra!*

Áldás, béke; Istentől békesség.

Jobb felől írva vagy az igen magyar kövön: *A Kegyeletes Közönség adakozásából emeltetett 1888-ban.*

Volt, kegyelet, közönség, adakozás, emeltetés.

Cinterem a katolikus templom körül.

- Az utolsó sírkőig *A tiéd vagyok, Vagyunk!*

Az egyik: *Ilyés Elek 1900-1958.*

Ő is hiányzik a miséről.

Hát még az, aki 'nem természetes halállal halt'.

Errefelé nem a veled ásatott gödörbe darabolás, fújtás, lövetés a lehető leghagyományosabb módi?

Amoda a faluban a magyarvallásúak szentegyházán körben vadonatúj ereszt. Nem egyházi pénzből, anyaországi alapítvány segédelmével.

A Sárd felől való, Igen-pataka marta magyarkatolikus istenháza padjaiban román ének a szórólapokon, magyar énekes füzet. Virágszál, szálak, s: széles magyar nemzeti szalag, amelyért újabb égetés jár? A kapufőn 1809, a torony alatt harang kötele s a kiterített J. Kr. képe. Péter és Pálnak szenteltetett.

- Mondta a pap bácsi: amíg bírjuk, ő minden vasárnap kijön! Ha látja, hogy van köztünk román is, röviden neki is elmondja.

A magyarkatolikus (a romának) igen, a románkatolikus (a magyarok) miért nem?

ÍMÉ! Kívül Ompoly édes tere, nyugotról meg, a Móc-havas felől, áldott magyar szél, mely.

Mindszent hava derekán Anno Domini 2001-ben.

A katolikus istenháza alatti Igen vize mentén följebb: Igen-pataka, korábban (a pontosság kedvéért) Oláhpataka.

- Aki rumun vizet iszik...

A sárdi kálvinista magyaristenháza ide épp egy jó kurjantásra.

- Berekednél, hallod.

Az a macska ott: mint a csabai Kastély-szőlőkből balatoni Almádi-hegy aljáig szaladó S. Gyöngyi-féle Mafi.

- Négy magyar, egy román temető Igenben. Három református, egy katolikus.

A két magyar templomon kívül egy kicsi román a Magyarigenben letelepedő Új- (Nagy-, Alsó-) Oláhigen tovább gyarapodó népének.

Az anyai ágon fölmenő Ajtai családnak volt vagy húsz hektár szölleje, melyre a ház alatti óriáspince sarkában árválkodó tíz jókora hordón kívül nem sokan vélekszenek. A pince földjét borító pityóka honnan tudná?

Mélyen hallgat.

- Ajtaiéknak volt aranybányájuk Zalatnán!

A szeku az öreget lefogta, keresték az aranyat.

- Anyám unokatestvére.

A valaha ragyogó magyarigeni porta – nemesi udvarház – romjain is látni való.

- A szőlőből valamit visszakaptunk, de a legrosszabbat adták. Egy darabig csináltam, aztán megmérgeledtem, kivágtam.

A gyermektelen házban örömmel fogadták volna az áldást.

Az udvarházat a gazda ezután igyekszik helyreállítani.

Magyarigen a közigazgatási székhelye Sárdnak, Borosbocsárdnak, Celnának, Igenpatakának, BodPéterIgennek.

Négyezer lélek.

- Rajtunk kívül magyarok még néhányan Sárdon; páran Krakkóra jöttek.

Pár hónapos kisbabájával fogadott az elébb az ifjú (Fejérvárról való) lelkészné, szomszéd vlach fiatalasszonnyal lelem őket.

Ránézett; férje Kolozsvárt a dolga után, az ifjasszony a csecsemővel, meg a rács mögé zárt harapós kutyával (az udvaron a szelíd Bundással). A kapuházban az épp Erdélyi-hegylajai cefrejavától bódult román, magyarul fia szót sem értő, amúgy igen jóindulatú házpásztor kapus hortyog.

Hazamehet, van, aki vigyáz a papnéra?
Széles mosollyal távozik az oláhné.
Örül, hogy itt vagyok.
Édes Istenem.
Édes kicsi magyar (magyar-vlach, vlach-magyar) világ!
Hogy érti ezt az érzést, akinek soha semmi köze nem volt ehhez a – móc havasok közé szorított – kicsi magyar világhoz.
Már ha ragaszkodik ahhoz, ami. Mert – ugye – különben gond egy sem.
Ki soha semmit sem értett ebből a kised magyar életből.
A másfélmagyaréból, harmadából ha. A nyelvétől megfosztottról. Lelkéről.
'Erdély'; 'az' 'erdélyiek' 'túlzottan' 'szeretik' 'a' 'hazájukat' – adja meg budimpesti egy-komád.
Túl-on-túl.
Modern hogy lehetne.
Túl-a-modern.
(-ontúl.)
Magyarnem? MAGYAR-IGEN.
Mint egykoron a pápával Darázsfalván: Igen, Igen!
Magyarigen.
...Hová oly rég kíváncszál. Hogy most – már megint – segítsen a Jó Isten.
Ez az.
Hol jobban érzed magad hetedfél magyarral, mint amoda félszáz ezer aliggal.
- Szinte; már-már.
F. I.-nak vallják meg Gimesvölgyében:
- Ellenünk nem románok, az alig-magyarok uszítanak.
„Chiar-magyarok” (ahogy a csángó nép hívja őket), hogy minek a magyarnak a magyar tanoda! Amikor járhatnak a máséba is.
Fekete soproni vörösbor almádi maradékával öblítem le a várfal egyik – hálóvá varázsolt – helyiségében ezt a fényes napot.
Fekete! Nem veres, fekete e bor színe! S nem árt meg neki egy kis zötykölődés, némi nappal meleg Mindszent hava! Egyik hazából a másik hazába, Móc-havasi tengelytörő kocsikázás.
A főtéren – Magyartemplom terén – bezár a Bar nevezetű korcsma, s rövidesen fölcsendül az első dákó-román gajd. Mintha otthon lennél a szintén dák-nem-látta csabai Mozi-téren (hol estelente hajnal hasadtáig tart a zürzavar, s hetente cserélni kell a duhaj fiúk miatt a padok deszkáit).
Egész csöndesek az itteni részek a csabai Mozi-téri cefréshordó-nyalogatókhoz mérten.
Más legény nyakába a párjának való ugrik csókolni, kifulladásig.
MAGYARIGEN.
Majdnem mint a morvahoni Magyarbród (Uhersky-Brodja).
Lám, a cseh nem restelli bevallani. (Persze mert tudja, hogy attól még – ha te azt mondod is, hogy sajnós – az övé marad.)
Mert amúgy, lassan, ugyanoda jutunk itt es, mint csehországi egytestvéreink.
Különb: rendben! A nagydák miniszterelnök, Adria Nasztáze a kisantant összefogását sürgeti a magyarbarát magyarokkal szemközt.
Mert mindeközben – míg ezt mondod, mondikálod – a Bukur-vize martjáról indított dák tankönyv-kommandók járják Háromszék vármegyében a magyar oskolákat, hogy kiszedjék a magyar tanulók kezéből a magyarhoni tanolvasmányt.

- Kérem, jelentsék a tanári karok etnikai összetételét! – szóla a párizsi Trianon-palotában kiképzett prefektus, európaiságra okítva Európát.

Európa (leányasszony) – bikaháton – 2001-ben a Magyar Égen.

Földön.

Az égen már (a Magyarcsillaggal párban) az Esthajnal.

A magyarigeni kapukat este kilenckor sem reteszelték még el: bárki benyithat hozzád.

- Csak meg ne tudják a globális globalizáció odaadó (mértékadó s egyben mértékemtartó) hívei, a vándortolvajok!

Azok.

Hogy az édes magyarigeni (!) álomból kocsizörgés ébresszen.

Majd motor bög; az első kakas-szó.

Magyar Virradat (Szálasitlan), hálistennek.

(De – biza – nem románácitlan.)

- Tudniok kell a magyaroknak, hogy én géppuskás vagyok – szóla vala az egyik államférfiúi vezérük.

Nem álom, való.

Az Erdélyi Magyar Egyetemet a legszívesebben szétbombáznák. (Hát még ha lenne, mit nem követnének el.) Mondván, Európa.

Szegényke.

- Három családot telepítettem Igenbe Kolozsvárról, három munkanélkülit. Egyet ide.

Megosztotta a házát a szegény emberrel.

- Itt voltak két évig. Asztalosműhelyt rendeztek be.

Idetelepítette ezt a családot, hogy szaporítsa a gyülekezetet.

- Nem ment.

- Két családot Sárdon, a parókián.

Az egyik ma is ott él, a másik kiment Németországba.

- Nem tudtak megélni.

A gyermekeket a nagyszülőkhöz adták Kolozsvárra. Ők meg.

- Ez volt. Próbálkozás, hogy gyökeret eresszenek.

Lépní kellett, mert meghalt a gondnok.

Fognak.

- *Tollas* család; ketten, az egyik román, meg egy gyermek, de a gyermek román lesz.

- *Kolumbán* család, ketten vannak, de Kolozsvárhoz tartoznak.

- Mi hárman, *Gudor*. Én szilágysomlyói vagyok.

- *Tamás* nevezetű hívem, de nem jelentkezett be. Nem jön, kerül.

- Van egy néni, a gyulafehérvári otthonban él.

Lélekolvasás IgenMagyarban.

- Nyolc személy, ez az egész eklézsia.

- A *Kolumbán* család felerészben Kolozsvárt van; tanár, csak nyáron jönnek.

Nyolcan vannak.

- Valamit tenni kell, mert a románok nagyon áhítoznak a templomra!

Magyartemplomba. (Miután – elébb – Bizáncba vágják.)

- Az ötvenes években már tüntettek; ordítottak! Ők többen vannak! Nekik jár!

Minden, de minden az ősi dák – „Gyere bácsihoz!” – jogon.

- A mi püspökünk? Azt mondta: Mért zavarna, hogy az egyik hajóban ortodox pap füstölne?!

Mért.

(Ő volt a mi főpapunk.)

Ők, a mieink.

- Előtte a románok ellopták a saját templomuk építőanyagait.

A dákok, akarod mondani a.

- Temetéskor kaján vigyor: „Hányan vagytok még?”.

- Látom.

A magyarigeni: Erdélyhon egyetlen későbarokk református temploma.

’Építették dákoromán eleink.’

Csak beveszik magukat, s már kész is a vlach legenda.

Avagy már régen elkészültek vele Igen-vidéken?

- Bod Péter után barokk közösség volt itt, erős bécsi hatás érvényesült. Nem egy családban bécsi festményt őriztek. A középkor óta jöttek Magyarigenbe a német kőfaragók. Krakkóban is.

Az Igen-völgyi iparosok szerte a világban faragták a barokk templomokat, igényelték itthon is.

Annak ellenére, hogy itt a reformáció óta – a jézustársasági térítés ellenére – mindig kevés katolikus volt.

- Az 1500-as évek végén, az 1600-as évek elején 800-1000 volt itt a református!

Miközben Gyulafehérvárt visszavették a károlyfehérvári katolikusok.

- Erdély három kálvinista püspökének volt eddig Magyarigenben a székhelye.

Magyarázza a magyar lelkész a környéken a románoknak, ők is jól járnak, hogy idejönnek a pénzüket elkölteni a magyarországiak. Némi fejtörés után megadja neki az Igen-vidéki vlach ember, kit kellekorán fölvilágosított Bizánc a dolgok európai állásáról:

- Az a pénz nem kell, mert az rossz pénz!

Elhitették velük, hogy a pénznek szaga van. (Bűzös illata.)

M. IGEN.

Ne is mondd.

Krakkai hejnal

Újabb Szentföldre menet, Almádiból Tokajba, meg vissza: oda Krakkó a toronyirány, vissza Arad, hogy Somogyországból térj meg balatoni hajlékodbá.

Megint körbe-karikába: Szent-Vagy-Uram!

Foki búcsú

Budafok promontori szőlőhegye csúcsa tetején CSANTAVÉRI TÖRLEY JÓZSEF CSALÁDI SÍRBOLT-ja, rajt' acélkaros, hattyas címerkettőssel búslakodó hölgy kőkettőse; bizánci szentegyháznyi kriptá kőkupolásán az öreg Duna fölött. A Plébánia ucca szőlei alatt pince pipál a kordonsorok közti kéménynek tetsző légzőnyílásokon. Alant a mélyben – az egész szőlőhegy alatt? száz éve, a szőlőgyökértetű pusztítása óta? – bor helye dohosodik. Még alább – alig valamivel – omló, romló szőlők helyén cifrák palotái ókor-ókor (olykor). Foki Sarló-ucca pestbudai, dunai körképe. Sírkamra pincemélye borospincék szomszédságában, hogy ahogy lehet, a jó öreg pezsgőgyáros bekukkanthasson e maradék világba.

Álmodni régi szőleiről, régi borról, régi Högyről, pinceszerről, szerelemről.

Följebb kissé jókora kapálatlan szőlő turán, zengő, zöldszilváni, rizling táblácskái. Csak nehogy a Balaton-fölvidékiek is így járjanak! Valaha szőlőt termő, jó borral kínáló Öreghegy helyén a pusztá kertváros.

Saját termelői bort ajánl a borisszáknak a tanpincészet elvitelre, rendezvényre, itteni bemutatóra; kihalt környék, egy fia borbarát vásárlót nem látni fokbudai Promontor-tetőn. Meg sem mozdul semmi a néhai szőlőbe ültetett családi házak táján.

Ipoly Ságja

Hontvármegye székhelyén, főtéri boltjában a kínai kereskedő nem érti, miért a bennszülött eladónőkhöz fordulok. Ő csak a (trianoni) telepések állami nyelvét volt képes megtanulni. Elég lehetetlen lehet az élet egy kínainak a Magyarországról levágott s mindazonáltal magyarnak megmaradt Részeken letelepedve. Szerne egész Európában is: elsajátítani valamennyire a hivatalos nyelv mellett a mindenféle helyi népcsoportocskák nyelvecskét.

Ipolyságon is mi nem történhetett; olybá vehette kínaink, ez már neki is sok. Jóból is megárt a magyar!

...Európa.

Az Ipoly-part 35 év után, túlfelől (ezúttal tán fogda nélkül megúszva).

Öreg ház az Ipolynak szaladó Káptalan-ucca végén: EBBEN A HÁZBAN SZÜLETETT SAJÓ SÁNDOR 1868-1933 A SZÜLŐFÖLDHŐZ VALÓ HŰSÉG KÖLTŐJE, AZ MTA LEVELEZŐ TAGJA. Szerény polgárház lehetett akkoriban is.

Honnan jönne a hűség, ha nem innen.

Végre-Árvában

...A 64. vármegyében, ahol eddig még sosem jártam, melyet eddig elkerültek az útjaim: Árvában! Hatvannegyedik Vármegyém... (Majd a Mária Valéria-hídon találkozom velük: Párkánynak kutyaolva látom az ívekbe ragasztva a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom ragasztásait, majd odahaza világhálós honlapjukon a Trianon-helyesbítő előterjesztésüket arról, mely elcsatolt részeket – köztük mindkét Iratost – gondolnak visszaadni a hazának.) Azon az úton, mely – Hoholföldön által - Lengyelbe, Lengyel-Árvába, Krakkóba, Kis lengyelországba, Lengyel-Galícia szívébe, Lengyel-Szepesbe viszen, s

amely út követ koptatta vala a lengyelnezőbe, tatárűzőbe, lengyellány-vizslatóba kiruccanó jó Balassa.

Mely út – így – csak jó lehet; s eddig elmaradt vala.

Alsókubin előtt - omló kastélyos Felsőkubinon túl – Oláhdubova eredeti vlachjai.

Mindezek előtt valamivel Donovali, Dóval a szorosban, Fáttra-Táttra szorításában: síparadicsom, mely nyáron merő tűz, tűző ég, szél. S fenyő, fenyő lóg körbe a havasokról. Lesiklopálya fűvén legelésző juhnyáj. A kistemplom nyitva, nem úgy, mint Fokbudáé, ipolyi Ságé. Tán mert ez nem a miénk. S kiírva, mint Tokajban, Promontorban sem, mise ekkor s akkor. Nagy-Fáttra s Alacsony-Táttra közti völgy szoros hágója-táji öreghegyi imád. S jópofa fedett fahíd a sírkertbe, meg azon túl.

Dóvali hágó Krisztus urunk 2003. esztendejének Kisasszony hava elején. Ölelkező Nagy-Fáttra, Alacsony-Táttra szorosságban, Fáttra-hágó Dóválján, Táttra szorosa vágtn, vízvázastó patak-folyás térítő hegylánc hágójára. Oláhbukó? Meg ne hallja a dák király fia, mert még ideszalajtja seregét.

Alsókubinszkiéknál a Fő tér ötágú csillagos emlékműve körüli déli verón épp úgy senki sem hallja a szökőkút muzsikáját, mint Csabán lehet üres ez időben a táj. Ők is fölszabadultak: 5. APRIL 1945 – csillog rád az írás a kőmű másik oldalán.

Az Árva vármegyei uraknak se híre, sem hamva. Az Öregtemplom szószékébe – hogy mégse maradjon üresen – Szűzanya szobrát tette a pap. Alsókubin szinte csabai evangélikus szentegyháza oszlopsoraival, hajóival, karzataival.

Alsó, a Kubin.

- Kubinszkyék rég jártam!

Ott, épp arra.

Árvavár ajja

...váralja „Váralja” fogadójában kötsz ki nem csak a magad meglepetésére, Vilcsek Tibor Vlcek házában, hol Kántor a pénzváltó, mint nemsoká látod egész (fél) Közép-Európában.

A vár alatti patak parti fogadón: zsendely, míg az udvarház udvarát kerítő többi épületen a zsendelyt alig utánczó piros bádóg, míg szemben a másik fogadó ad magára: fekete műszindely rútitja.

Ahogy végig Felsőmagyarországon, itt is, a 35 évvel ezelőtti fazsindely helyett – balkáni? amerikai? holdbéli? – bádóg Árvaváralján a katolikus templom körüli főtér valamennyi házán. Zsendely szinte már csak a műemlék váron.

Árvaváralja temploma ormán három nyelven a hely története: magyarán, tótul, cipszer-érti nyelven. Vasárnap nem fér be, a térre is jut – mint majd látod tót s lengyel Árvában végig – a hívő helybéliekből.

Árva vára? A kapu után előudvar, belső kapu, az alsó udvarra magasodik a hegyfokerőd Árvára.

Alsóvár régi vártemplomában képtár, az egyik festményen Thurzó György koporsójában kiterítve, másikon ereje teljében a főispán, Georgius Thúrzó de Betlenfalva, Comes de Arwa.

Árvavárott

Várőr-maszkák zenélnek, istrázsálnak, álgyút sütögetnek, hollót sétáltatnak, sólymot ugrasztanak.

- Hallod, Brüsszelben magyarázni kell, hogy a *hungarian* meg a *mag'ars* egy s ugyanazon nép fia!

Osztanának tovább a napnyúgati böllérek? Dirib-darab magyart, hunföldit, székelyt, palócot, szögediföldit, csángót, miegyéb magyarit e taknyos világban.

Az árvaváraljai árvai révátkelőnél épp hogy átcsúszik a gumikajak a zuhogón. E helyt az éjszokról délre csobogó Árva nyugati piszkot – mindenféle műanyagot, cocakólát – lök a partra.

A folyóparti séta után: jöhet a vár! Nem akarok úgy járni, mint jó pár éve, amikor Szászvárosig bírtam s a lábam fölmondta a szolgálatot, mehettem kórházból kórodába. Rossz lábammal hogy másznám meg ezt a nyolcszáz lépcsőt?!

„Itt jártam, Árvavár alján bókásztam, folyópartról reálestem, tutajosokkal csurdogáltam...”

Na jó, a bejáratig.

A pénztár; onnan a kapu, jó kaptató kövesút. Ennyi elég, a várkapunál - hogy ne mondjam sokat látott láboddal - megpihensz, fölnezel, né.

Nyílik a kapu, csak belesel! Be a kapubejáraton az előudvarra. Így már: megjártad Árva várát, kapuján belül!

Még hogy a kapuján, azon be; mert hogy becsusszansz a német csoporttal; sötét alagút, na, vissza.

Kilsővár udvara! Mert hogy ez már az; várkápolna, várminden! Csak bejöttél a várba. Fölötted bástyák, középen a reneszánsz vár, afölött a sziklán a sasfészek!

Na, ennyi.

Német mama magyarázza, innen már visszafordul, mert nem vállalja tovább a lépcsők hágsó fokát.

Várkápolna, képtár, ez még belefér, vízszint, nem függőlépcső-menet; a társaság csigalépcsőn folytatja a közbülső várba.

Te vissza; csiga egy sem. Ma nem. Krakó – Lengyel-Karakó – messze.

Kiülsz a várudvarra – szép várleányok helyett a csupasz falakat méregetve -, lógatod (sokatlátott) lábad, bámulod a követ; órányi pihenés után föleszmélsz: azon a falépcsőn megelőződ őket! Mindenféle tekergés nélkül fönn vagy valamennyire.

Bástyabelső, fok, lőrés, lőrésnyi ablak, ablakülőke, fülke, Árva vize, zöldje, pihegsz egyet s már az alsónál szűkebb közbülső udvaron leled magad!

Innen nem.

Az a függőfolyosó a kiállítási termeivel, mondanom sem kell; a végén följutottam a föllegvárba; az aljába, mert a föcskefészek-várba már nem engedtek.

Árva, Árva; lábad a jéghidegben. Benne bokáig az Árva vizében.

Árva.

(Túrócszent)Mártoni serezőben

... az indóháznál; tornácáról a Várat méregeted. Mindenki túróci sert iszik, szentmártonit; kár, hogy az itteniek elhitték, elég Mártonra fogni.

Kun(szent)márton, próbálkoztak nálunk is; árvai gigába túróci sert!

- Magyar gigába magyar nedűt! Magyar áru. Nyaralj itthon! – Széchenyi után szabadon; a szlovák, lám tudja, hogy „Költsd pénzed hazaira!”. Pozsonytól Kézdiig, Ótátrafüredtől Újvidékig, Fiuméig. Hogy az árvai nép ne kényszerüljön megint máshová vándorolni.

A csapszék gépzenéjére előbb rángatózni kezd a két kiránduló pár egyik fiú tagja, majd fölkapja babáját s együtt ropják! Némileg ittas a legény, de mit számít; bolondoznak, jól érzik maguk. Népünnepély pillanatokon belül az Árva partján. Akár (hasonló esetben) a Körös-parton; ugyanaz a nép? Ez tótul, az magyarul szól már.

Hátizsákjaikkal már amoda, az Árva rekettyése felé andalognak.

Árva-istenháza

A főtéri 200 ülőhelyes templomban 250-en a vasárnap reggeli misén. Itt lehet mind a 138 állandó lakos, meg a nyaralók, hazalátogatók? De az istentagadás már beglobalizált Árvavármegyébe: a tiszta templomfalán fekete ötágú csillag krikszkraksza, miegyéb VIVAT s más szenny.

A miseének sorszáma (lefelől) kivilágítva mutatja magát, nem mint felénk, elfelejtve.

Hogyne, hol így hisz a nép.

S már: Alsólehota: néhány faház, az Árvában pizstrágra fenekedő csizmás kandúr, fölöttük pedig már megint (ahogy a Balatonnál naponta látod): vadruca húz el párban.

Turdossin.

Turdossin, Árvayová

Turdossin. Már majdnem a lengyel határon: lengyel vendégek ámuldoznak: itt, ilyesmi?

Éppen itten.

A hétszáz évesnek mondott, csúcsíves modorban emelt, faragott, füstött, írt szentegyház tájékoztató füzeté kár, hogy minden nyelven, csak azén nem szól, akinek az idejében s országában rakatott, húzatott, vonatott a csudaistenháza e havasalji havasoldalban.

Füstött mennyezete, fakarzata, Kalota, szegek, szerek maradéka, Turdossin. Túr.

Végig Árván, vasárnap.

...délelőtt (itt, ott, majd mindenütt) tömve a főtéri, főúti templomok előtti tér, ucca is. De hogy mindenütt kifolyik a nép a térre – itt (kívül is bévül) csönd, (benn, belül) középkorinak mondott sötétség. Istentisztelet a sírkert övezte istenházában? Minek.

Végighajtva a városkán egy szem tábla nem mutatja, merre a csudafapalota! Isten fa háza. Lengyel felé, kifelé, balra a hegyoldalban: íme!

Minek mutogatni, mi, való – érzik – nem az övék. Sem nem szlovák, tót se, sem nem szláv, pláne nem nagymorva.

A sírok közt magyaros, vagy csak ismerős hangzású nevek is: Keményi, Roncsák, Kovács, Molitorisz, Matejka, Jurcsik, C'ajka, a bányászsíron keresztbe tett vájárszerszám, kőfejtő kalapács, 1793-1842-beli németé, Walteré, nemesi címeres sírkő a magyar nemzeti címerrel, ITT NYUGSZIK ROMANCSIK FERENCZ ÉS NEJE, SIMONCSICS KÁROLY ÉS KÁROLYNÉ, ZEISEL MÓR. Turdossin. Jól megférünk együtt, amiről nem tud a nagyságos presporoki álladalmi műemléki meg közgyűjteményi hivatal. Chorvát bácsi, Skultety, Korbel, Medvecky, Frantisek, Kovalcik, Lukáci Sanyi, fél Csaba e hantok alatt porlad.

Felső-Árva; na végre, Kisiratos, iratosi süved, nagymorván, moraván-mód: Rodina ARVAYOVÁ Tomás, Mária, Otília, Vladimír, Fileková-Aranyová Z'ofia Béke Porainkra.

Fekete-Árva

Árva Lengyel – Lengyel-Árva – Jablonka-hegyi temploma körül ösvényről ösvényre kocsik tömkelege; vasárnapi szentmise. Otthon vagy, még mindig, már megint – Lengyelországhoz vágott Árvánkban, hol a társasgépkocsi-váró helyiségek is zsendelyesek.

Amarra, Lengyel-Árvában, ha letérnél balra, Magyarhalom nevű falucska Baranya-högye alatt; Barania, We/n/gierska Górká.

Asszonyok karján keresztelővíz alá való kisdedek, a hegyet ellepő népben menyegzőre beöltözött ifjú párok, búcsúnyi tömeg e kora őszi szent-vasárnapon Árva-Jablonkán. A gurál hegyi isten háza előtt szent szobron a mi időnkől való rovás: FUNDATOR DOBIAS

ALBERTUSAK AN. 1809. DIC. 6. S már gitáros ifjak éneke, árad a nép a templomból. Szagos menyecskék húznak el melletted, szagos mise az Ezeréves Határon innen s túl. Aki eddig kívül várt, kívül hallgatta a szentmisét, végre betérhet, s folytatódhat az újabb istentisztelettel a vasárnap délelőtti gurál misesor. A kocsikból áradó népeknek nincsen vége – keresztalja helyett kocsi-alja népek.

A Gyimesekben árad így a nép.

A hasonló – havasi - táj, a Hegy (s Völgye) teszi? Hogy eleve közelebb élnek az Éghez?

ÉLJ A CSÚCSON! S lemegy a havasból az első laposba fölemelkedni.

Karakkó-vár, Wawel

...Vármúzeumában Hedvig királynénk aranyalmájának, aranypálcájának a mása, hogy bejuss Báthory sírjához a székesegyházba, sorba kell állni: a pénztárnál pestiek várnak jegyváltásra.

- Mi a picsának, semmi kedvem – adja meg a maga alaphangját a legcsinosabb ifjú magyar hölgy, rebege Duna-parti szűzünk a polyák ájerba.

Végre valaki, aki az altemplomban nem fakad dalra, mert a többi csak megszólal, hogy Isten, áldd meg... Áld, ha van kit.

- Magyarul...? – kérdelem a jegyáros apáca mamát.

- No – s nincs az a pénz, hogy elnyomná mélyről jövő ásitását.

Mindössze Báthorynk pihen itt, nyugszik békében, ám erről magyar nyelven minek szólni, amikor ott az ánglus, satöbbi.

Mag'ars, hungarian.

Ha egyszer itt is kitört a globál-ángolosság, a területileg – egyelőre, két-kettőre - éppen illetékes bennszülött nép ángolkodása.

- Ángolkodunk, ángolkodunk, a kripták meg üresek?

...Kriptában csurgliznak a halottak...

Szent Hedvig fehér márvány koporsója-szarkofágja magyar zászlócskák, nemzeti szalagokkal. Magyar királyleány minden-lengyelek s litvánok királynéja, valaha volt tiszta szűzből lett...

A főoltáron: Krisztus a keresztfán, királyuk aranysírja, síraranya, Mária-kápolna Szűzanyánk fekete képével, szent királyaik temetkező-temploma. A miénket, az Árpád-háziakét elmosta a tatáridő.

A waweli székesegyház zárt szentélyében is: piros-fehér-zöld kokárda, magyarszalagos koszorúk magyarkodnak.

Az aranysátor alatt színezüst királykoporsó, Sztaniszláv, Lengyel Szent Lászlóé?

Másfelől a fehér, vörös, fekete, barna király-, királyné- s főpapsírok közt Hedvigé: aranykoporsó, melyben a csontjai? Vagy itt, vagy amott. SVIOTA JADVIGA KROLOWA POLSKI, latinul Hedvig. S biztos, ami biztos: kokárdánk az aranykoporsó előtt is.

Stefan Báthory alatt, a királlysírok egyikében.

Vásár tere

Rynek, Piaćér, hol a zshivajban cigány hegedül, hermonika-szó, a tömegben bűvész mutatványa, mutatványos-Krakkó, népi gurál család hegyi-lengyel muzsikája, Mickiewicz lábainál ejrópai fíjatalok forognak a hátukon jenki uccatáncot járva, tán nincs köztük Londonból a Pesten élő csabai kisöcsém, némajáték a Mária-templomnál: fehér ruhás nagysádot játszik a rizsporos képű, szivarozó szivar.

Hintó, lószar, sétakocsika. Hangzavar, zsibvásár, krakkai Főtér, melyek Vásártemplomában épp nyitva a szárnyas oltár. Kinyitva, rád tárva a szenteket a faszentekkel. Hogy két óraker a vásári Mária-templom tornyában megszólaljon a hejnal: kürtös kürtől ébresztőt?... A Mária-szentegyház tornya ablakából a maszka alak: int, köszöni, hogy tapsolunk.

HEJNAL, VÁROS, mariacki hejnal, Mária-hajnala, Mária-harangja, Ébredj, föl! Pihenj, meg.

*Magyar, lengyel két jó barát,
Együtt harcol s issza borát!*

...valamely hajnal óta.

Rezesbanda reze hangja, gólyalábas halál a fa kaszával, faágból való vágicsáló szerszámmal. Úgyszintén a téren: arckép-, táj-, városkép-festők, -rajzolók, csak a zsebem hadd békén. Virágárus, korzó, kávéház-étterem, királyi sószoobrász sóvágó mutatványa, mutatványos-Karakkó, horál havasi banda hangversenye: elsőhegedűs prímás, ketten trombitán, másik két muzsikus tangóhermonikán, két klánétos, meg az asszony; Városház csonkatornya alatt lovagi tánc, udvari zene, lant, klavikord; amoda a sétányon orosznő napozik a garádicson, mit sem véve észre abból, hogy hasra buknak a népek a járda közepére vetett cipellőjétől. Oly fesztelen, mintha a moszkovai Lenin-kripta előtt ütné el a drága időt.

Mickievicz meg csak bámul.

Négy-kerekes lóbusz? Lótársasgépkocsi? Lóvasút kocsija vág neki a vendégáradattal lepett kövesútnak.

Krakkó, Karakó, krakkai koradélután.

Szent László a Visztulánál

Amidőn László urunk a maga idejében egy alkalommal három hónapig ostromolta a lengyelek Visztula-parti várát, hogy félrevezesse a megszorongatottakat, éhező katonáival – csizmaszárban – földhalmot hordatott s behintette liszttel, lássák a szintúgy rossz bőrben lévő ostromlott szomszédok, milyen jól megy a sora a magyarnak! – írja aradi ismerősünk, Márki Sándor a Magyar középkorban.

A meglepett krakkaiak – Né, éccaka mennyi enivalót kaptak a kutya magyarok! (szólhattak vala hejnalban, a magyariak hejnali kürtszavára ébredve) – inkább megadták magukat, mint hogy korgó gyomorral lessék tovább a tejben-vajban fürdőző Leventemagzatokat. A „magyarok dombján” (a Vávelen) építették föl utóbb királyuk palotáját és székesegyházukat – fejezi be a monda ismertetője.

A hajnalt azóta hívják a krakkaiak hejnalnak? Legalábbis ha a hejnali kürtszó kerül szóba.

Szent Lászlónak – amúgy – (minden jel szerint, tapasztalod 2003-ban) nyoma veszett Krakkóban. Csak a könyv, a valamirevaló (könyvtárak mélyére rejtett) írás őrzi... mi nem történt itt velünk!

Krakkóban s egyebütt e hazában: a Kárpátok alatt, meg a Hegykaréj mellett, köröskörül.

Tán nem kis részt annak köszönhetően, hogy nem hallgatunk László királyra, Bátor Lászlóra! Ki úgy parancsolta azon vendégeinknek, akik „...azt mondják, hogy a mi jobb szokásunk nekik nem kellemes, menjenek ahová akarnak. De pénzüket, mit itt kerestek, hagyják itten: ha csak eszökre nem térnek.”.

Dunajecnek vize martján

Kifutsz Galiciának, Krakkóból Galícia közepének, Visztula-mezejének. Hogy még jóval Gorlice, meg Peremiszi előtt bevágj jobbra vissza a Gács Mezőkről a Kárpátokba, Ó-Szandecnak, Nedecnek, Lengyel-Szepesnek. Gácslány, gácsné leánya, Galícia hegye-völgye, közepe. Hová Doberdóból átdobták a magyar fiúkat, köztük Kis Sarusi Miskát, élt 18 évet.

A földuzzasztott Dunajec tava martján állított fürdőházban pillogsz (a jóféle halas falat utáni sör mellett): jól földuzzasztva a kárpáti vadvíz. Könnyű lehet a vöröskolostori, gurál dereglyéseknek! Nem ragadja el őket többé a fizetővendégekkel teli tutajokkal az ár.

Valami Zbylitowska-högye alján a vízen, hol a feredőző helyi leányok nagyon szórják a légbé a „kurva” szavakat, a legény meg, mellén jól kidekorálva (festve) természetesen nem lengyel népdalt, avagy lengyelnotát, hanem jenkimódi poják ’városi’ zenei dalos valamicsodát gajdol.

A Czchów faluhoz tartozó legolcsóbb s tán legjobb helyen e feredőházban.

Lám, ezek sem a másét isszák: túróci a túrócszentmártonit, galíciai is Holsten, miegyéb fancnyavalya serital helyett Ococimet, okocsimit hörböl, ha kiszárad a gigája Lengyelhonban.

- Ococim 1845-ből, lengyelt a lengyelek!

Nem nyugszanak, a szlovákokhoz hasonlóan lengyelkednek.

Ha egyszer Polskej tradycja.

Hogyne, ha egyszer a saját a legjobb.

Neki; nekik. Nekünk az Istennek sem.

Sőt, Krakkóban a kefir-áruházban galíciait mernek kínálni az odahaza is ismert globálfajtákon túlmenően. Hogy ez a saját! S – tanúsíthatom – valóban a legfinomabb.

- Használja az étket, kedves!

A sajátot.

Vajh akad-é olyan magyar kiadású térkép, amilyen a kezemben lévő lengyel: a lengyel határon túli települések neveit csakis lengyelül írja ki a litván, miegyéb városneveket mellőzve? A ’mieink’ a ’román’ határon túliakat hogy mernék kizárólag Kolozsvárnak, Szalontának nevezni? Annál gyakoribb a ’magyar’ kiadású csakis Salonta, csak és kizárólag Cluj féle világra szóló hazugság és aljasság és akármicsoda.

- Miháj, né magyarkoggy.

Ne káromkodjál.

...Odahaza? Minél rusnyább a hangzása, minél kiejthetlenebb a mi kiejtésünkkel, annál kapósabb.

- A rusnya: szép!

Na ezt vedd be.

Vödd, vidd.

Vögyed, ha bírod.

„Kurvá”-zik kegyetlenül a welky nagy lengyelleány.

Mondi a magáét; ez sem a tiéd.

A lengyel feredőben.

Fürdőházunk az erőmű fölött, alatt a Krywan kirándulóhely sátorozónak, lakókocsinak, pecásnak; feredőt vesznek, egymást lesik, meg a jövődöbelit, ócska árnyékszék, söröző, a kopott szabadtéri színpad: fedett szín.

Krywan; mintha odahaza kiírnák: „Szanazug idegenforgalmi központ”. S az út nem Soczba, hanem Sa/n/decba vezet: „ul. Sa/n/decka”, Szandeci-út haza.

Lengyeli Magyar-út

Újszandecből Magyarország felé Magyarút, u. We/n/gierska vezet, a szabadság útja a második világháborúban: vissza, arra Magyarhon felé, hogy valahol máshol beállhasson újra a honszabadító seregbe. A szabadulás útja. A második világháborúban erre menekültek - a befogadó Magyarországra - az űzött lengyelek.

Ószandec: Sa/n/cz. Ósánc? Főterén a macskakő lókövet is kitesz.

Macskakő? Jókora kavicsok. Ósánczi Rynek. Már-már jobban érzem itt magam, mint a krakkai ezerszer ekkorán. S a gácsleány szöme milyen lönne; szöszke!

- Kolostor, szent, Kinga – válaszol, fölcsillanó szömmel elkalauzolván megfog, vezet a gács mama, hogy az Övé is.

Kinga, Kinga

A klostromerőd előtt: uccányi székelykapu lengyel-koronásan, címeresen, magyar hármashalommal, négy folyónkkal, pajzsunkkal.

Egyrészt. Másrészt, jobbról: SWIETA KINGA SZENT KINGA arca, feje, dicsfénye, pástortortja, alatta a leveledző indára nemzeti szalag akasztva.

- Szent Kinga, segíd meg elesett néped!

A szemöldökfán: SWIETA KINGA MATKA NARODU; úgy, népünk anyja. S: Nap. Hold, Csillagég, Boldog Kunigunda.

1999 JÚNIUS 16-ÁN ÁLLÍTTATTA A MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE ERDÉLYI TÁRSASÁGA – VET / PATRUBÁNY MIKLÓS ELNÖKSÉGE IDEJÉN – KÉSZÜLT ERDÉLYBEN, GELENCÉN, 1999 MÁJUSÁBAN – kapubelsőbe róva jobb kézről. Bal felől lengyelül.

Hátulról, másfelől: balról Szent Kinga koronás fője, SZENT KINGA NÉPÜNK OLTALMAZÓJA, jobbról a királyi címer? Szemérmes Boleszláv nője, Boleszlávné az ószandeci Szent Kinga téren.

Árpádházi Szandecföldön

A klostromház várkapuja előtt láthatod: a kaputornyon Kinga hatalmas szentképe. Bronzképe a falon: 1234-1292 BL KINGA, kezében istenháza, az általa alapított itteni klarisszaház?

A kapubelsőn németül, lengyelül, angolusul; magyarul: minek? Drága Árpád-házi Kinga nénénk, királyleányunk, szent, szent, szent asszonyunk anyja, atyja nyelvén: hógyisne.

Mi? Mi.

Arrébb valamivel emléktábla lengyelül, magyarul: Szandecföldi Árpádházi Boldog Kinga emlékére Tkm klub Salgótarján 1994. Száradó koszorú, fakul a nemzeti szalag.

- Kíírhatjátok, ha nagyon akarjátok.

1257-BEN KINGA HERCEGNŐ, IV. BÉLA 1234-BEN SZÜLETETT LEÁNYA, AKI 1239-TŐL SZEMÉRMES BOLESZLÁV FELESÉGE, LENGYELORSZÁG VÉDELMEÉRE ADOMÁNYOZOTT 40.000 EZÜST DUKÁTÉRT CSERÉBE ÓSZANDEC ÉS A HOZZÁ TARTOZÓ 27 FALU TULAJDONOSA LETT.

1257-1280 KÖZÖTT ÉPÜLT KINGA ADOMÁNYAIBÓL A KLARISSZA KOLOSTOR.

1279-1280-BAN KINGA KIADTA A KOLOSTOR ALAPÍTÓ OKIRATÁT, BELÉPETT A SZERZETESRENDBE ÉS TÍZ ÉV MÚLVA ZÁRDAESKÜT TETT.

1292-BEN KINGA A SZENTSÉG HÁZÁBAN (?) MEGHALT.

...1690-1775 KÖZT BOLDOGGÁ AVATTA, ILLETVE LENGYELORSZÁG ÉS LITVÁNIA PATRÓNUSÁNAK HÍRDETTE KI A SZENTSZÉK.

1998: II. JÁNOS PÁL SZENTTÉ AVATJA.

A rendvár kovácsoltvas kapuján – hál' Isten! - ott a mi címerünk is. Márványtábla a falban: + KRÓLOWA JADWIGA ZENA WLADISLAWA LOKIETKA – Jadviga párnavege. Kinga-oltár a Kinga-kápolnában, a főoltár felé: Kinga királyné oltára alján színes magyar címeres brokát, szövött virágbokrétás, verágcsokrétás, virágkoszorús kárpitkép – szegélyét csókolni valami gyönyörű! Szószék éle hanyattfekvő török mejjébe vág.

S akkor még nem is említettük IV. Béla másik leányát, a boldog emlékű Konstanciát, halicsi királynőt, aki szintén épp eleget tanyázott (imádkozni, szorgoskodni, a helybéli elesetteket segíteni) a szandeci klarisszáknál. (Őt is láthattad a krakkai magyar kápolnában.)
Még lehet itt, Ószandecen hunyta le örökre a szemét. Szent Magyar-Lengyelországban.

Vénszív

Szandec-monostorát kerülve kívül, Kinga-halom útja meredélyén vénember esik le fújva, zihálva a kerékpárjáról, hogy már a mejjét szorítsa, zsebét kifordítsa; fölfelé kapaszkodott volna. Nekiborítja a járgányt a klarissza-dombnak, kikapja végre orvosságát, csak éppen nem képes kiszedni az életmentő labdacsozt a műanyag szerelvényből.

Remegve nyújtja, nagy nehezen értem meg, szedjem ki! Ha bírom. Nem nyílik a piszok kemény műanyag; végre a fele ki, porlik, kevés, a szívre! A másikat - több nincs – késsel szedem ki.

Köszöni, ezt túlélte.

Túl-e.

Csorstin lengyel határvár alatt

A duzzasztón átsétálsz a túloldalra, az Ezeréves Határon fekvő magyar végvár, Nedec alól a villanyerőmű gátján a Dunajec-túparti, már valóban lengyel, szemközti Csorstinba, csorstini fenyvesbe.

A Táttra meg, innen, e magosból: túlfelől, ím, ilyen a Táttra! Ahogy a lengyel látja, a Lengyelország felől hozzá közelítő.

Csorstini vár romja, s Nedec, mely utolsónak maradt e tájt – Lengyelországban is - magyar kézen.

Szép nagy lobogót lenget a nedeci váron a kárpáti huzat; kár, hogy már nem a miénket.

A lengyel-magyar határon a legjobb helyen fekszik a nedeci végvár. Ennél jobb helyet a Lengyel-Magyar Ezeréves Határon magyar határvárnak elképelni sem lehetséges.

Majd – látod - a nedeci vártoronyból: Csorstinból Nedecbe, meg vissza még hogy fényjel, fáklya, lármafa... Egy jó kurjantás! Kiáltásnyira.

- Hej, hogy mutogatnánk a túloldali testvéri Lengyelhont a vendégeinknek!

Csorstin (is királyaink-járta hely).

A Szent-Táttra túlontúl, túlfelől

... Kétszeresen túlfelől. Honnan, hová királyleányt, királyt mentett magyar, lengyel... Együtt harcol s issza borát... Hová elég szépen odalátszik a csúcsukkal föllegbe akadó, süvegucukorhegyes Táttra-csúcsok leghatalmasabbika, a Lomnic. Az egész Táttra-csúcs-csapat.

A Táttra hátulról, Nedecből; túlontúl: az ország szíve. A leggeremről, a rég lepergettről, mely úgy leszakadt, de úgy, hogy már a volt tőszomszéd második szomszéd széle-pereme, szíve.

Nedecből, honnan fogvást vitézlő jó Horváth uram már-már átlát rajta – a Tátrán a Nedec-Csorstin közti gázló felől a szántódi révbe.

Ha nagyon meregeted a szemet, tán magad is látod Tihanyt.

*Fúj, süvölt a Tátra szele,
Üngöm, gatyám lobog bele...*

A várkapun lengyelül, ánglusul: ISTEN HOZTA MAGYAR FÖLDÖN.
Jeges Kisasszony-havi Tátra-szele.

Nedec, Nedec

Várkapufőn: GEORGIUS HORWATIN PALO... ANNO DOMINI MDCI.

Való, minek tudni, mit csudál a vándor e helyt, Magyarhonban, Magyarhon szélin, Magyarhonról leszakítván. Jó Pálóczi Horváth György uram sem tudta, mire viszi... szíve Nedece. (Ha ez a Horváth az a Horváth.)

A tárlatvezető meséjéből úgy tűnik, az 1949-ben államosított vár utolsó tulajdonosa (a XIV. századtól Berzeviczy, Drugeth, Zápolya, Laski, Horváth váruraság után) tán Salamon Ilona vala. S az idegenvezető végre kiejti: We/n/gier.

Mióta várod.

A névsor ánglusul, polyákul, de tán kiderül, mi közük hozzá.

Az egy szem szláv: rablólovag volt vala.

SPISZU (mi egyéb, Szepes) XIII-XX. századi története – a falmesén – térképpel, melyen (persze) egy fia magyar helynév nem szerepel. Mintha Lócse nem is lett volna. S hogy Nedec hol is a csudában volt a kerek egy világon!

A vár fokán: a várt fehér-piros helyett kék lebeg rajt' sárga H bötüvel.

(Csak) Nehogy (már).

S a szél – mit ád Isten?! – épp hazafújja.

... Hogy mondja az öreg álgúy Nedecnél? PRO CHRIST ET PATRIA - MDCCLXXIX-ben. Hogy megálljon az ész a nedecvári hegyoldalban: Íme, Szepes! Szepesi, lengyel-szepesi falumúzeum.

Tutajház a Dunajecen

Tutajok ereszkednek a szorosba a Dunajecen: német, magyar, miegyéb vendégekkel megrakott tutajok, a folyón elég sebesen jönnek 3-400 méterenként az új tutajos kirándulók Vöröskolostornak. Tizenkét utas egy hajón, meg a két hajópásztor horál levante. Egy hátul evez, kormányoz, löki előre a zátonyon, egy elől les, taszajt.

A tutaj összekötött (fa)rönkök helyett összefogott (fém) hajótestekből rakatott egybe, orrában fenyőágakkal csusszan egyre lejjebb, beljebb, tova a kárpáti szorosba.

Szeretik a hegyeiket – véled a zöldágról.

- Szeretjük a hegyeinket – mondhatod magad Erdélyre is gondolván, a Székelyföldről megjövő kocsik zöldjét látva.

Havasi fenyőerdeinket.

Az Árvaváralján látottak viszont valóban tutajok lehettek: faderékből.

A Vöröskolostor előtti kikötő- s tutajháznál rakják össze hajóvá az alanti végállomáson vízből kiszedett s ide visszakocsikáztatott kajaktesteket: öt emelet öthajó – öt vaskajak egyben, hogy mindezt a folyóra téve megötszörözthessék; be a padra a vendégek, kik kedvükre képzelődhetnek.

A tutajosok két fuvar - meg a dereglye összeszerkesztése – közti szünetben bebenéznek egy kortyintásra a matrózcsárdába.

A lengyel Három-korona (magyari Koronahegy) szorossa felé már Szepesófalutól, Tarhegyről a hajók ereszkednek; egy menet 250, gyermeknek 100 korona. Hozzák, viszik (a mütutaj darabjait) s már ülnek is bele.

Nem tutaj, öthajó csusszan a lengyel Háromkorona négy hegye alá a kolostortalanított Veresklastromon túl – a Három korona: négy fehér, székelyföldi szépségű csúcs. Három a szorosban, a hegy tövében, a Dunajec szorosba szaladó partján is látszódik, a negyedik csak Vöröskolostorból a magyar-lengyel határon, a magyar-lengyel határfolyónál... A lengyel Három-korona szerintünk Koronahegy, melynek egyik csúcsáról (csúcsára, csúcsról csúcsra?) röpködött az 1700-as években Cyprianus barát. Másik csúcsára kis házat építettett Árpád-házi Hedvig – hogy onnan, Lengyelhonból: hazalásson?

A Lipnik-torkolat, Lipnik-tó alatt a tutajrévnél a kiürített, műemlékké tett rendház előtti táblára kitett térképről kiderül: Nedec vára s városa közt nem egyéb, 'Tabor' nevű ómorva helyen visz át a kiránduló-út. Alább a vízparton üres szobortalapzat – vagy egyházi, vagy magyari embert idézett a magyar-lengyel határra az alkotója, megrendelője, hogy le kellett dönteni.

Szent vagy, magyar (szent vagy magyar), mindenképpen szent?

Körbe-karikába szoross

Túlfelől – mindenképpen Lengyelországban – gumi s műanyag csolnakokkal élnek a vadevezősök; 'tutaj' 'tutaj' hátán siklik, s már megint a Dunajec mellett – ezúttal a marti zöld gyöpön (legelőre eresztett kocsidban) - vethetsz ágyat.

Túlán, a lengyel oldalon, éppen a határvonalon egyensúlyoz a tutajos, keresi a fogást - folyást, sodrást -, a folyó szemben lévő partján lovasok ügetnek lefelé (befe), két örült gumimatracal úszkál a jéghideg vízben; emerről, a magyar oldalon bicajjal kerekezők. A halak – azaz a pisztrángok – is jól érzik maguk: ki-kiugranak, megnézik, mi újság az ő árnyékvilágukban.

...Vöröskolostor... Mint minden, ez is: mennyire más, mint ahogy a mesék alapján elképzelted. (Rosszul tetszettek leírni? Kár, hogy nem Balassa tette Krakóba menet, Lengyelből gyüvet.)

Az áttörés környéke: laposabb, hidegebb (a vártnál).

A lengyel-gorál gyermekek – a tót-horál apróságok szeme láttára – kézzel halásznak: kövel elkerítették-lezártak egy darabot a folyóból, hogy a sodrással belékerülő hal ne pucolhasson el a közsákból s a halvészen kedvükre nyúlálhassanak a meglepett hidegvérűek után.

Épp annyit fognak, mint a fél napon át gumicsizmában csalit lengető, a folyó hol a lengyel, hol a magyar partja felé közelítő pisztrángvadász férfiak.

A Tátra most tiszta, majdnem tiszta.

Dunajeci áttörés

Az áttörésnél - két hegy között – túlfelől sárkányt eregetők. Bent a szorosban Lengyelország csak egy hajintásra, kacsintásnyira.

Békás-szoros, Kazán sem bődületesebb!

Kifelé a Dunajec; itteniek Kis-Dunája, Dunácskája? Jobb kézről a sétautas Csonka-Szepes, balról a még csonkábban Szepes - Lengyel-Szepes – a fehér-torony fallal, kőfolyásba kapaszkodó fenyőkkel...

- Ennél szebb helyen (magyar) határt elképzetni sem lehet!

Ezer év határsodra, Duna, Dunajec, mely Lengyelből jön, Lengyelbe mén. E Dunácska a Tátrából Fehérbe, Feketébe öltözve éjszakra, haza, Lengyelországba zubog, hogy Galíciából visszakanyarodjék a magyar határra: megbámulunk, megszeressünk, a magunkénak is érezzünk, hogy már tova is iramodj Gácsországba, Nagy-Lengyelországba.

Itt-ott a csorba Tátra-süvegcsukrok (csokrétája).

A túlnan idelátszó határkövön: piros P. Vajon a magyar H, avagy M hogy festett? A sirály, ki át-átbukik a határon, honnan emlékezne rá?

Rád, Magyarország.

A dédöregapja se.

A két kő közt – a magyar-szlovák, meg a lengyel kövecsek között – ez a jókora, mindig frissen szántott határsáv.

Nyomsáv, nyomtalanul.

Mögötted a S rovású kőoszlopocska (ejt rabul).

Innen valóban csak Három-Örkő a Három-korona.

Túlnani gyermekek órája már a dunajeci vízben, csak éccaka be ne pipiljetek!

SZENTFÖLDÜNK VIZE MARTJA partján.

Anyu ruhát mos, apu a tüzet rendezi, a szorosba kiránduló család lurkói átrendezték a folyó kavicsmedrét: pottyra potty! Összegórált gurál határ, estebéd tábortűzönfőtt a vadevezősnek.

Két vagány nyárfa húzott halat forgat a parázs fölött.

POZOR. Státua hranica = FIGYELEM ÁLLAMHATÁR. Kárpáti fenyő Árpádék függőkertjében.

- Szömesnek áll a világ, vaknak a kódistarisznya.

Vak, ki itt a vak?

A Dunajec itt szakad át.

Némabarát-ház

A karthauziak rendháza Vöröskolostor község szélén; ha épp nem hangoskodnak a kirándulók, fürgeteges csönd körös-körül. Néma barátok hona; vala, mert most: múzeum, csapszék, miegyéb. Nyilván az államosítástól fogva.

Éjszakád a patak túlfelén, még a Dunajec innenső partján; amoda – melletted - a Némabarát-ház sötétlik és hallgat.

- Könnyebb ott hallgatni, ahol szól, zeng, fénylik, csillog, dübörög, zúg, zöldell, rád szakadva fehérlik, felhőn robogva tovaröppen, sirálysebesen szárnycsattogzik, tücsök-cirpel, így rád szakad ilyen hangos csönddel a természet.

Könnyebb, de könnyű így sem lehetett annak, aki mondaná is, nem csak mutatná, érezné, mi' káprázatos, amit Isten adott.

Határórné-rege

Emerről egy sem, amarról egyetlen határőr; a pisztolytáskás hölgyet is csak akkor veszed észre, mikor ökigyelme előbukkan a figyelőállásnak használt lengyel rekettyéből, mert emerről, szlovák-magyar oldalon fölbukkant két duhaj legény.

Hegymászó, folyójáró kerékpáron tűnnek elő a semmiből, versenyt vagányodnak bicajukkal a térdig érő vízben, bokáig érő kavicsban, pataktorkolati hordalékban s persze hozzá kurjantás, ifjúi gőz, némi göggel fűszerezve.

Mi nem történik: a két vagány udvarolni kezd a nagy vízen át a határőr kisasszonynak – kisasszonyforma ifjú fegyveres nőnek -, s az, látnivaló, örvend a mind érdekesebben alakuló határesetnek.

Régi gurál-gurál (hegyi-hegyi) ismerősök? Mások is átbeszélgetnek – rá sem rántva a POZORra - az itteni nevetséghatáron. A végén több háromnál: a legények egyike, akit úgy hajt az ifjúság - nekiáll átúszni váratlan támadt szerelméhez.

A víz visszaveti.

Míntha arról folya köztük a szó, mekkora az ő szerelme; amaz nem hiszi; Gyere át, ha mersz, ha akkora a vágyad! Amaz vissza: Én ne mennék? Ne, nehogy átússz, a csibész nekivág, küszködik a hullámmal, árral, sodrással. A hölgy megijedhetett a fiú vakmerőségétől, s tán fölébredt benne a kicsinyded időre elfojtott fegyveres öntudat: Nehogy ájtöjjék, riasztom az őrsöt.

Az kéne, meg a dutyiba zárás; csibészünk kievickél, átkozódik, górálja Lengyelországot a Dunajec kavicsával.

A híros vörös zárdában Kréma „Pod Lipami”, hol szerzetesek helyett a serissza népek ütik el az időt; a fiúk itt hűtik le maguk.

Határőrünk visszalibben a bokor tövibe – abahagyja az addigi fedett helyen levést -, mered maga elé a tán immár számára is nevetséges államhatárra.

Újabb pisztránghorgász rángatja madzagját az eddigieknél semmivel sem nagyobb szerencséjével; megsérti az országhatárt, hogyne sértené meg – a túlparton szállt vízbe, de már erről, előled veti körbe a horgát -, határőrünknek más motoszkálhat a fejében.

Határ, határ.

...A vadréce is megkacagja... mindkettőt.

*Kis kacska fürdik Lengyelországban,
Anyjához készül Magyarországra...*

Otthon meg, mit nem hallani: száz áldott állapotban lévő nőből hatvan elvéteti.

- Még mindig túl sokan vagytok.

A világ e fertályán a nagylány – arcára írva a vasárnapi szentmisén – (ördög atyátok, ördögné szülőanyátok bújára, bánatára) anyának készül.

- Egyházi áldást a birkás és a birka nászára!

Túl, túl, túlon túl.

A túloldalon beharangoznak; oly későre jár, hogy csak ez lehet: ágyba!

Jókor reggel a másik Szepesség; Szepesbéla után megint a Tátra, makulátlanul, s ahogy már ismered, belülről, hazulról.

Ezt sem tudtad: majdnem-túlfelől, Nedecből is magyarhoni (lehet) a látása.

Cipszerújfalu, Kosztkátlan

Igló, az egykori Cipszerújfalu főterén „Fajront pub”-ban sereznek a cipszer-nem-látták. Kisváros egykor nagyvárosias igényű vásártere: északi végében a Szent-Tátrával, közepén a Nagytemplommal, honnan oly magosba kíváncozott – Vízéséshez, Cédrus alá, Szentföldre - a festő-önjelölt patikus.

- El! Máshová! Fel! Följebb. Közel Az Éghez.

Balfelől a Zimná ulica, jobbról a Letná ulica: Téli, Nyári téroldal – számunkra térféltelen.

„Saris” Sáros Sarus vendéglők Sárosból való folyékony kenyérral; élesen, vakítóan tűz a térre délelőtt fél tízkor a Nap. Vakít, Napút – ezt akarta megfesteni?

A Tátrával szemközt állva végre, a főtér tán egy szem patikája: innen indult, hova festőnk, honnan... A szomszéd borbélyüzlet legényével társalogva kiállhatna a Napba nem nézni. A patika (LEKÁREN) előtt ötágú csillagos, jobbában davajgitárt szorongató partizán

emlékműve; ha ezt Tivadarotok látja, erre lát a gyógyszerüzletből a patikárius-segéd, hamar hanyatt-homlok menekülése fogja a dolgot, hogy mielőbb Másik Szentföldre pucoljon.

Nem vakulni, de látni.

Messze látni, mint Kosztka mestere patikájából.

Tán ahol nincs 'kínai cipő'.

Hál' Istennek még nyitva a Tokaji borozó innenső-tokaji itallal, literje 35 korona.

A „Divadlo”-vá varázsolt Volt Magyar Színház; a Vigadó. Volt, nincs, s tablicska sincs, hogy minek.

A Régi Városház mellett – na, ezt is megértük! - OTP Bank. Az Új Városházon: RADNICA (Mestká Rada); alatta a RATUS vendéglő: vagy így mondták a cipszerek, vagy így értették az új honfoglalók a gazdáik szavát.

„Gyógyszertár Csontváryhoz”, „Pod Contvaryho”? Ami nincs, ne keresd.

„Saris”-ban: nagysarusi (fél liter ser) 20 korona, a kissarusi (három deciliter) kiíratlan.

Velky Saris – nagyá tettek bennünket. (Kár, hogy te Maly Saris-i sem lehettél.)

Igló.

Betlénen a kissarusi 10,50, a nagysarusi 15,50.

- Jól elkeresztelnének téged is!

Ezek hógyne.

Igló, Csontvárytlanítva

Csontvárytlanúl...

Pedig – olvashatod még idehaza – 1880-ban itt született az első (?) műve, mely rajz megalkotásától megindulva meg sem áll Rómáig, hogy meglesse a legnagyobbat, a meghaladandó Raffaellót.

- Itt jön rá, hogy festő! Hogy ő lehet a legnagyobb.

Először rajzol... vényre. Ami egy patikus-segédnek a keze ügyébe kerül.

...Gyógyszertár előtt veszteglő ökrös fogatot kap cerkája hegyére.

A Napút Téli, vagy Nyári oldalán?

Igló – a Főtérré rádülő Tátrra? a Tátrától fölerősödő, hó-lencsésén, hó-pápaszemén áthaladva gyújtani képes napsugár? - vakította el Kosztka Tivadart?

Igló – elvakít.

Hogy meg se állj.

...Hogy minderről semmit sem tudjon e máj iglai világ.

Kilakva, ki: S/z/oroskán

A telepésekkel teli Rozsnyó főterén viszont Krisztus urunk 2003. Kisasszony havának derekán még mindig – ha Őszentsége nem fogja is észrevenni - egy magyar nyelvű szöveg bombázó a legszebb!

Kilaknak hazából, szép csöndben házából, Istenem: magyar mise egy, kettő. A Székesegyházban vasárnap a hajnal magyarul, a délelőtti és az esti szlovák, hétköznap csak és kizárólag vendégeink nyelvén, a Ferencesek Szent Anna Templomában vasárnap egy, hétközben napi két magyar mise, Xavéri Szent Ferenc Diáktemplomában pláne csakis a beolvasztónak szánt nyelven.

Rozsnyótól tovább kanyarog az Iglóból délre vivő országút. Egy helyt kiírva: Soroska, melyet a kiírást parancsolók (ha erre kerül a sor) Szoroskaként ejtenek.

Szoros a szerpentin, szoros a járás? Hát, eléggé!

Szorosnak szoros...

Rozsnyai hejnal ha szólna.

Útban

Tokajban - már megint - jó bort és rossz bort is mérnek, s végre beregi komáid egyikével kiúszol a Tisza és a Bodrog ölelte Bodrogtörzs csúcskőjéhez.

A szalontai főuccán menyecske szól kerékpárja mellől a férfiismerősnek:

- Jön az eső! Velünk az Isten.

Engem Tokaj óta áztat.

Kisiratoson szépen kiöltözött öregasszonyok leányukkal, unokájukkal kart karba öltve tartanak a falu minden részéből a templomba.

- Milyen mise lesz?

- Nem mise, titokcsere van! – mondi egyikük a rózsafüzérből.

A Máltal Házban vacsorára puliszka a zömmel magyar, kisebb részben román gondozottaknak; sokan otthagyják, van, aki az egészséget.

- Nem ízlik nekik?

- Éppen azoknak nem, akiknek ez a hazai.

Kaposvárt 60 éves a bajtársad; körutad – első harmadik évezredi karikatúrád - zárva feléjük tartván Kilső-Somogyban Képesfánál veszel lélegzetet: Tab után, Andocs előtt, tán Somogygyeget határában az erdőszélen pihenőhely Mária fája, képe körül a zarándoknak.

Az öreg tölgy (?) oldalán Szűzanyánk képe (sugárzó szívvel); a kép fölött háromszínű nemzeti szalag; szöggel, dróttal, vaskapoccsal, madzaggal fölerősített virágtartó műanyag edények művirággal, főntebb szál rózsák, afölött Máriaénál nagyobb Szentháromság-föstmény – őrangyalok vállán tartott Földgolyónk fölött - Úrral, körösz-cipelő szentfiával, galambnyi Szentlélekkel. Ámen.

Szentfa, Képesfa, mint a dobozi a Holt-Fekete-Körös erdejében. Előtte, az útnál: kopjafa újabb nemzeti szalaggal, szalmavirággal, NAGYASSZONYUNK HAZÁNK REMÉNYE.

Mögöttük, az erdőben, piszok piszok hátán. A Képesfa melletti erdei út bejáratánál potyára áll: SZEMETET LERAKNI TILOS!

Szabadkán meg mit nem látsz a falra írva: TALPRA MAGYAR, ITT A HAZA.

Körbe, karikába: idehaza.

Berinvár alatt

Ott valahol; Bajóton, Péliföldszentkereszten, Bánk bán mesebeli vára alatt, fölött, körül, mellett. Előtt, mögött...

Bánk bán terén

Legalábbis azt állítják a jó bajótiak – itt a Gerecse völgyében, Esztergom vármegyében -, Bánk bán az övék! Bánk bán vára valahol Pél földjén, Szentkereszttől valamivel tovább az Úrisápként emlegetett Őrisáp felé; más megoldás szerint pedig maga a bajóti templomdomb adott volna helyet Bánk urunk báni várának.

A szentkereszti szalézi kolostorból nekivágva a rengetegnek hamar odaérsz az itteni Szentkút forrásához; mellette a mi iratosi-radnai Lordosi Máriánk barlangja, a kegytemplom alatti, zsilippel duzzasztott tóba szaladó patakmeder fölött valami emlékmű: Hősök sírja.

*ITT VÁRJA A SEREGEK URÁNAK ÍTÉLETÉT
HÉT HŐSI HALÁLT HALT MAGYAR HONVÉD.
1945.*

+

*HARCUNK VÉRES RÖGEIN
ÚJ ÖRÖM FAKADJON
BOLDOGASSZONY MOSOLYÁTÓL
MINDEN MAGYAR ARCON!*

Kis fakerítés, a tömegsíron fakereszt, élő és művirág, a sírkötető feszületén háromszínű nemzeti szalag.

Ha tovább mennél az országos kék séta-úton, Öregkőhöz jutnál; vinne, ha mennél.

Szentkút forrása mellett másik víznyerő hely is: Lordosi Mária előtt még egy jéghideg vízzel áldott kút.

Ezt a barlangot a Szent Szűz iránti hálából (1937-ben) Dr. Schmidt Sándor M. Kir. bányászati főtanácsos, dorogi bányaigazgató építette újjá bányász társadalmának áldozatos kézségével.

Hogyne, akkortájt keresztény-keresztényen volt a bányásznép is; Istenben bízó; míg ki nem verték belőle.

A rendház ifjúsági fogadója (az egykori szerzetesi főiskola) fölötti káprázatos Kálváriát is dr. Schmidt és bányászai építették.

A Lordosi Szűz Lourdes-i szobra a kecskeméti hívek adománya.

Kolostor- és rendházkörnyék-néző utunkon az Öregkőnek véve az irányt: rengeteg erdő, Gerecse-domboldal őszelői szántója, kiszáradt legelője; Szentkúton túl Furdalos dombjának szántója kerítve, föltúrva, a Magyalos mellett baktatva jutván rengeteg erdőbe, Öregkő alá. Útban az elkerített fél hegy – utóbb tudjuk meg: a helybéliek kolónia-építésre gyanakodnak -, s az Öregkő sziklafalában megbúvó ősember-búvóhely barlangok (Öregkői Jankovich-lika) után vissza... Kicsit a falu felé tartva – váratlan – házak, hangok, pincék lepnek meg: Bajót Szőlőhegye.

- Kolóniát hoznak ide; ki tudja, kiféléket.

Nyilván olyanokat, akiknek térkép sem e táj, csak belakni, elvenni, maguk képére alakítani való hely. Még hogy alkalmazkodni a helyhez, Gerecséhez, Esztergom vármegyéhez... Ki tudja, Magyarországhoz-e...?

Szőlőhegy.

Előtte való pillanatban - miután láthattad, Pél földjének Szentkereszt-kegyhely rendháza környékén a valahai falunak, egyházi uradalomnak, későbbi korcsmának semmi nyoma - üzlet, csapszék híján (úgy veheted) ezt a hetet végre mindenféle szesz nélkül, pusztán szentkúti vízen élve töltheted el. Végre! Valahára. Nincs más, szigorú böjt.

- Rád fér.

Rám igen.

Erre az első pincéből nem rád köszön a gazda? S hamar le is ültet, kezvedbe poharat nyom, az ibrikbe szőlő vérpáros szesz leve.

Pista bácsi bajóti bikavérje – bajóti szőlőhegyi mindenféle kékszőlőkből összeérő piros bora – (cvejgel, oportó, fősteni meg otelló) eltéríti vándorunk a szent elhatározás végrehajtásától: borra bor, ha úgy adja a Jó Isten.

- Ez a fogadalmad sem tartott sokáig!

Nyilván oka van annak, ha az ember fia elé az Ég – az Égek Ura – borostömlőt állít.

- Vagy 77 magyar katona, ott akarta megadni magát. Az oroszok dobálták közéjük a kézigránátot, lötték őket. Néhányan maradtak csak élve – tudod meg a falu alkalmi szószólójától, tudomásuk szerint kiket rejt a Szentkúti Hősi Temető.

Alattunk, vissza Szentkútnak a vetetlen, kaszálatlan Magyalos. (Távolban a Gerecsen háton a tv-torony.)

- Valamikor itt volt a földünk. Apám minden reggel felült a kocsira, irány szántani, vetni. Amikor tehetett, vitt bennünket magával. Most a kárpótláskor nem mentünk el az árverésre, nem kellett a föld senkinek! 17000 aranykoronánk volt, 15000-ért adtam el! Jól, az 1000-et érő aranykoronát 800-ért, amikor átlag 600-at adtak érte. Pár választási malacot, meg 5000 forintot kaptam, ma a malac darabja 10000. Tízezerért vettem a fiamnak szőlőt itt a hegyen.

Nekik nem kellett Magyalos, a kolónia-tervezőnek annál inkább a fél hegy.

A pincesor fölött, pincefalu derekán, szétszórt boros házak közt félútban, a Szőlőhegyen mi más: Képesfa! Itt is jó népek lakják a tájat.

Haza nekik is.

- Bánk bán vára? Berinvár, Szentkereszt mellett, ahol vállalkozó épít nyugdíjas-házat. Amerre jöttek, végig kerítés a hegyoldalban Szentkútnak: kolóniát akar.

Hogyne, „lakópark”-ot.

A könyv Beránvárról tud, s hogy az őskori földvárba húzott palánkvárnak nyoma sincs már.

Berintől Berényig, Péltől Pélyig: már megint – mintha – (teljességgel) odahaza lennél (Aradtól, meg Békéstől Esztergomig s vissza).

- Berinvár? Öreganyám mesélte, hogy éjszaka előbújnak a királykisasszonyok! Bánk bán lányai. Az ő birtoka volt, fiatal koromban még látszódott a vár, ma már semmi.

„Szent hely a Szentkereszt tövében” – hallod az esti szentbeszédben; szent hely, mint Kisiratos, szintén a Szent Kereszt tövében. Ki-ki a maga körösztyjével, körösztyje alatt, köröszty által.

Mint a zsidókat

Vittek bennünket, mint a zsidókat! 1944. december 26-án a nyilas hungarista csapat 52 leventét vitt el. A '28-, '29-, '30-beli fiúkat. Volt, akinek három fiát vitték el! Apjuk

Komáromig kísérte őket, ott bevagoníroztak, Németországba vitték bennünket. (Regéli szőlőhegyi gazdánk, s ki nem fogy a történetből.)

(Bor befele, titok kifele?... S nem a másik, miszerint Bor bé, ész ki. S való, valami igazság csak lehet e borban!)

Ez a három hazajött.

Három helybeli nyilas volt, a többi hungarista, katona, aki fölesküdt Szálásira. Amikor hazajöttünk, kaptak volna; az egyiknek az apja is nyilas volt. A többi legény fogott le bennünket, hagyjuk, mit csináljunk egy 60 éves emberrel?... Később az apósom lett.

Németország, Lübeck, majdnem a holland határnál, lifttel vittük föl a repülőbe való bombát. Aztán Reinberg, a világ legnagyobb tábora volt, A-tól Z-ig, meg 1-től 15-ig táborok. Belgiumból egy év fogság után jöttem haza.

Reinbergben ástunk magunknak egy lyukat, ki-ki abban lakott. A szögesdrót mögött mint az állatok, összebújtunk. Latrina a tábor szélén volt, gödrök fölé ülhattunk. Mindenki középre húzódott a bűz elől; a tábor sarkaiban néger, félvér katonák. Néhány német SS-tiszt feszített, rangjelzését sem vette le, túl büszke volt magára. Addig feszítettek az örök előtt, míg azok leparancsolták őket a szarba. Bele kellett állniuk, derékig ért! Ez sem volt elég a félvéreknél; letérdeltette, hogy nyakába tudja venni a társát. Nyakig szarban ült az SS-tiszt.

Egyikünket kéttestű Musztáng földérintő repülőgép lőtte le; láttuk a pilóták nevető arcát, ahogy közénk lóttek. Kilőtték a mozdonyt, minket géppuskáztak. Unokatestvérem, András a farába kapott; úgy szétnyílt, mint a bazsarózsa. Dun-dun golyóval lóttek, robbant. Horváth Ferinek az agyveleje, a fejét találták el, jutott az agyvelejéből ránk is. Heten maradtak ott. Aki fölkúszott egy kétszáz méterre lévő magaslatra, megúsza!

Mások a bombázáskor haltak meg.

Ma ketten, hárman ha vagyunk az 52-ből!

A németek félték tőlünk, a táborunkba be nem tették volna a lábukat.

Mexikópusztánál szolgáltam, a háború után, az '50-es évek elején ott voltam katona. Átbeszéltünk a határon, a túlodalon dolgozók is magyarok voltak. Ők is elvesztették a háborút, mi is, aztán az Osztrák-Magyar Monarchia osztrák fele elcsatolta a magyar fél határ menti részét, mintha ők nyertek volna!

A franciákat Trianon miatt még jobban utálom.

Jó katona voltam, kineveztek KISZ-titkárnak. (Amit akkor DISZ-nek hívtak.)

Később szakszervezeti titkár is voltam, aztán ahogy abból végre valahogy kihúztam magam, a '80-as évek derekán beválasztottak az üzemi bizottságba, az öt, vagy négy tagú ÜB-be; például a fizetésemelésről döntöttünk. Amikor brigádvezető lettem, odajött a járási párttitkár:

- A brigádvezetéshez bizalom kell, be kell lépned a pártba!

Akárhogy húzódoztam, be kellett lépni.

'84. táján tanácselnöknek javasolt a járási párttitkár. Mondtam neki, van itt a gyárban egy ügyes villanyszerelő, Bajótról jár be ő is.

- Igazad van – válaszolta, és ő lett a falu tanácselnöke.

Nyert '90-ben, '98-ban is, most már a harmadik alkalommal választották meg polgármesternek. Mondtam is neki: Hallod, ezt sem gondoltam volna rólad! Nyalod ezeknek a fenekét, pedig '88-ban, amikor visszaadtam a tagkönyvemet, hogy rám szóltál, „N. elvtárs, hogy tehetsz ilyet?!”! Erre ma minden vasárnap ott a templomban, gyón és áldozik! Megáll az ész.

(Hogy jobban csússzon a piros bor: Le vele!)

Orbánnal, ezekkel a cigányokkal tart. Azóta a faluban minden cigánygyereknek saját kerékpárja van.

Géplakatos voltam Nyergesen a gyárban. Apámnak 12 hold földje volt; a háború után 5-öt bérelt hozzá, a bátyja másik 5-öt, 22 holdon gazdálkodtak. Nekünk mindig volt mit adni a koldusnak!

Tizenketten énekelünk a pávakörben, csak ketten tartanak velem: az asszony, meg még valaki, a többi azzal a cigánnyal.

A vállalati zenekarban volt, hogy hárman is játszottunk: apám, bátyám, meg én! Trombitáltam, bálban doboltam.

Az 1956. november 4-re virradó éjjel Mogyorósbányán lagziban muzsikáltam. Az emberek hallották, ahogy dübörögtek a Duna túlsópartján az orosz tankok, a rádióban meg Nagy Imre beszélt. A gazda idő előtt elengedett bennünket, a Szőlőhegyen vezető kocsit helyett az Öregkövön át vezető gyalogösvényen tértünk haza.

Idesapám máskapámmal, máskanyámmal se gondolta volna, hogy visszajöhet a föld. De ha nem kell!

(Másikapja: öregatyja, máskanyja, öreganyja!)

(Kár, hogy nem őrzi...a szavakon, meg a dolgos kertészkedésen, borászaton túl tehetős paraszt, gazda ősei szellemiségét. Valakik alaposan eligazították – más vágányra állították - ... az életét.)

Kádár volt az igazi.

(Le vele! – intem a vörös borral, mit csak azért is lehajtok; mit tehet, szegény, erről.)

(Ilyen jó Neszmély-melleyéki borocskát... Vereset: veresbort a gazda fiából lett vörösérmelmű munkásvezető pinécéje mélyéről.)

Temető kapuja

A bajóti sírkertben a halottasház oldalánál őrzött keresztben:

*1849-dik ÉVBEN BÁNATÁBAN ELHALT
VÁNDOR BORBÁLA
ÉDESANYJÁNAK OLMUTZI FOGSÁGBÓL
KISZABADUL FIA
SZABÓ LAJOS 1850.*

A temető végében a magyar tömegsír fölötti oszlopon:

+
*MAGYAR
HŐSÖK
EMLÉKÉRE
1944-1945.*

*NAGYOBB SZERETETE
SENKINEK SINCS ANNÁL
MINT AKI ÉLETÉT ADJA
A HAZÁÉRT!*

Alatta kis márvány sírkerezen:

*21
MAGYAR HONVÉD
MEGH. 1945.*

A szomszédos német tömegsíron egy szál névvel jelzett fejfa, Wettinger Johanné, sz. 1928, mh. 1945.

Mint a bajóti leventék, kik odamaradtak.

A németekén:

+
1939-1945.
UNSERE TOTEN
KAMERADEN
ZUR EHRE
PANZER-DIVISION
'TOTENKOPF'

Élő virág mindkét tömegsíron.

- A németeket nemrég vitték el Budapestre.

Azért a virág kijár – bizonyára attól, akinek valakije ugyanekkor, ugyanazon okból... odaveszett.

- Égett a falu, minden nádtetős ház. Itt vonultak vissza a németek a Dunához.

Másik mama friss, 2003-as sírnál sírdogál; az ura lehetett, ki 1920-ban született.

Élet, halál. (Fehér és fekete; ilyen meg amolyan.)

Föl-Murai Magyarweg

Felső-Mura, Fölső-Muravidék. Hunyadi fekete serege vigyázott itt egykor a rendre? Addig, ameddig, amíg Mátyás Buda helyett Bécsben székel? Mindhalálig? Elhunytáig. Most meg a pénzesebb magyarok legyenek errefelé a legnépesebb vendégsereg. (Egy hét itt annyiba kerül, mint Görögthonban kettő, három.)

Mit nem gondolt Mátyás, a király, az igazságos? A Stájer-havastól a Szeretig, (D)Nyeszterig? Vagy csak: Gyímesvölgytől idáig, Muráig? Fel-Muráig, Felső-Muravárig, hol a könyv szerint darab ideig a mi királyunk volt az úr.

Szó, mi szó, mintha ott járnánk! A Gyímesek közt; a kárpáti havasok kerítette Gyímes-völgyben, hosszan. Amott, keleten a Tatros, itten a Mura robog végkifejlete, a nálánál nagyobb folyóba torkollás felé.

Magyarok itt.

Már megint.

Másképpen.

A hotel nevezetű, szállónak se becézett üdülőpalotában egy-egy hetet birtokolsz. Mennyi éppen a pénzed. Ha sok, nyáron vagy télen, a két itteni főidényben. Amúgy marad az esős Szent György hava. Hát még ha ajándékba kapod! Családoddal.

Akárha a hon másik végében lennénk: a Tatros tépte Gyímes-völgyben.

Hon? Ez mitől a miénk? Az sem, mely színmagyar. Ha. Még. Së.

Së ez, së az.

Itt alkalmi kisebbségben a többségben, ott állandó többségi kisebbségben.

A szállodán ejrópai, osztrák, német, szlovén lobogó. Olasz egy se. Magyar minek?

Magyar piros-fehér-zöld, hogy a legnépesebb vendégcsapat otthon érezze magát.

Othon? Még csak az hiányzana! Épp az elől menekülnek ide.

Tudod, ha nekem pénzem lenne, üdülőrészt, üdülési jogot – már ha saját faházra nem futná – a Keleti-Kárpátokban vennék!

Te igen, mi nem.

Mért, ez nem maga a Nyugati-Kárpátok?

Mármint az Alpok nevezetű (osztrák, vend, talján, francúz, némöt, svejcer) havas.

Havas havassa.

Nagyszombat estéjén, Húsvét – és ezúttal egyben Szent György – vigíliáján a kétezör métör magas havasok közé passzoló völgy ódalában, szállásunk fölött jó magasan, hegyi tanya mellett: mi nem lángol? Lobog majd' az égig; addig, ameddig. Fák teteje fölé. Máglya!

Szent György, vagy Húsvét miatt?

Tűz-szentelés: húsvétkor, nálunk, katolikusoknál.

Űk is katolikusok! Itt mindenki.

Tán a már otthonosan mozgó távol-keleti sárga és a mélydéli fekete kivételével.

Nem, ők is ott a húsvétvasárnapi ünnepi szentmisén.

Tűz! Amott is. Emitt. Körbe. Lassan észreveszed, kitűnik, szembeszökő, kiviláglik a Szent György napot megelőző, nagyszombat esti sötétben. Mely koromsötét mégsem tud lenni. Hosszan a völgyben a havas-oldalban világító tanyák villanycsillárja. Villanyvilága. Majd' mint az Almádi-öbölre dülő Öreghegy villanyfüzére az éccakai tó tükrében.

Hogy besétálunk a faluba – egyikből a másikba (mert itt is összeérnek, egybeérnek, akár a Gyímesben a Gyímesek, patakák) -, látni való: máshol is fények. A falu fölött, alacsonyabban, nem a havas derekán, csak itt a havas Mura-fölötti aljában, meg a házak közt, bent a faluban is, a kertekben: mindenütt tűz! Tűz-tűz.

Szent György, avagy KRISZTUS FÖLTÁMADT örömére?

Sárkányölő Szent György a muraszentgyörgyi címerben, Szent Györgyé a plébániatemplom, Szent-György maga a falu... Ahonnan jöttünk, Szent Lőrincz falva (Muraszentlőrincz). Szentek völgye.

Felmura (Muravár) egyházközségi istenházája meg – csak nem a mi Mátyásunk öröme? – Mátyás nevére keresztelve.

A máglyák körül: fiatalok! Fiúk, lányok. Egy-egy népesebb gyülekezetben felnőtt is. Lelkész sehoh, hogy tüzet szentelne.

A faluvégi temető: szentjánosbogaras kivilágításban! Közelebb óvakodva a sötétben, láthatod: ahány sír, annyi vöröslő kis mécses. KRISZTUS FÖLTÁMADT! Valóban föltámadt.

Fény; újulás; élet.

Krisztus föltámadt, való.

Stájerhonban.

Már megint otthon kezded magad érezni.

Ahol a nép.

A maga kezében tartja a gyöplút.

Nem enged... abból, ami. Aki.

Nem akárki! Stájer, magyar. A stájer ez esetben is: némöt. A magyar: magyar.

Önmaga.

Még; ha még; ha engedni tetszenek.

Nem, nem engednének.

Csak be az akolba! A máséba. Nehogy mán a sajátodba.

Az idegön, hogyne.

Hógyisne.

Körben máglyák énekölnek.

A fiúk s leányok csöndesen beszélgetnek a tűz körül. Sëmmi randalírozás; sörös-, boros-, pájinkásüveg hajigálás, ablakkiverés, főbeszakítás. Tisztösség. Rënd.

Szépség; éccakai. Nappali.

Föl, Mura! Föl a högynek. Havasnak. Föl-Mura. Felső-Mura, Föl-Mura vidéke. Fölső-Muraság. Muraköztül egészen idáig.

Énekölnek, csevegnek. Az egyik vögyös – kétnemű – ifjú csapat tagjainak a kezibe könyv. Abból danolnak? Szent éneköt, vagy némöt (nép)dalt? Ezörjófű (maga a levegő).

Elidöznek éjfélég, jókedvűek. Itt a tavasz? Valóban itt van.

A nagyszombat esti sötétben elérve a helybéli istenházáig, látható: nyitott, világos templomajtó. Bent (mi, ha nem): föltámadási mise. Az egyik némöt ének akárha magyar lönne: ezt mi is éneköljük. A dallam ugyanaz, csak a nyelve más az éneknek. A hívek kezében gyertya. Ők is az új tüzet ünneplik. KRISZTUS, VALÓBAN.

Ez az ű teste, ez az ű vére.

Magadhoz vöszöd. Fogadod.

Ilyenkor szoktad azt érozni: otthon vagy. Ha némöt, ha francúz, lengyel.

Áldozol, hun áldozol, szinte már odahaza érzöd magad. Mőgérköztél. Helybe vagyunk. Tovább egy lépést së. Áldozhatol. Már-már Szent György napon. Miska György-napi nevenapján.

Szinte mán: ammen.

Ahogy mőgérköztünk, a szag egyértelmű. Kérdik melletted, mi ez? Mondom bió, erre fáj a fogatok, nem? Nem lószarszag? Nem, mondom tehéngané.

S mit ad Isten, másnap már láthatod: ahogy hegyoldali legelő, faluszéli kiskert, annyi kupac – néhol jó nagy halom több szekérdereknyi – ganyé. Majd azt is láthatod, traktor húzza a boronát, hogy terítse, kiterítse a legelőn. Hol szántás semmi, csakis a jószágnak szolgáló

legelő. Legeltetésre, kaszálásra. Persze kasza nélkül: géppel. Szép sávok (már-már Árpád-sávok) a lenyírt mezőn, ahogy a gép halad.

Na, látod, ez bió. A tehénszar; ahun érződ a szar illatát. Enélkül nincs sömmi. Bió pláne.

És mit ad isten, ganyé borítja jó vastagon a falusi porták kis veteményes- és virágoskertjeit, s azzal alapozhatták meg jóval korábban az azokon elkülönített apró – gyakran csak pár négyzetméteres - fóliás (üvegházi) ágyásokat, amelyek zömében már ott a friss zöldség.

A gyalogúton itt-ott: tehenlepény. Amin senki sem ütközik meg. Mint minálunk teszik a falura menekülő, falura szalajtott városi nagyságák, városi nagysága szintjére emelkedő falusi asszonyok. Fúj, ez büdi! Ez igen, hógyne. Milyen lönne. Ha nem ilyen.

Büdi.

Büdi ott, büdi itt.

Itt minden büdi, nálunk lassan semmi. Minálunk lassan mindennek csak illata lesz. Mit szagolni sem lehet, csak illatolni. Megillatolják a vendégek a pálinka illatát – hallod mán odahaza a Kossuthon reggel. Ű igen, mi nem.

Jawohl.

Itt élet, ottan nyoma sē, ha így halad.

Fúj, bűdös.

Bűdös a dolog.

Bűdös az élet.

Gyakran valóban az.

Hogy itt milyen rönd van a falvakban! Rönd, tisztaság! Jólét! Mindön, de mindön! Itt köllene élni, nem nálunk, ahun mindennek sēmmi nyoma.

Mert eltűntették. Tovaillant. Lētarolta az a majd' fél évszázad, amely.

Mely most folytatódik. Keleti helyött nyugati széljáráshoz igazodva. Ahelyött, hogy.

A magadét járnád. Hogy nē kölljön idegönben rálelned arra, amire fáj a fogad.

Itt szeretnél élni! Nem odahaza.

Közben: magadban: hol lönne rönd?

Gondolod, így köllesz ezöknek? Köllünk...

Hogy ettől ződebb a szomszéd rétje! A valóban elég bűdös ganétól. A rendületlen munkaszeretettől. Fegyelemtől. Hittől. Nem csak úgy általában a hittől – magunkban valótól - , nem; az istenhittől. Attól, hogy tudni illik: nem mi vagyunk a világ urai. Ahhoz: igazodnunk kell. Teljesítenünk, ami reánk szabott.

Zöld – vörös-nem-látta – Európa.

A Mura földött (stájēr) fahídja mint a Kárpátokban Magyarhonbul Moldovának ereszködve...

A Mura forrásvidékén Tamsweg... Mely Tamsweg a római időben Statio Tamasicis vala. Kicsit beljebb, följobb a havasokban – a mái Svejcban – a Hunok Völgye, hová a mieink húzódtak a szétveretésünk után. Elrejtőzni, Csaba királyfira várni.

Magyarweg.

Magyarvég. Magyar-úca.

A Föl-Mura táján.

Szeretnétek...

Úca, úca...

Ja, ezöknek nem ült a nyakában annyi ideig a lénini muszka.

De attól még.

Amúgy – különben (netán) – okos magyar kormányzati közférjfiú ócsárolja a magyar nemzeti viseletet, mondván, annak fitoktatásánál többet ér a mindönnapi cselekedet! Szó, mi szó. Való. Tróbálná mög ugyanezt (a nemzeti viselet, úgymint példának okáért a skót

szoknya, a sváb bőr rövidnadrág, az amerikai cowboykalap, a latin sombréro) piszkolását egy napnyugati konzervatív politikus... A nemzeti viselet ócsárlását, viselésének fölösleges voltát hangoztatni. Hamar kitelne az ideje.

Ellenben nálunk: ezt is lehet.

Persze, az idegen, az más. Ellenben mi.

Ja, ja. Igen, igen.

Nem, nem.

Idehaza a képernyő-csatornák legüzletiesebbjének vetélkedőjén a főszakértő mit nem mond, amikor a rock-zenéhez magyar néptáncot járó csoport teljesítményét értékeli: ahhoz képest, hogy a szakma szerint az éccet és a néptáncot mindenképpen kerülni kell, ez elfogadható volt... Hogy persze ők kapják a legkevesebb pontot, s a közönség is kiszavazza őket... Csak azt nem mondta e magyarul beszélő idegen szakember, hogy melyik nemzet szakértelmét emlegette nyilvánvalóan csak minket illetően.

A stájer gazdaház? Az újmódi: csinos emeletes családi ház, esetleg napelemes tetővel, minden kényelemmel – s szépen művelt kerttel, legelővel. A háztáji legelőn tehénnel, tehennel... A régi gazdaház? Milyen lenne: terméskő földszint, fafalú emelet, zsindeyes tető, fa padlásbeépítés. Az utca – és a falu (no meg a Mura) - felőli házvég a családé, hátul a högy felől a jószágé, meg (góréként, kotárkaként, színeként, csúrnyi pallásként) a takarmányé mind a három szint. Gyönyörű fazsindeyes parasztház; ahogy zsindeyes a gótikus ízlés szerinti – Mátyás látta? - istenháza is...

Mert itt nem volt annyi török-, tatár-, muszka- (s némöt-) járás. Nem volt, aki fölgyújtsa. Ránk égesse, hogy egy életre elmenjen a kedvünk a facseréptől, amelyet Erdélyünkben s Móduvánkban bádoggal pótolunk.

Egy földél alatt mindön, de mindön! A máig - még - szét nem vert nagycsalád?

Máig; mi az, hogy mindmostanáig?

Nem rajtunk áll?

Hogy állna.

Tehénön a gatyá.

A körösztön kakas (Szentgyörgyön, Szentlőrincön, Muravártt). Hogy holtodból is lösz ébredés. Hajnal. Örök.

Annak, aki mögérdemli. Rászolgált.

Szko!

Grüs Gott.

Bálint Sándortól tudhatjuk, mi az igazság a húsvét előtti este tüzeiről. Az ősegyházban a nagyhét három utolsó napján (nagycsütörtöktől nagyszombatig) eloltották a gyertyákat, sötétben maradhattunk; a világosodás – tűzgyújtással és tűzszeneléssel – a föltámadással köszöntött ránk. Egyházi jelkép a kialvó és újraéledő tűz: maga Krisztus, illetve más szerint Krisztus a kovakő, a tűz a Szentlélek... Szöged-Alsóvároson a nagyszombati tűzszeneléskor „venyigét tartottak a parázsra, amelyet aztán a szántó föld vagy szőlő négy sarkában ástak el”. A - ’pogány’, azaz még meg nem keresztelkedett – germánoknak is szent a tűz: „isteneik tiszteletére tavaszi tüzet gyújtottak, hogy elégecsék a téli sötétség, pusztulás démonait, és így földjeiknek termékenységét biztosítsák”.

Szent ég; szent tűz.

Aki szakít saját fajtája hagyományaival, tűz (fény) nélkül marad? Föl hogy támadhatna...

Oda kéne menni!...

Oda, ide.

Oda, hogy letaroljuk a más vetését.

„Arad marad”.

Csaba is.

Almádi.

Hucul Párizs

- Kenyerecske, vodkácska?

- Itt van.

Mennek, menegetnek tovább ki a kolhozfaluból a kolhozföldbe a kolhozparasztok a kolhozdolgot elkolhozolni.

Addig mennek, mendegélnek, míg egyikük a fejére nem csap:

- És a párttag-könyvecske?

- Az is – üt zsebére a kért kolhoztag.

Minden útnak vége szakad egyszer, kiérnek hát hőseink is a kolhoz-tetthelyre.

- És a kapácska?

- Jaj, az otthon maradt.

Otthon felejtette.

Útban

Visz a kicsi kocsí bé, egyre beljebb Kárpátalja – Verecke-alja - ősi magyar földjére. Előbb csak a drága (szőke) Tisza alföldjén, folyókn mentén Beregszászba, Mezővári nevezetű – Fábíán lakta – Váriba, hol vagy háromszáz név az 1944-ben elhurcoltak és a Gulág szigetvilágában elhaltak, s vagy harminc név a második világháború áldozatainak közös emlékművén.

Borzaván átjőve lám, a főtéren a bennszülöttek kiáltványa öles betűkkel:

...ÁLDJON VAGY VERJEN SORS KEZE,
ITT ÉLNED, HALNOD KELL.

Föl Felső-Tiszának a Tisza mellett Erdély határán, kettévágott magyarhoni táj vágásánál egyre följebb. Föl Hollósy művésztelepét rejtegető, Kossuth-szobros, gyönyörű kálvinista-egyházás Técsőnek. Alá-sóbányázott, járhatatlan-hidú, Kunigunda-aknás, magyar középiskolás, só-kórház, gyógyfürdő Aknaszlatina, hol a magyar-katolikus templomkert emlékkövén mi nem áll az elhurcoltak százainak emléket állító kövön:

...AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG.

Hogyne, a málenkij robot (előtt, közben, után).

... S Európa-közepe mellett Fekete- és Fehér-Tisza Tiszává folyása, Tisza-köze alatti kincses – mármárosi koronaváros -, Rahó pataka martján kapaszkodó Rahónak. Hogy majd továbbindulj kőrisfa erdő legelőjén települt, Hucul Tanácsköztársaság-látta, néhai vámhely, magyar katonavonat-eregető Körösmezőnek, huculok kuruc vezére, Pintye Jani földjének. Tatár-hágónak, Gácsföldnek.

- Hucul Párizs – hallod még idehaza a huculok fővárosáról, Huculok Magyar-völgyéről, magyarok Felső-Tiszavidékéről.

Előbb még – Ugocsában – deáktalan Gyakfalva (neveletlen) Nevetlenfaluja (cirill) Djakovoként.

- Hallod, ha oda benéznénk... Gyaknak.

Még bárki félreértené.

- Vodkácskát kérsz?

Az újabb Tisza-háti szabad csapat takszi-soférja hogy tehetné.

(...-férje, -férje, söröcskéje Imre helyett magadnak az első csapszékben.)

- Ukrajna Gyöngye – hallani már a Kárpáton túl, Gácsországban Rahó vidékéről.
Szó mi szó, Mármarosunk ékessége Európa (földrajzi) legközepén.

1851-ben Akna-Rahó, Bocskó-Rahó orosz-német falvak egymás mellett jó kétezer görög katolikus, negyedfélszáz római katolikus lakóval; ma a tizenhétezer lelkes kisvárosban kétezer ember vallja magát magyarnak.

Hmelnickij bulvár volt-Leninje

Rahón a kiszámíthatatlan hidú Tisza mellett elszaladva fölülről, Fehér-Tisza parti, összefolyás-előtti hucul falucska, Nyilas (Rosztoka) felől közelítünk az úgynevezett Hmelnickij bulváron szállásunk felé. Előbb – a tajgai hangulatú tájban - patakmedernek álcázták a Hmelnickij sugárutat, majd tiszai kavicsokkal macskakövessé varázsolva borít be porral, lep meg újfent patak átfolyásával, töri kocsid gödreivel a rahói bulvár. Mígnem a hucul bulvárt megjárva Kamcsatkában érzed magad... Európa legközepén.

(Csak nehogy megint Trianont, a trianoni imperialista döntnök urakat, meg a távolkeleti elvtársakat emlegesd!)

(Miért, van jobb ötleted?)

A szellőjárta, rozsdamarta (Tisza-parti) Kartongyáron „1950”, előtte omladozik a gyári lakótelep, útja lásd mint fent, szemben a gyárkapuval meg az egykori Dom Kulturi enyészete; az apró (Közép-Ázsiát idéző) üzletecskék a porban fürdő, este sötétségben rejtekező Bogdan Hmelnickijen végig; hogy ne mondjam.

Kamcsatka egykori – tisztára Közép-Európa – Magyarhonban.

A volt-papírgyári lakatlan, omladozó volt-művelődési ház görögutánzó oszlopsoros, timpanonos néhai főbejárata előtt volt, nincs Lénin: az üres – fejetlen - szobortalapzaton levett betűk helye: *V. I. LENIN*. Szemből állva jobb felől az elgazosodott előkertben két vidám gyermek szobra rohan a vlagyivosztoki rozsdatelep hangulatát árasztó sugárútnak.

- Jöttek volna 1960-ban, micsoda világ volt itt! Két fürdő a Tiszán, májusban nyitottak, melegvizű fürdő a Kartongyárban, a város fölött sípálya, síiskola; ma semmi.

Nem jöhettünk, mert Moszkova nem engedett bennünket Huculvidékre; pedig hajtott volna a kíváncsiság!

Haza, haza, Szegényország.

Hucul a kertben

A magyarhucul kertje végében patak.

- Ha meghallják a vendégeim, hátrasietnek megcsodálni!

A Csapájev ucca a muszka-megszállásig Vilsováti ucca a Vilsováti-völgyben a Vilsováti (Vilsováti) patak mentén, az ucca alsó végében szalad a patak maradéka (a sugárút nevezetű út hídja alatt) Tiszánkba.

- Régen a hucul a patakon körül köre lépve kelt át, piszkos lábát bele nem tette volna! Ma? A Hegyen-túlról jöttekkel van tele a környék, a hegyoldal új uccája. A patakot telehányják szeméttel. Dróttal zártam le a kertet, így most az fogja föl a döglött malacot, műanyag üveget.

- Olyan mocskos lett a patak, lebeszélem vendégeimet, hogy lesétáljanak a kert végébe a vízhez.

Hucul Párizs; lehet, hogy jobban jár Rákóczi leghűségesebb népe, a rutén, ha Moszkova és Páris (ne adj isten Kijóvia) helyett továbbra is inkább Pestbudára figyel.

Huculmagyarjai a világnak.

Bogdán Hmelnickij, kiről e bődületes városi főutat elnevezték? Tudni való: nagy kisorosz államférfiú és hadvezér az ezerhatszáz évesekben, harcolt a lengyelek ellen

Lengyelország kisoroszországi részein, hogy csatlakoztassa szülőhazáját, a lengyelországi Kisoroszországot Nagyoroszországhoz, amelytől nemrég újfent elvált az egykor Halicsnak, Gácsországnak is nevezett Ukrajna.

A szláv egység apostolának az emlékét idézi e hucul 'sugarút' a szakadást választó nép földjéhez kapcsolt magyarhoni végeken.

Magyar-Rahó

Hat osztály a rahói magyar iskolában, amely a katolikus egyház épületében működik. Vagy 120 gyermek jár az iskolába, Emma néni cipszeráji heti két magyar nyelvórájára további 60-an. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tagsága havonta jön össze. A magyar iskola könyvtárat gyűjt, a könyvtár szeretne önállósodni. Kis magyar könyvtár Emma néninél is, aki 1992-től a Magyar Kultúra Lovagja.

Magyar egyesület, Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub, miegyéb magyar intézmények a városhoz hasonlóan eléggé csehül álló (Tisza) Kávézóban a Cipszerájon. Képzőművészeti kiállítások, tegnap este lagzi volt, itt van a magyar könyvtár (1300 kötete javarészt a kartongyári szakszervezeti könyvtár magyar anyagából, amelyet Emma asszony mentett meg).

Emma úgy tudja, a 2001-es népszámláláskor a lakosok 12 százaléka vallotta magát magyarnak.

A kétnyelvű térkép szerint Vilsováti-patak, amúgy az ittenieknek – ha jól hallom – mindössze Vilsováti (a Hmelnickij Bogdán sugarútba szakadó patak menti Vilsováti-útcáskánál rögtön). Megint csak az abroszkészítő szerint Moszkva pataka, pedig csak Falué, Falu-patak (a híd után, a Híd alatt, túl a Piacon folyik a Tiszába). Aztán patak, immár jobbról a kartongyári függőhíd s a Vilsováti-befolyás előtt: Novoszelistya, avagy Novoszelicja (a ruszinjának). Majd az aprókának tetsző, alig hallható Vilsinszki-patak, végül a Borkút vize folyik a Két-Tiszába a belváros szélén, a belváros után délről, mely Borkút patak völgye a Borkút nevű, valamennyire még magyar jellegű negyednek – havasi szállások sorának - ad helyet Rahóban.

- Rahó-Högye, -Völgye, Rahói-hegység, Rahónál a Tisza három mellékvölgye: a Borkúti, a Falupataki, meg a Vilsovátié!

- Magyar városrészek: Cipszeráj, Vernik, és vannak Borkúton is.

Vernik: a Tisza jobb partján lefelé a Vernik ucca a katolikus temetőnél fut a mai főútra.

- A fiatalok? Elhitték, hogy a szovjet tyúk két tojást tojik egyszerre!

Cipszeráj

- A Cipszeráj? Eredetileg cipszerek laktak ott; a kaszárnnyában hegyivadászok voltak. Az állomással szemben a határszéliek, a hegyivadászok.

Hidat keresvén túlszaladunk a városon, Nyilas végében a Fekete- és a Fehér-Tisza összefolyásától csorgunk a Szőke-Tiszával vissza Rahónak a túlparton, Vilsováti-uccánknak, hol tán eligazítanak, hol leszzen szállásunk.

A térkép szerint ez már itten a Hmelnickij bulvár! ...Helyette – mutat rá nagyon helyesen Lajosunk - mintha erdőszéli patakmederben gépkocsikáznánk: a bitang, tengelytörő út lehet maga a kiszáradt patakocska kopogós, ugra-bugra medre, néhol a tengelyig érő vízátfolyás meg eredetileg a sugarút-bulvár nevű patakba szakadó séd (ügy, miegyéb) vala.

G-gye úlica Csapájev? – faggatnád a nyilasi félroma-félorosz fiúcskákat, kik hogy hallottak volna a környékükön Csapájevről? Nem és nem, később sem, mintha nyoma sem lenne efféle uccának! Mígnem a városszéli házak egyike előtt beszélgető asszonyokra nem lelünk.

G-gye Csapájev?-ünk végre célba ér, mert szóvivőjük rutén válaszából kitetszik a ruszinul kukkot sem értőnek is, hogy helyben vagyunk, itt már tudnak Csapájev helybéli uccájáról.

Hogyne, tolassunk be a portája kapuján, megadja a helyes útirányt! Be, de továbbra sem boldogulunk vele. Mit lehet tenni, mosolyogva kiszólasz kocsikádból (a lehajtott üveg fölött): Cse fács, kalapács?

- Mért nem mondtad, hogy magyarok vagytok? – csapja össze a kezét a mama, akiről kiderül, hogy magyar, csak éppen e majdnem szintiszta ruszin környezetben hogy tudná megőrizni hibátlanul az anyanyelvét.

Nézzünk be hozzá, van egy kis enni-, innivalója, hogy ne mondjuk, vodkácskája, ne menjünk sehová! Helyesel, valamelyes huncut mosoly mellett, két hucul asszonytársa, maradjunk!

Forró a fogadtatás; belegendolni is szörnyű, milyen lett volna harminc-negyven éve, ha ideengednek minket a komenisták, s ők még leányok, mi meg szabad legények.

Tovább a város felé: katolikus kápolna, az előtt a kereszten felül *INRI*, alatta *Isten dicsőségére emeltették Alexi József és Rományi Mária 1932.*, kereszt tövében imádkozó angyal térdel s virág, virág.

Bádogtetős ház a cipszeráji istenháza; a templomkapun *B. J.*, valamint *1932.*

Kerékpáros hajt el kápolnánk előtt, görögkeleti módra keresztet vet.

Az ucca túloldalán a Tisza partja, hol – szinte mint a csonka hazában szanaszét – szeméttel. Tovább, hol az út egyenesen a városba, balra a Vilsováti-uccába és –völgybe kapaszkodik, ott, hol a kis patak épp beléomlik a Tiszába, műanyag-üveg torlasz akadályozza meg a Vilsováti-vizet, hogy mint gyermek anyja kebelére siethessen.

A túlparton, milliárdokért, a legutóbbi áradáskor elmosott partművet építik újjá.

A határmentiek kaszárnyája

- Kaszárnya volt, még a magyarok építették.

Hogy nem az első (ezer éves), hanem a második, rövidebb (pár éves) időben, később tudod meg. Elsőre azért ennyi elég: ami amúgy is nyilvánvaló, ránézésre, azonnal világos, hogy csakis mi építhettük. Olyannyira elüt mindattól, ami szláv, pláne szovjet.

Három-négy méter magas kő alapfal mögött a földszint, az emelet oldalát (itt-ott már kikezdett) faszindely borítja, a zsendely alatt (ha kitetszik:) gerendafal. A tető piros cserép.

- 1939-ben azonnal építeni kezdték a magyarok

A kaszárnyában ma lakások, még a legépebb otthonok e kies Rahó-végi végen. Vajh' meddig bírják felújítás, mi több, akárcsak egyszerű – és egyszeri - tatarozás nélkül?

Milyen másképp néznek ki a szovjet kaszárnya-maradékok!... Odahaza, a csonka hazában... Lelakva, lepusztítva, hogy – szinte – a kivonulás után jöhessen a földgyalu! Vagy sokmilliárdos újraépítés. Ellenben itt, rahói Cipszerájban...

Látni való, elégedett a volt kaszárnyából távozó, vagy oda megtérő lakó. A magyarok ezt jól megépítették.

Ezekben a magyar kaszárnyákban nyilván a legénység lakott; de kényelmesebben lehetett itt a harmincas-negyvenes években tanyázni, mint a laktanyákkal tűzdelt muszka-támaszpont széli tisztai lakótelepeken a hetvenes, nyolcvanas években.

A Tinkára

Bul. Zatinkova. Bulvárd a Tinkára? Tenkére? Úgyannyira, hogy hegyi kapaszkodó, havasi dűlőút a Rahó, mi több, a Cipszeráj fölötti hegyre. Hegyi ucca szétszórt havasi házakkal, laza

portákkal, hosszú kerítésekkel, egynémely barom jószággal, majd annyi emberrel. Alattad a Kartongyár a lakótelepével, meg a magyar határőr-kaszárnyákkal.

Alant a Tisza felől a nyolc darab emeletes határmenti-laktanya; gőzös csühhög Körösmező, Galícia felé; a hegyoldalban kőház, faház, téglapületek. Egy helyütt a vaspályáról fölcipelt, alantól fölhúzott pullmankocsi-roncs a hétvégi házikó. Lent, a lábunk alatt: Felső-Rahó a Nyilas-végi gyártól a Papírgyár hasonló roncsstelepéig.

Hármas kereszt a hegyoldalban a Város fölött, alatta pár sír kerített legelővel. Magán-sírkert? Új köztemető a hegyi embereknek? Épp a kartongyári kéménytető magasán.

Jó kis sírkert a Havasban, hegyi levegőn, finom kárpáti gyöp alatti nyughelyekkel, csöndes, tiszta helyen, pompás kilátással Rahóra, Tiszára, Havasra, Máramarosra.

Még egy lófagató (hogyan bakonyiasan fogalmazzuk meg az igazságot, lófagató) magaslat s rálátsz az egész városra, Alsó-Rahóra is.

Pityókának, veteménynek, egy-egy gyümölcsfának föltört havasi legelő-darabok az ösvény fölött a hegyoldalban.

A gyalogút betér a Hegybe (Bokros-hegybe?), mögé kerül 'szorosán', a kis magaslaton túl pedig már alattad a koszos – annyi magyar baka látta – indóház a magyar-templomos, görögkeleti hagymafejes szentegyházassal, túlhan vélünk átellenben éppen Alsó-Rahó vége völgyország felé a kép.

Tiszán innen, Tizától keletre: a görög katolikus templom a Falu-patak völgyével, majd szemben a Borkúti-völgy szája, hogy legvégül a vadonatúj bal parti hagyma alakú bádogg-fehér csillanjon reád a város széliről, Rahó-aljából.

Ó-Rahó fölött a Bokros?

Való: a Falu-pataki völgy baljára némi bokros-ligetes, pár fás hegyecske bukik, hogy küldje azon nyomban a nyakunkba a letarolt rengeteg erdő helye a vizek árját, özönvizét.

Körben a Máramarosi-havasok lesik veled a lenti zajt.

Nálunk (a magyar katolikus templomban) az óra ötöt üt, ezt nevezik harangjátéknak. Ahhoz képest valóban az, hogy a kómenizmus idején tilos volt megszólalniuk is harangjainknak.

- 1990-ig a toronyórának is hallgatnia kellett, az ő nyelvét is megkötötték.

Kutya ugatja körbe a tájat, giling-galang, tehénke, juhocska, kecskécske, emberecske, nyanyácska, gyermekecske. Sötétvörös 'márciusi alma', hancúrozó gyermekek.

- A kapácskát meg hol hagyátok?

Az Alföldön rég látott zöld gyöp a Rahói-högyekben, melyekről – körbe-karikába – szállások, tanyák, nyaralók, fölhurcolt buszmegállók lógnak szerte.

Alant az Éden Szálló, Éden itt, Éden ott, a harminc esztendeje még világszínvonalú vendégfogadó és a folyó közti labdarúgó-pályát a tavalyi ár elmosta, s jól bemosott a víz a szállónak is.

A gyárkéményeken, a sok emeletes egyen-házon kívül csak a pár istenháza igazít el, mi merre.

Villany majd' mindenütt, út (a Hegyen, hegyoldalokban) sehol; a nap izzaszt, zekétől szabadít, inget lazít, szél hűt, öltöztet.

Porfelhőben, gyári füstben, kipufogó-gázban török meg Rahó fölött a lebukni készülő örök Nap.

A város fölött, keletre, arrébb az 1385 méter magas Mencsely. A Bokros – né, a térképen is! – 817 méterig kúszik Felsőrahó fölé.

Hucul a hegyen. Magyar? Ha akarod.

Fél hat után tíz perccel: beharangoznak (a miénkbe) az esti misére. Az ortodoxok ma sem kondítják meg a magukét.

- Élne e Hegyen, ha lehet. Alant: fulladozni.

Kalyibák, források, erek, szénaboglyák, paszulykarók, tehenlepény. Hucul menyecske sem, hucul ló még kevésbé.

A hegyoldalban csüngő szállásoktól kerti, meredek kert végi ösvény vezet a városba. Gyorsabb, mint a hegyi kocsit, csak éppen számodra megközelíthetetlen.

Itt érje tetten bármi hivatalos ember a hucult! Havasit; mármarosit.

Fogatlan, hatvan év körüli néne mosolyog rád; tovalibbenő ifjúságunkra gondol?

- Po huculszki? – állít meg a másik.

Nye rozumim. (Po-csabajanszki ha.)

- Magyar? – s már mutatja is a fölötte lakó hucul házát, ő járt ott, majd magára mutat:

- Hucul!

Csupasz hegyoldalban kivágott faóriások csonkja, míg a szem ellát föl, föl a Hegynek.

Magyar mise

Kornél s Ciprián vértanúk 250-es években történt halálára emlékeznek e napon a katolikus egyház; Kornél két évig római pápa, hallod, ha jól, a prédikációban, Ciprián pedig Karthágó püspöke, mígnem számúzik, majd kivégzik, akár pápa barátját.

Megint ez a véletlen – kalandozhatsz el már megint a szentbeszéd alatt -, Karthágóban besétálhattál az időközben kissé leomlott lelátók közé szorított küzdőterre, ahol a vadállatok elé dobták azokat, akiket szentnek szánt az Úristen, hogy lássa a tomboló (tegnapi keresztény, ma újfent Jézus-tagadó) tömeg, mire mennek az éhes vadakkal, el bírják-e üzni, le tudják-e őket beszélni az imájukkal arról, hogy széttépjék, föl ne falják? Száműzetése előtt oroszlán elé akarták vetni Cipriánt.

A rahói magyar katolikus szentegyház szentélye fölötti fölirat: EZ AZ ISTEN HÁZA ÉS A MENNYORSZÁG KAPUJA. S e szent kapu mellett mindkét oldalt, jobbról, balról egy-egy piros-fehér-zöld zászló.

Jó kis kapu! Amelyen érdemes beljebb térni; közelebb.

Igor és Vaszil testvéreinkért szól az ima az esti misén.

Mi nem jut megint az eszetekbe: Párizs-környék, béke.

Béke velünk, meg velük.

De vajon ŐK tudnak-e erről?

Ruszin lány

Még hogy a magyar mise, akkor ez a gyönyörű kedves ruszin leány!

Hogy Rahóba érsz, leteszed a kocsid, kis lakodban berendezkedsz, megmosakszol, nyújtózol egyet, s már neki is vágnál a koromsötét városnak! Ha magad, hát egyedül, neki a kivert szemű - villanykörtétlenített – Rahónak... Valahová, emberek, itteniek közé.

Egy szem csapszék villanyfénye a vaksötét Tisza-parton: vendéglő, hol némelyek esznek, mások iszogatnak. Pohár sör jót fog tenni e hosszú poros út után!

Nem értik, mit kérsz. Két pincérnő, egy idősebb s egy fiatalabb. Hogy, mit? Pivó, meg hogy edon, agyin, mondom, jó, ezt értik, csak valamit kérdeznek, újra, megint, nem akarják fölfogni, hogy korsó, vagy pohár, egyre megy, csak bele az üvegedénybe! Hogy mutatom, dűtsék már bele, eresszék a habját, levét ahogy jön, jön rá az idősb, kapja ki a findzsát az ifjabbik kezéből s már teszi is elém.

Nyilván azt kérdezte, melyik fajtából kérek! Ha válaszolni tudnék, de hát nem, így nem.

Erre gondoltam – jegyzem meg félhangosan kisiratosiasan.

- Mért nem magyarul kérte? – szólal meg a fiatalabbik, lelkem galambom, már minden rendben, a továbbiakban tudom, hogy kell a fölszolgálókhoz fordulni Rahón!

Kiderül, nemrég jött meg Magyarországról, ahol valami iskolában volt, s hogy a beregszászi magyar főiskolára készül.

Nálunk tanult meg magyarul? Itt, ruszin létére – ahogy a társait hallgatja az ember - aligha.

Pár nappal később beülünk a katolikus templomba az esti misére. Néhány nő, egy-két férfi, meg mi, hárman anyaországi öregleventék. Beharangoztak, rögtön kezdődik a szentmise, besiet az utolsó pillanatban – ahogy odahaza is – a gitáros leánycsapat s beül az első padba. Jól látod, az a leány.

Igen, Rutén Ilonka! Ott énekel a magyar katolikus ifjúsági csoportban.

Ilyen csoda!

Jobb helyen hol lehetne?

Kiderül, a szülei Isten nélkül éltek, őt is Nélküle nevelték föl, de nem bánják, hogy leányuk Rátalált a Magyar Istenházában.

Pattanásos arcú édes, szemérmes Rahói Szép Ilonkánk!

Hármunknak sincs egy hozzáillő, szabad fia, hogy csaphassa neki a szelet.

Rahói cinterem

A sírkertben kereszties kopjafa, rajt: EMLÉKEZZÜNK A 3. HATÁRVADÁSZ ÉS UTÓDJA, A 13. HEGYIVADÁSZ ZÁSZLÓALJ KATONÁIRA ÉS HŐSI HALOTTAIRA. 1939-1944.

Mellette kőhalom, rajt kereszt, a márványtáblán: ÖRÖKKÉ ÉL KI ÉLETÉT ÁLDOZTA A HONÉRT!

Följebb – alkalmi kísérőnk mindenáron lebeszélne, hogy tovább keressünk, erre ráleljünk – megint magyar sírkő: A SZTALINIZMUS 1944-1945-BEN ELHURCOLT RAHÓI ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE. Alatta Anger Bélától Zaharovics Józsefig három oszlopban 19+18+37 vértanú neve.

Hogy mutogatnák az efféle jeleket azok, akiknek ez nem érdeke?

(Csak hát a Gulyás-Körmen-di-Kurtucz portya miért hagyná magát? Ha egyszer végre eljutott ide, Szent-Európának éppen a – napnyúgati közreműködéssel napkeleti szovjetországba igazított - közepébe.)

Katolikusaink temetője Técsőnek a város szélén a Vajgyárnál.

- A Vajgyár mellett találják meg a temetőt, ott áll az emlékmű a névsorral, 1993-ban vagy 1994-ben állítottuk. Volt első világháborús emlékkereszt, megrongálták. Az első világháborúban elpusztultak vagy hatvan sírban nyugszanak. A harang? Hogy nálunk is elhallgattatták-e? Még a szicsákok elnézték, el voltak foglalva, de az orosz azonnal betiltotta a harangozást! Déli, esti harangszó, Mátyás király apjára, Hunyadi Nándorra emlékeztet. A Nándor ősi magyar név, legyőzte a törököket – regélte az előbb öreg rahói magyar emberünk, aki ki nem mozdulna házából a sok betegség miatt, de udvarán égis ér az általa fölaprított fa, hogy majd télen legyen mivel fölmelegíteni az otthonukat.

- Pálinka? – s igen jól esik kalauzolásunkra vállalkozó bioszféra-rezervátumi emberünknek a műanyag vizespohár szatmári szilvalé.

A Borkút: csorog át a városon.

A Falu-patak (Rahó?): loccsan belé vékonyan a vásártér-végi szemétből.

A Vilsováti: emezeknél alig vastagabban.

Más víz, jobb felől: alig látni.

A kicsi Tisza meg át a rahói gázlókon a Mármárosi-havasok havasai között az őszben – hogy tavalyi gyártmányú kavicsaiból tengelytörő utat rakhassanak.

Tatár-hágó

A Tatár-hágón: mérföldkő? Határkő? Magyarország, azaz Kárpátalja és Ivano-Frankovszk tartomány, azaz Sztaniszló vármegye, a kettő között (épp a hágón valamivel túl) az úri dácsáknak, francos nyaralóknak letarolt erdő előtt, erdő szélén a kő. S a kövön Galícia felé *P*, az ellenkező oldalon *S* betű ott, ahol már (még hogy Lengyelország és Magyarország) sem Lengyelország, sem Szlovákia nem találkozik! S a tetején: +. Gondolom nem annyira a kereszt végett, mint inkább mutatni, eddig és ne tovább.

Tatár-hágó Gács-oldalában épülő úri nyaralók, előttük, a hágó fölötti magaslaton gácsoldalt, fenyves tövében, fenyves rengeteg szélén: gácslegény, gácsleány műkő szobra.

Egymás mellett, egymásnak háttal ülnek. A padon kukorékoló kakas a leány-fenek alatt, leánykéz a legény ölében, öleli a fiút, amaz emezt és viszont kétszer két fél kéz, kétszer két fél láb erejéig oda, meg vissza, visszakézből! Igazodj el e modern szovjet betonművészen, melyet az erdő, föl nem szentelése óta, benőtt s elrejt az utas elől.

Még hogy erről, amarról, az út felől viszont: a gácsmenyecske ölében ott a gácsgyermek (mint szovjet jövendő) s a gácsné alatt emerről már cirmos cica.

Honnan telepíthették ide (sűrű erdő rejtekébe) a műértő ukránok? Mert akkor még a titkosabb oldalon a gácsember alatt a padon házörző kutyus tapsi fülekkel. („Több kettőnél”, vehette olybá a nemrég szovjet kritikusból lett polgári műítész és be vele a fenyvesbe!?)

Az erdő: új hajtás, korábban a Sztaniszlóba vivő útra nézhetett? Míg be nem nőtte e tar hegyoldalt ez a bölcs, öreg rengeteg erdő.

Előtte a határon a legutóbbi háború két emlékműve: 1939-es ki tudja, kiknek, 1944-es az elesett oroszoknak s más szovjetalattvalóknak.

Végig kifele ugyanaz motoszkál bennem:

*Mikor vittek Galícia felé,
Még a fák is sírtak.*

Hágón túl, Gácsországban

A Prutnak, Tatariv falucskának haladva katonai temető sok-sok névtelen kőkeresztrel.

Gondozott sírkert a patak-parton, patakpart tetején az útnál: kőátor (kőbaldachin) alatt hatalmas kereszt, talapzatán kisorosz, meg német nyelven nyilván ugyanaz: *HIER RUHEN ÖSTERREICHISCHE-UNGARISCHE SOLDATEN DES ERSTEN WELTKRIEGES 1914-1918.*, meg hogy állította az osztrák bajtársi közösség.

Az emlékművön három piros-fehér-piros szalagos osztrák művirág-koszorú.

Magyar hogy lenne.

A Tatár-hágó felől csurgó-zubogó patak mély völgye fölött, mint az Isonzó fölötti Doberdó domboldali-hegyi – elfoglalandó, s biza elfoglalt - ágyúállásában? ...Magyar-osztrák sírkert. Hogy helyrehozz valamit, fejtér, sárga, kék színű (temetői) mezei virágokból szedett csokrétát kötsz át (kocsidban furtonfűrt tette kész állapotban várakozó) piros-fehér-zöld nemzeti szalagoddal s helyezed a kereszt tövébe.

Tatár-vize vizébe mosod kezéd, arcod. Vértvíz, vérpatak lehetett.

- Érdemes volt eddig kocsidat véle díszítened, jobb helyre hogy kerülhetne.

Otthon a párod köt helyibe másikat.

Honnan tudnák a kokárda-ellenesek, mi mindenre nem fogatos a magyar szalag?!

Hogy mi lenne a neve e pataknak? Tatár-hágó után (már hazafelé) Körösmezőnek előbb valami hucul Sebes-patak, majd Havasalja-Mezőhát-Lazescsinától a Lazescsina--Mezőhāti-patak, mely Körösmezőnél ömlik a Fekete-Tiszába.

Miatyánk, ki vagy a Mennyben.

- A Jabloniczki-, azaz Tatár-hágótól kifelé a Jablonka (potok) folyik Jablonica s Tatariv felé, mely folyó Jablunicától Tatarivig Jablunici-Prut néven szerepel a nagy könyvben s folyik Tatárfalunál a Prutba.

Magyarán: a hősök sírkertjére a Prut egyik ága fölött akadtatok.

Gács-Tatárháza

Gács fekvőrendőr (Galíciában, a Prut mentében, hosszában) akár a hucul: Beregszásztól Tatár-hágóig ugraszt újra és újra majd az égig, meg vissza. S máris Tatariv-Tatárháza, hol az itt még északnak tartó Prut folyó fejre állt sziklafala állít meg, jó köpésnyire a túlpárt a zubogóval, a Prut szorossa.

Gács-Tatárháza Prut-felőli szélén a falu sírkertje, hol éppen hogy találsz két fejfát, amelyen latin az alig olvasható írás. 1900 tájáról valók, akik itt nyugodnak, a Monarchia tisztviselői lehettek.

- A tatárházi temető végében, igen, a kavicsos Prutnak van a magyar katonatemető! – hallod már idehaza.

Kár, hogy nem időben tetszettek szólani, mert ott bóklászva semmi jelét nem lelte a portya egyik tagja sem. Pláne nem volt látható semmiféle magyar nemzeti szalagos koszorúval ékes emlékmű, melynek környékét ezzel némi fizetség ellenében megbízott valaki tisztán tartja, mint amoda a hágónak, védve itt is, ott is a hazát egy kicsikét a haza határain túl.

Körösmező legszebbje

Vár a nyolcezer lelkes Körösmező éppen ha kilencszáz cserbenhagyott, cserben ázó, nem jószántából, kényszerűségből csángósodó magyarja. Ne is mondd, elsőnek e kilencszáz egyikébe (s a vele lévő másikába) botlunk.

A Tiszának szaladó Mezőháti-patak hídján kétgyermekes félmagyar menyecske igazít útba, s hogy kiderül, jól érti a haza nyelvét, kifaggatjuk, s kiderül: a ki tudja miért férj nélkül maradt helyes asszonyka apja magyar, anyja ruszin, de a nagyanyja (hála legyen Istennek) csak magyarul tudott, így otthon ők is csak magyarul beszéltek.

Lajos a legszívesebben férjet kerítene neki az anyaországban, mert hogy e menyecske gyermekei biztos, hogy elvesznek a magyarság számára, odahaza viszont minket erősítenének.

Ha tehetnénk, rögvést megnyitnánk itt, a Felső-Tiszavidéken nemzeti házasság-közvetítő irodánk első fiókját.

Mindenesetre Lajos az első lépéseket valóban megtette a kirendeltség-nyitáshoz a Mezőháti-patak vize fölött ívelő öreg hídon. Imre meg Mihály csak lesett.

Mígnem „Kaliba” kvásza (mást sere, satöbbije) üdít (sós hala az Istennek sem) a Havasból érkező újabb patak martján, Körösmező kellős-közepén.

A piacon a zöldségárus asszony hogyne értene még pár szót, az ura, bár hucul, boldog, hogy szóba elegyedhet velünk.

Milyen jó Rákóczi népének maradékával összefutni ezen az örök Rákóczi-földön!

Tán ma is megéjlenezné Körösmező a szökevénycsapattal hazafelé tartó Lenkey János huszárcapitányt... Hogy ÉLJEN A HAZA!

Európa legszívében

Legszívében? Annyi biztos, hogy a legközepe, mert hogy az Uráltól az Atlanti-tengerig terjedő földrésznek éppen itt lenne a földrajzi közepe.

Európa közepén nem akármilyen kilométerkő 1887-ből, Magyarországon Rahó előtt a rengeteg erdő szélén: *LOCUS PERENNIS*. Az oszlopra valaki ráírta: „Chisinau”. Moldvahoni Kisjenő, hova épp készülöben lennénk.

A közelben szlávok beszélgetnek; amit értesz az egészről, mintha arról szólna, hogy *Edon... cselovek... pajgyom... Amerika*.

Nagybocskó sírkertjén még ott a mi szavunk: *FÖLTÁMADUNK*.

Úti levél

Ahonnán.

Andocson (...) otthon

HÁLÁBÓL SZŰZANYÁNAK.

Ahányszor, annyszor az andocsi Mária Múzeum Szűzanya-ruhácskáin.

SZŰZANYÁM KÉRLEK GYÓGYÍTSD MEG GYERMEKEMET.

Mária-gyűjtemény, fogadalmi tárgyak múzeuma, de az alapító plébános leszűkítette a kört: a kegyszoborra való aprócska ruhákat fogad el, tesz falra.

ELSŐ SEGÉD FIZETÉSEMBŐL.

Kár, hogy erről magad megfeledkeztél; lám, eme ifjú férfiú nem.

Nem mentség, tény: a mi búcsújáró helyünket – Radnánkat – a Közép-Európát balkanizáló napnyugati urak leválasztották rólunk (békésiekről, csanádiakról, csongorádiakról s más tiszántúli – római vagy sem, mindenesetre keresztény katolikus – kutyaütőkről).

ESDVE KÉRÜNK ÁLDD MEG KIVÁNDORLOTT MAGYAR NÉPEDET! ÁLDD MEG ÖREG NAPJAINKAT! BEHAN MICHAEL ÉS FELESÉGE. NEWYORK – AMERIKA 1975.

Épp akkoriban (az időben) hunyta le jó 82 éves szemét kígyósi özvegy öreganyám, Farkas Ferenc neje Zsóri Viktória, s valamivel előtte azzal lepte meg Veszprémből hazaránduló, betegágya szélére ülő unokáját, hogy le Behán Mihályozta.

- Ne maradj itt, Mihály, éjszakára, anyám nem engedi – súgta, kezemet szorítva, rendületlenül simogatva.

Tán hogy megérkeztemkor a leánya – körösztyanyám –, mivel engem is ennek körösztyöltek, Misit emlegetett.

- Behán Mihály.

Michael.

Mert hogy Ő lett volna az igazi.

Ha a parasztsors közbe nem szól.

- Kiszgazda lányt hogy vehetett volna el nagygazda legény.

Az a tenyerén hordozta volna; emez.

Ez lett volna, ez az amerikai magyar? Amerikai Behán.

Aligha.

Bár: mama Újkígyósról Mátraverebély Szentkútjáig elment leánykáival búcsút nyerni bűneire. Behánnak mi volt (ehhez képest) az a Newyork-Andocs-Newyork út?

Kígyóstól meg sem állt Amerikáig, ahol somogyországi menyecskének valóra talált?

Nem az, amaz kígyósi maradt holtában is.

MÁRIA SEGÍTS.

ÜDVÖZLÉGY MÁRIA.

KANADA, CARACAS, FROM CHINA.

HÁLÁBÓL.

SZŰZANYÁM KÖSZÖNÖM.

Én meg, suttyóként, nem kételkedni kezdtem abban, hogy Mária szűzen szülhetett volna? Ahelyett, hogy öreganyámnak hiszek, aki hetet szült (s kettőt nevelhetett föl) – lélekben örökre tisztának maradva.

SZŰZMÁRIA.

Ha egyszer – valóban – közbenjárt!

Épp öt (dák) méterre a szentegyházról zajlik eme ügyes havarja-elhárító – kicsikét piszkos és zajos – műhelyi dolog.

Az alsó-fejéri város fölött, a sötét kis hegyek fölött lebukni készül – szégyenletében elvörösödve – e nap.

- Erdélyben: nekünk: manapság: félnünk kell?

Újfent, Ompoly.

A fiú inge nem csak likas, foltos, koszos is.

- Da, da.

Dá.

Mint a lenyinyi – ótvaros – dada.

Dologtalanná tette ifjú emberünket a világ.

Még az Ompolyon inneni téren: Janku melle-szobra, Janku vajdáé, ki, tudjuk, kinek a fejszései.

- Micsinász?

Kérdé szigethegységi aranybányavároskánk tán utolsó, egy-két magyar szót értő legénykéje az Ompoly-hídnál sétáló messziről szalajtottól.

A levegőégben (aranymaradékba maró) méreg illata.

- Alsó a Fehér, Alsó!

E högyön.

A görögegyháziak – mind a ketten – okosabbak voltak (nálunknál): Ompoly laposa helyett az Ompoly fölé, a dombra ültették szentegyházukat.

Oda tán nem tolja föl senki ördögfia a kamionját!

Preszáka.

- Az Ompoly a síkon is vereslett tőlünk.

A vérengzéstől a reketyésnél, lá Reketyisuluj csergedezett a vér.

1848. október 24-én a 800 foglyul ejtett zalatnaira vadállati kíntás, meggyalázás, kifosztás után golyóval, lándzsával, doronggal, vasvillával, fejszével, nyárssal támad Janku vajda férfinépe: 645-en maradnak az Ompoly-marton vérbe fagyva.

PAX a kövön, kő tetején; itt öltek minket legelő fűvébe, Ompoly vizébe, kő kövébe, fővény főjébe.

- BÉKE VELETEK!

Ennyi tán nem zavarja a ránk telepedőket. (A többit leverték az újra gyilkolni készek.)

Valóban nem.

Csak a többi emlékkőírásnak veszett nyoma.

- Ahol a kő áll.

A preszákai kivégzés helye.

- Nyolcszázhetven zalatnait öltek itt meg. Akkor vagy ezret. A többit a városban és az erdőben.

.....s felé
Kard nyúlt barlangjában...

PAX.

Pax Romana. Az Örök Római Béke.

Kaptunk belőle (épp eleget).

Paksszal szólván.

Az Ompollyal tovább sompolyogván: Sárd körülkerített magyarhitű gyülekezetének temploma kifosztva.

Népe?

Nyája.

Bárhogy meregeted a szemed, ez sem dák.

- Prezaka alias Kerestyen falwa. La Krutse a falu végén – jegyzé Sz. T. A.

... Jobb kézről, ha meg visszafelé jövögetsz, bal felől.
Ompoly szakadékinál.
Ompoly, Ompoly.
- Hun az Ompoly sompolyog.
Vérben, fagyban, levélpírulásban.
...Ompolyog.
Néhai Keresztyénfalvánk határában lett magyarsírköved.
Kövend.
Ompoly-Szent-Kövend.
Omp-oly.
Olyik.
Épp olyan.
Velünk.

Isten áldja, Aranyos

2001-ben a háromnegyed század alatt felére olvadt aranyosszéki faluban, Mészkőn a magyar unitárius őslakosság a lélekszám harmadát teszi ki.

– Százharmincan vagyunk, az ortodoxok kétszer ennyien. Él a faluban tíz-húsz református is.

A mészkői lelkész szolgálja a negyven unitárius alkotta csegezi gyülekezet-maradékot is.

– Isten álgya – köszön rád Kolozsvárt, érkeztek, a Brassai Líceumban (és bentlakásban) az unitárius deáklány, deák.

(Ahogy Békesség Istentől! fogad Kolozsvárt a györgyfalvi negyedbeli Bethlen Kata Otthon kálvinista bentlakói jóvoltából.)

Gyüvet, menet; nem úgy, mint odahaza a katolikus Dél-Alföldön, ahol csakis távoztodkor hangozhat el az Isten-álgya. Nem, mert ezzel köszön rád Erdélyben az „Egy Isten”-t valló hunn-ivadék.

Itt igyekezett – a két háború között – falukutatóként, íróként, szövetkezet- és népfőiskola-szervezőként, Föld-golyóbisunkat megkerülő útvjáról amerikai menyecskevel megtérő unitárius lelkipásztorként népet boldogítani egy tüdőbeteg fiatalember, Balázs Ferenc. Akinek egy kortársa (Kristóf Görgy) mit nem mondott:

- Erdélyi író az is, aki (akár ott él, akár nem) származása, érzései révén kapcsolódik Erdélyhez.

Mi nem derül ki rólad.

...Aki azért lett pappá, hogy életét tiszta falusi levegőn élhesse. (De akin ez sem segített.)

A lázadó lelkületű lelkipásztora által Isten-völgyének álmodott Aranyos-mente e falucskája, Mészkő: csúszik, csak csúszik lefelé a mészkőhegy oldalán az Aranyosnak.

– A folyó alámos a falunak, a bányászat minden robbantásával pedig tovább csúszunk az Aranyosnak.

Falunyi suvadás.

Aranyosszéki?

Két 'tűz' (tűz és víz) közé szorultan.

Alávágnak, alulról kezdik ki, felülről meg rárobbantanak: kifelé, lefelé!

- El véle.

- Bé Aranyosunkba.

Hál'Istennek az idén született gyermek a mészkői unitárius közösségben.

Bé, lefelé csúszván.

Fölfelé kapaszkodván.

- Egy az Isten – ezt jelenti a tornyunk tetejét díszítő gömb.

Az egyetemesség, az egység, az Egy-Isten, a világ-egy, a minden mindennel összefügg értelemben.

- Mind egy! De nem mindegy – facsarnád.

Alabástrom.

- Nem mészkő, hanem alabástrom.

Így nevezte az amerikai menyecske is Mészkővünket: Alabástromfalunak vette.

Hogyne bányásznák a falu talpkövét.

Szinte mint a márvány: úton-útfélen Mészkő lejtőnyi utcáin-útjain.

(A huszadiknak nevezett század harmadik harmadában kétszer áthajtottál már a falun, hogy letérj a Tordai Hasadékhoz. Lested két templomtornyát, hogy jó lenne egyszer már megállni. Mert – állítólag – itt is kapaszkodnak még magyarok.)

(A tűhegyes csúcsban végződő torony alatti szentegyház a miénk!)

A sírkertben már.

(Hogy most végre: ide vezessen az utad, e kicsi székely helyre.)

(Ami még.)

A magyar temetőben – nem csak harmadában-felében – teljesen otthon érezted magad.

- Akit alulról, fölülről...

Ennyien igazítanak.

Le a hegyről, bé az Aranyosba.

- Aranyos, Aranyos.

Torda, ha hasad.

Még hogy Szent László, Csaba is elég sokat késik.

Csillagösvényen, Szalmaszórás javán.

Mész, kő.

A Takanyó alatt valamivel

A Kelet-Mecsekben, az Egregyi-, Zobáki-völgyön túl, már a Vízvölgyben, a Völgységi-patak martjától nem messze – jóval a Takanyó vize alatt, Kárászon – álló öreg házában regéli a gazda:

- Fogadták a Felvidékről kitelepített gazdákat Budapesten. Mindegyik fehér ingben, sötét nadrágban, csizmában, de ugyanígy fehér ingben, sötét nadrágban, csizmában a kommunista, vagy parasztpárti fogadó bizottság tagjai is! „Eltársak!...”, kezdte a szónoklatot a köszöntésükre vállalkozó, ezzel megbízott ember. Kiállt a mieink közül egy paraszt: „Álljunk meg egy szóra! Az elvtársak ott maradtak”.

Ott, a Felvidéken, ahonnan gazdánk is jött, mert küldték, zavarták 'népességcsere'-nek hazudott módon.

- Idejöttök, hogy leljenek éppen elég vörös terrorlegényt, s máig ne szabaduljunk tőlük.

- A falunak, igaz, lassan vége. A nagy bányásznyugdíjból még valahogy megél a család, de ha az öreg vajúrok meghalnak, futhat innen a maradék is. Mert földhöz, erdőhöz, fához, szőlőhöz már nem értenek a mai nemzedékek.

Ülnek inkább a kocsmában, mint hogy dolgot keresnének; pedig lenne mit. Romlik a szőlőhegy, alig látni ép kertet, a veteményt, gyümölcsöst csak a vénebbje gondolja; gazdánk kisszéket hurcol magával körben a kertjében, arról kapál, igazít, rendezkedik. A dereka már nem bírja.

Akinek a gerince, karja, lába bírnia, hogy jutna eszébe a befellegzett gyári dolog, aknai meló helyett nekiállni állatot tartani, szőlőt, bort ápolni, betévő falatot megtermelni? A modernizálás komenista változata kicsinálta ezt a népet, leszoktatta ősei mesterségéről.

(Ha mesélőd regéli, hagyján, de ha magad teszed hozzá, rád találnak szólni: Miska, ne politizálj! S mi tagadás, van benne valami; minek is? Van-e még értelme... szólni?... Baranya vármegyében.)

Művelni a földet, ahogy apáik tették! Minek nézed őket? Még hogy maga termelje meg a napi magyar gigán lecsúztatandó magyar nedűt?!

Nyilván hülyének nézed a korcsában hangoskodókat.

A Templom? Úr Napján? Rajtad kívül nem sok férfiú! Néhány vénasszony, egy-két középkorú, néhány mama az unokájával. Ifjú férfi? Ide?

Hogyne, Komlón – meg Pécsen – az elvtársak másra tanították őket.

Jóra nem, bizonyos.

Egregyen – melyet állítólag, hála lögyön Istennek, Egrögynek hív a nép - sem lehet sokkal jobb a helyzet. Bár a közösségi ház és mészárszék-múzeum igen jól fest; cégérén mi nem áll:

*Gondold meg
És igrál,
A világ örökké
Nem áll...*

*ARNOLD ÁDÁM
VENDÉGLŐS ÉS MÉSZÁROS*

*Egyék hurkát,
sonkát,
nem rontja a
gyomrát.*

Maré-vár alatt, a Maré-völgye derekán a Maré-patak forrását tevő Maré-kút bedugult: szemét tömíti a forrástalanított víznyerőhelyet.

Bedugult itt az élet?

Hogyne, egy percig sem.

Élet, él Kárász, él Magyaregrögy, s az egész félig tönkrevert baranyai völgyesség. Vízimalom-múzeum, művésztelep, tovább újítandó-kutatandó Mór-vár, hidegfederő a Maré-völgy kapujában, egyes vendéglők, idegenforgalom – jó szívű falusi vendéglátás - a Horthy-világ óta. Kühnel Mártonnak a XX. század elején több hazai kiállításon, valamint a barcelónai világiállításán aranyérmes nyerő faodút készítő, a Högyhát alatti Kárászon lévő gyára; 2003-ban a világhírű üzem emlékeként a kertben díszelgő kis kápolna eresze alatti, meg a környező gyümölcsfákat is ékesítő maradék faodúgyári odúkkal.

- A kerti kápolnát az Első Magyar Fészekodú-, Madáretető- és Madárélelem-gyár faodúgyárosa biztosan a feleségének emeltette; műemlék. Valamikor a harmincas években épülhetett.

Két oldalt festett üvegablak, Krisztus a kereszten, Szűz Mária a kised Jézussal, a fa mennyezetén mi nem áll: ÉN MEGKÖNNYÍTELEK TITEKET! JÖJJEK HOZZÁM MINDNYÁJAN KIK MEGFÁRADTATOK ÉS MEGVAGYTOK TERHELVE. Középen feszület, előtte imazsámoly, jobbja a gazdáné olvasója, imakönyve.

Szászvár sem adja alább: főutcája mi más lenne, Kun Béla útja, melyen nem egyéb, óvoda, iskola, posta. Szászok szégyene, magyarok szomorúsága, baranyai Szászvár. Melynek főterét, vagy mijét metsze a Kún-utca, honnan be egyenest a Május Elseje tér éke.

Szegény Egrögy-völgy, szegény Baranya!

- Nem te írtad ki Pécs kapunévtáblájára a legutóbbi választáskor a KISMOSZKVA nevezetét?! – kérdeked tegnapi komádtól cirill bötyükkel.

Nem ő volt, más valaki nevezhette néven fél Kismagyarországot.

Mert a Nagy-, hagyján, de ez. Ez a tönkrevert kicsi haza.

- Már megint politizálsz...

Hogyne, a köz.

Csak míg lehet. Amíg.

Baranja, vagy mi, miből jutott – Baranyahegy! – Lengyelországba, máj Lengyel-Árva tőszomszédságába is.

Csak hogy itthon, idehaza.

„Majd ha a Máré-kút Máré-kút lesz újra.”

Az lesz, ha marad férfi, ki nekiáll - legalább és lefelé - kitakarítani belőle a piszkot. Hogy megmaradjunk... e ritka gyönyörű (Babina-szőlőhegy körüli) helyen.

Itthon a Bakonyban

Melldöngetésnek vehető, ha azt mondom: a Magos-Tátrától az Ádriai-tengerig, az (Óber)Ennstől a Szeretig (már-már a megközelíthetetlen – csöböröcsöki – Nyeszterig) idehaza vagyok. Pedig így igaz. Legföljebb e kicsi haza valamelyik még kisebb fertályán meglehetősen, másik további sarkában megnyomorítva érzem magam. Ahogy a bennszülött ... (mint általában szokta) odahaza.

Veszprém s a Balatonig szaladó Bakony, Csaba és tája, meg Iratos környéke – valóban elég kicsiny világ (még együtt is) a nagyvilághoz képest! – e magyar kisvilágon belül afféle igazodási hely (nekem) a szülőházában, amilyen az Ezeregyéj-beli Szindbádnak volt városkája a maga pátriájában: van hová visszahúzódnival egy-egy kiadós fejbe veréssel s egyéb hasznokkal járó portya után.

Ahhoz persze, hogy az okmányok szerint szülőhelyemnek számító Békés-Csaba és a szellemi szülőfalu, a tegnap csanádi, ma aradi Kis-Iratos mellé a Balaton és a Bakony királynéi székhelye s almádi szőlőhegye is felsorakozzék, történnie kellett egynek, másnak.

Azzal együtt, hogy – gyanúm szerint – azért érzem magam otthon Almádiban-Veszprémben, mert e táj polgárai (elvtársi kilengéseik közepette is) szinte 1971. nyár eleji megjelenésem óta úgy kezelnek, mintha idevalósi volnék.

Azon túl, hogy – mint előbb jeleztem – valóban: e Kárpátok ölelte föld minden talpalatnyi helye... (A. J. miniszterelnök mondaná: lélekben) valamennyiünké, így az enyém is.

Hogyne lennék otthon (Veszprémben – Veszprémnél – maradva) azon a helyen, ahol addigi – csabai – éhezőművész ifjú magamat szeretettel fogadta a helyi lap megnyomorítottságában is egyedülállóan értékes és színes közössége. Ahol (nem akárhol, az ezer éves székesegyházban) oltár elé állhattam kicsi hunnszemű – bihari-mezőföldi-bakonyi – babámmal, akivel az Egry József utcában a gyermekeinknek örülhettünk (akik időközben a csabai fészekből kirepültek, s akiket a harmadik évezredben új családi fészek várja Almádiban). Ahol megírhattam első kisregémet. S ahol két évtizedes távollét után is úgy köszönnek ránk (utcán, vásárcsarnokban, miséről jövet, istentiszteletre menet, könyvtárban), mintha el sem mentünk volna.

Ahol s amely; mert Veszprém nekem, nekünk Almádi is volt az elmúlt évtizedekben (komámasszonyékkal, meg a drága Tóval), mostantól fogva pedig számunkra a világ közepe. Tobruk (-Csebere), hová a székelyföldi nászút után másfél – mézes - évre hónapos szobába húzódhattunk. Füred, melynek legszivesebben a parti sétányára költöznék a hátralévő időre s ahol édes leányunk – karodon - bekerült az Anna-bál legszebbjei közé. Csopak, melynek Nádaskútjánál ipam – Furtáról ideszármazott, áldott jó szívű apósom – szőlőművelésre és borkezelésre, meg más pincekörnyéki multságokra tanított. S Pápától, Ajkától, Sümegtől, Tapolcától, Zircről, Palotától Keszthelyig, Fonyódig, Szigligetig, Badacsonyig, Földvárig, Siófokig, Tihanyig, Páloznakig, Alsóörsig mennyi könny, mennyi boldogság...

Mozdulataimban (írásaimban) – idegeimben – egymástól elválaszthatatlan mindaz, amit Iratos (és Arad...), Csaba (meg Kígyós...), Veszprém-Almádi adott. Annyi erőt és csodát, hogy az ezredfordulón levegőnk, földünk, vizünket, lelkünket elronditó dolgok

ellenére (tán mert a tovatúnt században épp elég piszokkal kellett bajlódunk?) más, mint hittél hívő hogy lehetnék.

Zieglerrel Agárdon, Gárdonyinál

Gárdonyi fürdő(kis)város agárdi szélén, a határban – Simonék pincészete előtt jobb felől – Gárdonyi Géza szülőháza. Apja, aki még Ziegler (aminek itt a nagy író is születik), a Nádasy uradalom gépésze, s a nádtetős, egyesek szerint cselédháznak mondható lakban lát napvilágot Ziegler Sándor és Nagy Terézia fia, Géza.

A szülőház? Zárva. A „Gárdonyi Géza Mgtsz”-é volt? Meglátszik rajta.

Kiszipolyozták, lelakták. Szülőház-maradék. Gépállomás?... A szülőházon elhelyezett márványtáblán a fölrirat: ITT SZÜLETETT GÁRDONYI GÉZA MAGYAR ÍRÓ 1863 AUG. 3 AN.

A hosszú (más szerint:) intézőlak gazdatiszti lakás első ajtaján - mi tagadás - szél cibálja a figyelmeztetést (az Úr 2004-dik esztendejében, hogy ide evett bennünket a kíváncsiság): „A Gárdonyi Géza emlékkiállítás technikai okok miatt elköltözött a Bóné Kálmán u. 60. sz. alá: Gárdonyi Galéria”. A nevezett műszaki ok a fölüjítás (aminek a tized végére valóban vége szakad). (Pedig akkor, ott, azt hittük, csak ki akarják sajátítani, másra szeretnék fordítani, bevinnék a nyaralóvárosba, közelébb a nagyközönséghez innen a pusztáról.) (Mert hogy miért lenne pénz Gárdonyira?) (Zieglerre esetleg.) (Mégis lett.)

„Magánterület” – áll az újjávarázsolt úri lak előtti behajtónál.

Emitt, előttük, kápolna, szintén magán. Csak nehogy ennek is dobra verés legyen a (nóta) vége.

Mindent zsebre tesznek? A Gárdonyi-emlékházat is?

Teszik? ...Tetszik!

Megtetszett?

Útban van?

(Ezért gondoljuk, hogy útban van.)

Valahol máshol újjászületik.

Valahun Ejrópában.

Újra születik.

Gárdonyi Géza?

Ziegler!

Valamelyik.

Hátul: nemzeti szalag fakul, rozsdásodik a villámhárítón.

Lovas tanya lesz? Valami.

Ami pénzt hoz! Nem ami viszi...

’Irodalom’; jó hogy nem. Píz, píz, péz! Sok-sok péz. Tőke és haszon; tőke nélkül is haszon; haszon nélküli tőke; sat.

Lovas tanya... jappánoknak?

Amoda a borozó, emide a lovarda.

’Szülőház’.

’Gárdonyi’.

Rég elavult! Tévedés! Ahogy Jókai, Petőfi, Wass, Sütő... Mindenki! Aki nem a szöveggyárosok szövegét szövegei... igazoli. (A gyöngébbek kedviért: ...igazolja.)

Mi az, hogy ’Gárdonyi’?!

Gárdonyi.

Agárdon.

Sőt, (mi több,) Ziegler.

Az egész olyan másságtiszteletlen.

A pusztai kápolnát magánkerítés keríti – rekeszti – (fullasztja). Míg az is teljesen útban nem lesz, fölöslegessé nem válik végérvényesen (a nemzetközi, mi több, Föld-méretű istentelenítés nyomán). Agárdi Ámen – Gárdonyiéknak?

Jó harapós kutya a kápolna végében a kemény vasrács mögött. Véreb, ne közelíts! Ki tudja, mikor eresztik szabadon járni (egyet) Isten házacskájának kertjében. Ránk.

A kicsi istenháza épült, újult „1855 +1975”-ben.

...Akit a mindönféle modernizátorok (globálzsebmetszők) el nem térítettek Isten Úttyátul, Ámen...

Néhogy mán így lögyön!

(Nem lött: kétezőr-tízbe a fölújítva újranított – reánk váró - emlékház mellett robog el ugyanaz a kocsink.)

Erzsébetvárosligeti őszike

- Zabiszájú, akarsz tőlem valamit, vagy nem?!

Fehéröltönyös ifjonc hörög az Erzsébetvárosi Csikágó főuccájának egyik uccasarkán a néki repedt sarkát mutogató széplánynak fordulva.

- Nem.

De visszajön a csinibaba kicsi forma mindene-van picic hölgy. Vénebb társa figyel, mi lesz ebből kutyaszaros, kutyahúgyos Pestünkön.

Kutyát sétáltatnak a kopott, négy-öt emeletes bérpaloták közén; hányan? Valahányan lakásukat kutyaóllá nemesítők.

Disznót, kutyát ólba (s természetesen külön kutyaóllba, disznóóllba), tehenet, lovat istállóba, nem hogy a tisztaszobádba, házad legféltettebb helységébe... e vadbarmokat?

- Tanyasi vagy, facsiga, mi pedig városiak!

Pestiesen szólván benne az ürülékben ketten: Te, meg állatod.

Marha egy ügy: az ucca köve megolvad Belváros kakijától, pisijétől.

Ifjú pár: két kutyussal. Le, föl; emeletes otthonuk van.

Újgazdagék méregdrága nagykocsijának ketreccel ékes hátsó fertályába – a volt raktérbe – eresztik kutyájukat.

Csóró emeleti lakos kutyagol kicsi korcsa mellett. Egykutya, kutyasors, sorsuk, életük.

Szarra, húgyra – gyermek: ide?!

- Gyerek?!

Minek.

A legújabb magyar Arbaton a bennszülött mellett leginkább kínai, muszka. A helybéliek? Alig újabb erzsébetvárosiak: eleiket berakták a tulajdonosaiktól elvett csinos bérházakba, a mára teljesen lelakott bércaszárnyákba.

- Majd az Állam!

Majd. (Ha fagy?) (S még nem fagy.) (Csak fagy.)

Amire tanította őket a kolhozállam: várják – eltátott, lassan fogatlan, némiképp bides (gyomormélyt idéző illatú) szájukba - a sült galambot.

Újcsikágó szinte üres zsidónegyede; igyekvő polgár mutatóban ha kerül ma e negyedben. Új nép, másfajta raj? Kinek másképp nő a haja, szőre szála.

Az Aréna úti, Dózsából lett (kínai) Kilenc Sárkány Vendéglővel átellenben a nemkülönben a Nagy Fal mellől való Nagy Fal Étterem.

Ez a húgy: itt és most... Ereszcsatornától a járda szélén ácsorgó kocsiiig: véletlen nem ebed vizelete?

Tíz szomszédból hat nem köszön. Egy segít, egy gáncsoskodik, a többi csak néz. Öregapja tanyáján sem volt ilyen jó dolga! Szavaz is, tudja, mi a dolga, kitől kapta e paradicsomi Húgyos-Pestet. Csikágó uccában Csikágó kutyája.

- A gyerek? Hálátlan! Nem úgy a kutya.

A szegény. A szöröncsétlen.

Hozzad szokik, a végén meg sem tud lenni nélküled, fontos vagy neki! Míg fiad, leányod? A gyermek: ahogy teheti, kiröpül, önállósítja magát. A háládatlan.

Hogy ne mondjuk, micsoda a kicsodának.

Jó fél méter magas fa-, jó nagyarasnyi kőkerítéssel kutyahúgytól óvott idei fatelepítés a majdnem sétálóuccában. Amoda a sarkon kutyapiszok-gyűjtő szemeteskuka vár hetek óta kutyaillemhelyre vágyó illedelmes kutyatartó polgárra (e húgyos világvárosi – húgyvilágvárosi – magyarvilágban).

A kutyabudi (kutya buda): körbe de kakilva, de húgymentesen. Amott, a csatornánál, amoda, az öreg, málló falnál, új vakolásnál: jobban esik!

- Viki! – inti rendre a mögöttük rosszakodó világszínvonalú (funlandi? skót? labradori? német?) kölyökkutya pár kis kan (szukajelölt?) egyikét.

Ifjasszonytok csont nélkül százat, fiatalurunk fölpucolva százhuszat nyom a latban; kéz a kézben andalognak a késődélutáni árnyas ligeti sétányon, mögöttük hancúroznak a kiskutya – jól kifejtett, kamasz - páros.

Még ha kuvasz, komondor, puli volna! Rend lönne, rend Pest-Budán, Húgy-Pesten. Hol kelletténél több a húgyagyúvá pállott – amúgy kivagy, magát sokra tartó - rakás szöröncsétlenség.

Gyermek, ezeknek?

- Hogy neveltem föl ebben a bizonytalan világban?

Kutyáik kétannyit zabálnak (színhúsból), mint ama elmaradó – vagy csak késő, késlekedő? – (késő bánat), majd ha ráérünk, nyugdíjban, ha megérkező kisdedek.

- Jó, hogy nem Jancsi és Juliska!

Kisleány testvérpár vezeti át a ligeten a család legeslegújabb kedvencét, a pár hetes – így még valóban picuri - kutyulit.

- Nem édes?

Édi, nem.

Hogy el lehet vele játszani! Nem úgy, mint azokkal a tökéletlen – szófogadatlan, mindig a saját fejük után menő – szomszédgyerekekkel. Hogy ha megnő – borjú nagyra -, szélnek eresztesse papa, mama. Mert úgy már nem ér a nevük! Erre hogy gondolhattak volna.

Egy kóbor kutyával több, vagy még több.

Kivert ebed, Magyarhon: mennyi, de mennyi.

Inkább, mint árva gyermek. Mert az efféle teszi ki a babát is a kuka mellé. (Akinék az élet: annyi.)

Istenke, Istenke. (Déva – ferences - árvaotthon.)

(Őszike, nyáron.)

Tán minden tizedik nő sétáltat, levegőztet, kocsikáztat kicsikét. (Kilencből négy-öt a kutyusával párban, ne adj Isten kutyás háromszögben emberrel, embörnek valóval, latrával.) Hiába, ha egyszer ők Szabadok akarnak lenni Asszony, Anya, Feleség helyett. (A harmincas évek végén Székelyudvarhelyre hazalátogató Tamási Áron észleli: városi asszonyt kutyával, falusi asszonyt gyermekkel láthat az ember a székely anyaváros főterén.)

A Ligetben legalább elrejt a fű a gyöp taposóaknáit. (Így aztán csak kitalálták, mi lehet a Városliget haszna ebben a haszontalan világban.)

Kismama tolja át a ligeten a babakocsiját.

- Nézd, milyen cukor! – hallani a közelben.

Nézheted: az a mitugrász labdakergető, labda-visszacipelő nagy fülű kutyuka. (Kutyika, Kutyu, Kutyu-kuty.)

- A nagyfülű világban nem így vót!

Nem, nem.

- Felejtsd el.

A Mária Országa Temploma helyén álló Rákosi-feszület mögött másfél szaladásra.

Mentsd Gyula bátyád – szekszárdi, mindenfelőli – csempészárúját! Napúton, Naphídon – e füves hajléktalan-szállás mellett - a Napba.

Pesty (naplement előtt pár órával) húgyos - ganyés - gatyában.

- Világ-falu!

- Világ-város!

...feleselnek.

Ki tudja.

...A felső-erzsébeti Városligetben.

Jó reggelt, Zobor!

Dobró ránó! – köszön rád, majd fölhajt valami komolyabbat früstök előtt a Komárom és Nyitra közti országút melletti Morgen Club nevű csapszék bennfentese. Kisalföldünk túlsó, Fáttra felőli felén, hol kevésbé ismert a csabaiul – csabai nyelven – (pocsabjanszki) Dobró zdravja féle hajnali üdvözet.

Corgony, a nyitrai püspökvárt is magába foglaló Felsővárosban vállán házat tartó atlaszember meg a helyén. A török időben volt meglehetősen kovácslegénye városunknak, kitől eléggé rettegett a hazát megszálló ázsiai horda. Corgony, kinek ha megsimogatod a lábujját, teljesül a kívánságod? Ellenben ha elszólod magad... A Corgony sör a város gyártmánya vala, míg föl nem vásárolta valamelyik ájrópér sörgyár. Árulják még valameddig a jó nyitraiaknak – Nyitra vármegyeieknek – a Corgony nevű söröcskét, kínálják, míg futja a raktárban őrzött maradékból, hogy rövidesen csak átadja a helyét az igazinak, a nem idevalósinak. Corgony söröző a komáromi út mellett ki tudja meddig. A név tán – a csapszéké – megmarad. Fönmarad őrizni a hajdan voltat, sosemvoltat, felednivalót, ámen.

- Vele ijesztgették a törököt!

Ők már csak ilyenek voltak, ők, a hajdan volt nyitraiak. Magyarok s nem magyarok. Javarészen azért magyarok. Jó ideje – ezer esztendeje – a mieink. Mígnem mi nem történt vala velünk. Kilaktak innen is bennünket. Előbb kivertek (egyese), utóbb kiszorítottak (mások) ugye minket.

A püspökvár újraépített tornyának eredetijében őrizték – vala – a mieink (kérdés, hogy a mieink-e, de fogadjuk el, hogy a mieink) az István fejedelem ellen lázadó Vazult, kire fülzsír-olvasztó forró ólom, látásjavító vakítószerszám fénye (tüze?) rendeltetett. A Nyitrai Vár éjszakai fokán, honnan oly szépen túl lehet látni (ha erőt merít hozzá az ember) a Zobor-hegyen, Zobor (Czobor) szent havasán is. A Zobor alatt, alján, túlján: ezer évig a (palóc törzsbéli) mieink. Eminnen, Zobor-alján Gerencsértől Csitáron, Zsérén, Gímesen át Barslédecig valahogy még megvolnánk, köszönjük, úgy-ahogy megvagyunk, ám a Hegymegen (a Csitári hegyeken túl, Béd, Menyhe, Szalakúz nevű helyeinken), meg azon is túl, Vízmegen (Nyitra folyamán által, Vicsápapáti, Egerszeg vidékén) már csak tizedét alkotva a helybéli népességek.

Valameddig, valamég. (Nem valamék – valamelyik -, mi magunk.)

„Corgon”, az ’n’-en vessző, mert hogy Corgony lenne valójában (valóságosan) a szerencsétlenje.

A mieink tiltakozása ellenére egybevágott, nyitrai székhelyüvé tett Bars, Komárom, Nyitra vármegyéből tákolt nyitrai kerület népének harmada magyar. Össze is kell fognia minden szlováknak! A jobb- s a baloldali tót pártok valamennyien közös jelölteket terveznek állítani a magyar-pártiakkal szemben.

A nyelvhatár a második világháborúig Zobor-hegynél húzódott, Nyitra lakóinak a fele akkor még hunnivadék. Ma a városban mutatóban sem lelni közülünk valót. A nyelvhatár a Nyitrától délre 20, Komáromtól északra 15 mérföldre fekvő Érsekújvárra húzódott vissza. Van még épp elég teendője a pántót eszme bajnokainak.

A Zobor-hegyi turulmadaras honfoglalási ezredfordulós emlékműből mára csak egy rakás kő maradt, mert Kárpát-medencénk trianoni kolonizálása kezdetén a cseh légierő – a tatárszámba vett magyarsággal szembeni szlovákceh kultúrfölényt bemutatva - lebombázta. Hál' Istennek a Nyitrától helységnév-táblával elválasztott Gerencsér 2004-ben az Európai Közösségtől kér pénzt a Zobori Turul újraállítására; nosza, nesze.

*Gerencséri utca,
Végig piros rózsá.
Szállj le kocsis az ülésről,
Szakajts egyet róla.*

Hajrá, Kárpát-medencei Euro-régió! Hajrá, ha mondom.
Naná, majd.

- Egy tollvonással tetszettek elvenni tőlünk a magyar állampolgárságot, egy tollvonással tessenek visszaadni.

City a (pesti) Centerben

CENTER CITY a CITYCENTERben, meg vissza.

MEDIA MARKT.

Ahogy elnézem, műszaki áruda.

Telekommunikáció, mi több: TELECOMMUNICATIO.

COMPUTER.

SEVICE, mint viceházmester.

MEGA.

MÁRKA.

Végre valami magyarul.

GAS.

Ha nem gázol el, üsse kő.

LEROY.

Mér nem Duna?

MORGAN.

Még ha... Morgen.

COLUMBIA.

Már-már Honolulu.

SPORTSWAER C.

QUIKSILVER.

DROP SHP.

Még jó, hogy nem kábító.

PÁSHÁ.

LEGO.

BLUEHEAVE.

- Próbáltuk magyarul, de úgy a fészkes rosseb sem jött!

EXI, MATRIX.

Nekem végem.

CLOSED (a csukott ajtónyíláson).

Csak nem?

Ám ha az üvegajtó előtti ibrikbe ganyézol, azt hiszik, tahó vagy. Pedig csak annak vetted, aminek hirdet magát, klotyó.

Pest, Pest, ez már nagyon Pest!

Ne is mondd, PALL MALL.

FRECH ENERGY.

Bele, torkig.

ENRICO.

PÉNZTÁR.

- Erre gondoltál.

A sok szép idegen kifejezés közt az egy szem a nem régi pesti nyelvén. Nyilván hogy a nyugdíjas, s más, ezredfordulós Duna-partunkon (?) még egy kicsit tájékozatlan – úgymint falusi, tanyasi, erdélyi (Hogy mondtad, 'erdélyi'?) etc. – is értse.

Szemét a pesti uccán az ucca kövén (mint Új Yorkban), és szemét a pesti uccai föliratokon (nem mint New Yorkban, mert ott – a bevándorló-negyedek kivételével – a bennszülöttek nyelvén írják ki!). ...Hívják, csalják, buzdítják pénzköltésre az üzletemberek a polgárokat.

Itten? Itten nem.

Itten m i n d e n t szabad.

Na igen, a h o z z á a d o t t é r t é k!

'Ezeknek'??

Ezzel kábítják gyermekeinket.

Elhitetik velük, hogy ez a világ(színvonal)!

Ez az élet, így köllene.

Ha lehetne.

SOLEOCCHIALI.

- Dolgozni...? Pízt keresni!

Ahhoz kell ész, nem a munkához.

- 'Meló'..., ne röhögtess.

Ne is.

- Hogy mondtad, 'kapálni'?

Akkor ő (valóban, ángolosan) távozik.

'Kapálni', mikor itt a (ott a) h o z z á a d o t t é r t é k?!

- A hazugság, ahogy van, az igazsághoz hozzáadott, abból elvett, mindent zsebre vágó 'érték'!

A másik becsapása, félrevezetése, átejtése, kizsigelése, pofára ejtése... Nyilván szintén 'hozzáadott érték'.

Mert hogy – ma már – (pláne!) csak ez számít.

- Hozzáadott, vagy sem!

Punktum.

Mindent bezsebelő (ellen-)érték.

- Való, pizsok.

Mint a zsebpizsok a farzsebben, az efféle kiírás a pesti uccán.

Pesten, Nagy-Alfölded végiben, kétezerben, anno a... évében.

(Az ördög valahányadik évében.)

...Turkál a magyar a sok finomságban, válogasson!

- Tanuljon! A bennszülött a kinnszülöttől!

Kínban születik minden.

Ámen.

- Csupa öröm!

Ha valami nem merő vigalom, ér-e valamit ezredvégeden?
Ha a véged fogják.
- Vidámság!
Mért baj egy kis jó kedély?
Beolvadás.
Önkéntes.
Masír.
A.
Sírba.
- Elrontod a kedvem.
Minek a.
Még hogy, Pest-City.
Aló, mars.
- Eléggé ellenemre van, amikor némely túlzó a Földünket elpusztító világtőke ellen épp elég okkal tüntetők közé ólálkodva gyújtogatni, fosztogatni, verekedni kezd! De ha az anyanyelv-piszkolás ellen indultok, szóljatok!
Az kéne még csak! (Átfesteni Pestet.)
Több sem kellene.

Móricz, köz

Hogyné, Leányfalun.
Móricz-köz vége, balra: Móricz-telek! Szömben: (Móricz-köz 8:) ZIMMER FREI.
Zsiga bácsién: sémmi.
Néma csönd, s kissé viseltes nyaraló.
Unoka?
- Déd – válaszol egy hölgy, aki a kertben tüsténkedik a márcziusi röggelen.
A könyvek hasznábul tartják fönn? A család hogy tudná? Magyarországon? Móriczé?
A harmadik évezred első tizedében.
A családé?
- Igen.
A lészármazottaké, igön.
Már a dédunokáké.
MÓRICZ KÖZ.
Közben; közbevetőleg.
A ház hatalmas kertje.
Séhun egy tábla, hogy ITT ÉLT MÓRICZ ZSIGMOND, A LEGNAGYOB
MAGYAR ÍRÓ. ...írók egyike.
A dédunokáé: kerek Móric-arc. Tömény... kelet. Nem nyugat, kelet. Kelet, nyugaton,
s nem fordítva.
A házhoz, hátul hozzáépítve.
WEIN, mondá a 6. szám.
A környékön a legszögényösebb: a Móricz-porta. A Móricz-családé. Zsiga bácsi
egykori menedékéé.
Az ám, haza!
Haza.
Kocsiszín – a köznek.
Ez, az romja.
Zsiga bácsi utolsó öt éve?
Véghely.

Öreg ház, befutva.

Fölötte, ucca túloldalán az új Móricz Zsigmond Általános Iskola és Óvoda.

Ez a (Szentendrének és Visegrádnak szaladó) zaj már nem nagyon ízlene Zsiga bácsinak.

Egész kis erdő, Móricz-erdőske, pihenő-erdőske a Móricz-birtokon. A Szent Imre herceg útján, derékban Móricz közével.

Amoda (a Zsiga-kertben?) a kálvinizmus új istenházája.

A tőszomszédságban – alatt – a Duna sompolyog üres műanyag hordóval gyorsítva a XXI. századot. Közül fortyog a sztrádányi országút, melynek követ Zsiga bácsi is koptatta. (Ezért is viseli az ű nevit.)

No lám, a Móricz-nyaralóba látogató tollforgató hogy szedné meg magát, ha maga Zsiga bá se nyújt gazdagságot leszármazottainak?!

Nobel, ha díj. Sē. Tolsztoj, Hemingway, Goethe, Cervantes háza vajh hogy fest a III. ezredben? Mert ily nagy volt ő nekünk.

Csak a háza, mi nem látszik.

Égy uccával arrébb Zsiga bá mellszobra. Kő, mögötte a helyörténeti gyűjtemény. Melyben nyilván valami Róla. (Ahogy a zárt épület ablakán benézve kitetszik...) Sőt, Ű a főszereplő!

A csöndben.

Emléktábla azér csak löhetne, föl hívni rá a figyelmet!

Andric, Krleza, Sadoveanu – s a környék további más (igaz, nem magyar) nagyja – házánál vajh?! Mint Lisztnek Doborjánban: a csinos fehérfalú nemesi udvarház mellé ocsmány vasbeton épület-szörnyűségöt emelt a mái őrségi osztrák vakvilág.

Na jó, Tiszacsécse, szülőhelye hál' Istennek kevésbé felejt.

Hogy hol lelt nyugalmat?

'Betérő' Móriczhoz, Leányfaluban; 'Kitérő'.

Szögény poros „Móricz Zsigmond út (országút)” Zsiga bá kertlábja alatt...-kertlábjánál. Melyen át sétái: római örtoronyhoz, falusi révhön, pócsmegyeri túlpárt-nézőbe. Ősfák alatti Duna-ártéri östelevényben caplatni sirálylesni. Hazalátni Tiszahátnak. Halk halászt, surranó halászbarkát bámulni. Még a Tiszán sē másképp. Révészre várni.

Hosszan az országútnál a Móricz-féle – egykor művelt - telek sűrű kertje.

Sēhun a hűségéért köszönetet kifejező sor, betű. Fél, kurta mondat.

Hogy nem akárkié. Nem akármi!

Ami.

Mivel megállítanak itt az embört.

2004 első méhe.

Móricz Zsigmond birtoka a Móricz-közzel, a Szent Imre uccával, az Erkel úttal és a Móricz Zsigmond úttal közrefogva.

Úton, útfélön.

Zsákba, finánc

Újra matatnak a határon, döbbenhettél rá, amikor hazafelé tartottál Aradvármegyéből. Csak ezúttal 'a magyarok' teszik 'a románok' helyett.

Jól nézünk ki! Megjött a Gyurcsányi-kommandó, mentegted - hangosan is, de főleg magadban – az elkövetőt, aki valóban mit tehet róla, nem ő találta ki, mi a dolga, csak végrehajtja a parancsot. Mint tették... Hadd ne soroljuk, kik hajtották végre az ilyen-amolyan utasításokat az elmúlt néhány évezredben, s mit kaptak, avagy nem kaptak e működésükért jutalmul.

- Parancsra tettem!

Mit tehet ő arról. Nem ő a tettes.

A valódi tettes mindig alaposan elbújik. Úgy tesz, mintha semmi köze sem lenne az egészhez, ha jó hordószónok, még épp az ellenkezőjéről is meg tud győzni.

- Ennyi tolvajt! – mutat körbe, hátha nem veszed észre, hogy kilóg a zsebéből az elcsórt arany nyakkravaló.

Egy szerdai napon – (2005.) június 8-án kora délelőtt, a csabai könyvtári könyvbemutatóra tartva – lépted át a magyar-román határt amarról (Varsánd felől jövet Várinál). A román határőr és vámos int, menjek, ne is lásson! Tán mert tudja, mi vár odaát, minálunk, miránk? Meglep az előzékenysége, hogy annál jobban megdöbben a mieink' ügyintézőse.

- Álljon félre.

Nem értem, rákérdezek. Jól értem, oda, ahova azokat állítják, akiknek kirakatják a padra az úti holmiját. Tarisznyából, zsebből, hátizsákból, kocsni hátuljából.

Ismerős a hely, hányszor elhajtottam már mellette! Rácsos pad, vagy mi... De hogy magam is odaálljak, nekiveselkedjem fogkefémét fölmutatni (Ebben sincs semmi!), este leváltott alsógatyát, tiszta inget, fekete pantallót, meleg takarót, beretválkozó szerszámot, miegyéb úti holmit kitergetni... (Magyarázom el neki, hogy majd' egy hétre jöttem el a Dunántúlról az Alföldre, melyet valakik darabokra daraboltak, emiatt kell több országhatárt is átlépnem, míg ide s oda is elérek... Inkább mélyen hallgatok, azt hinné, el akarom terelni magamról, azaz csempészaruimról a figyelmét.)

Odaálltam – nem mondom, hirtelen némiképp dühösen - és nekiveselkedtem megmutatni, mim van. Persze a vámos azt keresi, ami nincsen: legfőként dohányárut és italneműt, nyilván mert odaát jóval olcsóbb, s a hasznocskából szeretném megemelni valamennyire a dicsőséges fokszi-makszi kormányaink által alaposan leszállított családi életszínvonalat.

Megszoktam a zaklatást: nem lehettem még tíz éves, amikor apám először átvitte családját 'Romániába' - haza, Arad megyébe a szülőfalujába... Pizskálódtak eleget Rákosi, majd Kádár, még többet a román kommunista fűrerek granicsárjai és finánci. Az utas-elijesztést 1990 óta töretlen lendülettel folytatják a magukra DEMOKRATA feliratú jágeralsót öltő túloldaliak, el nem tántoríthattak a hazautazástól, Erdélybe látogatástól. Páromat annál jobban megijesztették: nászútra Székelyföldre vittem, élete első 'külföldi' útján a szomszéd fülke utasait gatyára vetköztették. Úgy megdöbben, hogy azóta is csak félve lépi át velem az országhatárt.

Majd, évek multával (ugyanazon a határon) a gatyára vetköztetést követte a testi motozás, az altáji matatás, hátha oda rejtettél valamit – hallhattam a román oldalon pórul jártak élménybeszámolóiban, de személyesen e végkifejlettel eddig nem találkoztam. 2005-ben Gyulánál a magyar vámos nyilván csak végrehajtja az éppen esedékes kormány valószínű utasítását. A jelek szerint ez ebből áll: kiszedni az utasok zsebéből az engedélyezettnél egy szál (avagy doboz) cigivel, egy korty (netán üveg) itallal több 'dugáru' – 'csempész holmi' – után járó büntetést. Nem vitás, valahonnan csak össze kell szedni azt az összeget, amelyet időnek előtte el tetszettek költeni. Valakiknek fizetniük kell. De miért éppen azoknak, akik semmiről sem tehetnek? Tetszenének azoknak a zsebet kiforgatni, akik 1990 táján (előtt és után, meg mindeközben) ellopták a fél országot?! S épp most állnak neki a maradékot elpredálni.

Hogy merné; a parancs nem erről szól.

Mirólunk.

S tényleg nem az ő dolga (volna).

Mondom, jó 50 éve járok át az úgynevezett magyar-román (amarról nézve román-magyar) határon, de eddig még soha sem állítottak félre egy kis matatásra. Legközelebb a

matatás nem fog megállni az úti holmi tételes átböngészésénél, hogy úgy mondjam, mélyebbre hatoló lesz a nóta vége?

- Ez még a Balkán, vagy már Brüsszel – jegyezte meg melletted, beletörődve sorsába, valaki.

Ha így halad, a kettő olybá vehető, egykutya. S nem biztos, hogy mi tehetünk róla, ha eszünkbe jut a valahai parasztembernek a címben idézett – a pénzügyöröknek kedveskedő – szólása; mert persze hogy védekeznek, ahogy tud (boldogul, ahogy lehet) a szegény ember... 1805 és 1905 után 2005-ben is. (Ha másképp nem, legalább nótában, adomában, odamondogatásban.) ZSÁKBA, FINÁNC!

- A vámos honnan tudná, hogy nincs egy fia fölös üveg skót pálinkád sem...

Rendben, nem tudja, de az elmúlt ötvenvalahány évben sem tudta.

Most valami mást tudhat.

Kár, hogy nem mondja el nekünk, pedig akkor talán még meg is értenénk, s magunk fordítanánk ki mindent, mi kifordítható. Ott, a világ szeme láttára a senki földjéhez közeli nyílt színen.

Szentkúti búcsúd

Fallóskúté (honnan ideszaladtál) az Erdők Királynéja, Erdő Boldogasszonya, Szentkúté a Papi Hivatások Édesanyja. (Fallósé még a Hasznosi Szűzanya.)

Öreg gyóntatószék, keresd a legöregebbet! Hol öreganyád - a két kisleányával, Bözsikével, meg Arankával – letette bűneit.

Szentkút vize elzárva, ne fagyjon szét.

Körben hó, tavaszelő hó hava. Zarándok csak magad. Persze, párban. Magad, azaz asszonyoddal.

A Hasznosi Látnok, Kalára asszony – ki meglátta Szűzanyánkat Fallóson – tán öreganyáddal, Vikivel is találkozott itt, Szentkúton. Az 1930-as évek derekán; tán hallhatott valamit Mama Szentkútról? Mátraverebélyig, vagy meddig vonattal ingyen utazhat, hogyne váгна neki! Egy kis kutyaölés nem árt. A leányai is kibírják.

- Hét-nyolc éves lehettem, mama minden emlékhelyet meglátogatott, így ment el Szentkútra is. Kilenc éves voltam, amikor apuka meghalt; jött a háború, aztán már nem ment mama sehová – segít (mert valameddig még segíthet) Aranka nénéd.

Ment a háború alatt is; ahogy visszajött Észak-Erdély, irány a visszacsatolt táj, hol még nem járt. Erdély-járásra rokonfiú meglátogatása adott jó okot.

Fiuméra – egy háborúval korábban – vajh mi bátorította?

Búcsú, zarándoklat mindent szent magyar helyre!... (Mit nem kaptál Tőle.)

A Balatonhoz: tavat csodálni, Győrbe: a nagycsalád messzire szakadt ágával ismerkedni.

...Mama, ki kézen fogva vezette (Szentkútra) Máriához édesanyád.

Végigimádkozták a hegyoldali keresztút állomásait?

Valameddig; végig aligha.

Mönni köllött tovább!

Vissza, haza. Jön a vonat!

Mögy.

Tudta, igyekezniük kell.

Mindig így: térült, fordult, szombatra haza kellett érni, Ferit meleg vacsorával várhatta. Ha várta.

Gyün a következő!...

Majdnem meztelen Jézus Király összekötözött kézzel, töviskoronával, szobra a kis kápolnában. A kegyhely Szent Királyaink korától fogadja a búcsúsokat. Azelőtt táltosok járták körül e kutat? Hogy elűzzék a Szépasszonyt, helyet adva Boldogasszonynak.

A Boldogságos Szűz szobra Lordosi Mária itteni barlangjában, lábánál emléktáblák hálából. HÁLÁBÓL ÉVI, SÁRI, GERGŐ, JULCSI, ANNA MEGSZÜLETÉSÉÉRT 2003.

Háromnegyed évszázada mama a porba írta a maga köszönetét? *Hálából Erzsike és Aranka megszületéséért, megmaradásáért 193...* (Egy-két - három - átszállás, és a vonat már oda is vitte a gyalogszer kezdőhelyére.) (Mátraverebélyre, hol 2006-ban akkora a nyomor, amekkora 75 évvel ezelőtt lehetett. Csak éppen közben a világ valahogy... elistentelenedett – érzékelheted a választási falragaszokon is: kinek a képét piszkolják be, kié marad ép.)

Öt gyermeket rögtön eltemethetett, hogy a hatodik és a hetedik csak élve maradjon.

Nem hiába imádkozott annyit Szűzanyához!

Érted is, Miska.

Hála lögyön Istennek! Hála Isten.

Anyád, mamád lába nyomában jársz; igyak a lábuk nyomát ellepő hóléból?

Havas, havas Mátra.

Mátraszele felől a Mátra vize zúg, zubog.

Hivatások Boldogasszonya.

Majdnem papnak mentél.

Lélekben örökre a Tiéd.

Szentkút forrását Szent László fakasztotta, hogy azóta a Szűzanya, meg a kis Jézus többször megjelenjék: a kút vizéből, vizével gyógyítani, Szentkút fölött lebegni, fa tetején énekelni, mennyei énekszóval szólni a megnyomorítottakhoz, hozzá – hozzájuk – fordulókhoz. Azokhoz, akiknek kellesz, Isten. Kik rád szorulnak.

Öreganyád nem közéjük tartozott?

Magad hogy ne tartanál velük.

A magad fajtával. (Úgy legyen...)

Tengermelleyéki

Zrínyi-főgyye; Frangepáné, Zrínyié Szent Korona Gyöngye! A magyar tenger Fiume és Abbázia között, Fiumétól Voloszkáig, hol a határ vala valaha – tudod Máraitól. „Ez az öböl... az én külön, szerény és csöndes irredentám. Az egész világból ez az öböl az a hely, ahol a magyarnak közvetlen köze volt a tengerhez.”

Haha, mondá a hrvt. Mert (látható a 3. évezred elején), olybá veszi, mintha semmi közünk sem lenne, lett volna – a bűdös életben – ehhez a tájhoz.

Magyar álom a horvát partokon egy olasz kisvárosban (a két háború közt a XX. században).

Márainak biza ez – tetszik, nem - Magyar Tenger.

„... tegye nagygyá, boldoggá, mienkké Fiumét a magyarok istene!” – fohászkodik Jókai. S reá Evviva, Bravo, Éljen – valameddig - a válasz.

Portoréban Herceg – Hajnal - vitorlása. Zengben Jurisics szülőháza. Egész Veglia – Kirké szigete – jó Béla király búvóhelye.

Az, hogy a tatár horda elől idáig futhasson, Frangepán földje kell. Frangepán-szív (szinte már akkor Zrínyié is).

A görögök ion öblében. Magyarok álom-tengerpartján.

„A fiumei m. kir. hivatal egy budai tisztviselőnek m. kir. Szibéria.”

Portoré öregvára, öregreve: hol Béla átkele a Szigetre, hol Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc összeesküvék a magyar-horvát (horvát-magyar) haza üdvére. S honnan (Kossuth szerint szigeti Castelmuschió várából) elhurcolák, majd bakó kezére adják. Béla király meg (egyszer csak): vissza, haza.

Veglia meg kerüljön – egy Frangepánfi sértettsége miatt – az ebek helyett Velence harmincadjára.

„1867-ben a Szigeten kitűzték a Magyar Zászlót! Magyarország csöndben maradt, marad vala Kirké-szigete Bécsé.”

Nép? Milyen nép? Kié?

- „Nép”; olyan pedofil ez a kijelentés.

Akarja mondani: demagóg. Sőt, populista.

Vejja. (Most hallod először, hogy nem „Veglia”.)

Vejja grófja.

... A szigetvári hős, Zrínyi Miklós unokája Zrínyi Miklós költő és hadvezér, kinek édes testvére Péter, kit Bécsújhelyen fejez le a hóhér, kinek a leánya Zrínyi Ilona (akinek Frangepán Ferenc a nagybátyja, Thököly a második ura), II. Rákóczi Ferencnek édes jó fejedelemasszony az édesanyja (a nagyságos fejedelemnek apai ágon öreganyja Báthori) ... Rákóczinknak a szigeti Zrínyi a szépapja.

Lobogó, lobogó.

Munkácstól Rodostóig, Bécsből Osályig, meg vissza.

Magyarország Fiume-Modrus vármegyéjének czirkveniczai járásában 1910-ben 65 magyar él. 2005-ben kettővel, hárommal (hússzal-harminccal) kevesebb a horvát városban és vidékén. Már akikkel a bennszülöttek közül találkozol.

Magyar-Tenger-melleyéki

Czirkvenicza 10.000 lakosából 280 magyar – legalábbis Margit szerint, ki idevaló, magyartengermelleyéki. Mindamellet rendíthetetlen abban a hitben, hogy Abbázia Opatija, Fiume neki Rijeka, Zeng Szeny, Rovinnyó Rovin, Parenzó Porecs, Póla Pula. (Mintha nem

Kosicéznának, nem Berehovóznának, nem Timisoaráznának, Noviszádoznának, Pullendorfoznának a jó magyar ivadékok Szakadék-Magyarhonban!)

Arról regél, milyen finom magyar falatokat tesz az ura elé.

A nyelv kopik el a leghamarább? Marad tánc, ének, zene, étel-ital (valameddig), a szó viszont nekiáll átváltódni, cserebere tárgya lenni.

- Csere, csere.

Állítólag éppen a csere az a fa, amely a hűséget jelképezi.

Hűség.

Hűség, vagy élet?

...Azazhogy: leghamarább a szomszéd többség szavajárásának az átvételével kezdődik a dolog, folytatódik a szokások, hagyományok egy részének kölcsönzésével (avagy mindez fordítva), majd befejeződik a teljes (testi-lelki) beolvadással.

Amerikás fiadtól tudod: az ember egy darabig a hazai nyelvet használja, de egy idő után átveszi a már évtizedek óta kint élő magyarok szóhasználatát. Azt vette észre, hogy önkéntelenül eltanulta tőlük a 'helyi magyar nyelvet' – azokat az angol, angolosan ejtett szavakat, amelyeknek van magyar megfelelőjük, de amely helyett az amerikai magyar már helyi szót használ. Kever az édes – mind mostohább – anyanyelvbe. Hogy a fia már ennyit se tanuljon meg az Óhaza nyelvéből.

Szelce egy szem sörkertje, mely nem csak Bierstube, Sörkert is. Az itt nyaralók negyede biztos magyar – a német után a legnépesebb nyári idény-kolónia a horvát-magyar tengeremllyéken a magyar -, ám a mi nyelvünkön jó, ha ennyire futja. Francúzul, ángluson, taljánul, svábul, amit akarsz, minden kiírva! Mintha nem is a Zrínyiek és Frangepánok (inkább tán Jellasics) földjén járnál. Bár odáig még nem jutottak, mint a Németújvár környéki (őrségi) - nyugatmagyarországi - osztrákok, hogy ennyit tudjanak a nekik ezer évig otthont adó magyarok nyelvén: NE LOPJ!

Szemben, a Szigeten Lika-Korbava (vármegye).

Ahol ülsz: Modrus-Fiume (vármegye), szemközt, a kivilágított templomtoronnyal a hegyen, nyaralók vízparti villanykörtéivel Vejja, Lika-Korbava. Mint amikor Almádiban a Zsófia-gyógyüdülő puszta helyéről (Veszprémvármegyéből) átnézel a Határ csárdán túli káptalani domb (zalavármegyei) majdnem-Bakonyerdejébe. Gyulán a Holt-Fehér-Körös déli (békési) – bal parti – feléről átlépsz az északi (zarándi) oldalra. Szegedről megindulsz át a hídon Csongrád vármegyéből a túl-a-tiszai Újszeged Torontáljába. Fölötted meg a Bor(vár)völgy, honnan – Bribir várából – Frangepán kenéz pásztázhatta a haragvó tájat... A Szigetig, meg vissza.

Bribir mellett Grizana Belgrad; csaknem Krizsánfejérvár?

Piros-fehér-zöld Veglia

Vejja északi csúcsa alatt Omisály, Kastélymuskó, Castelmichio, honnan – Kossuth írja – elhurcolták Zrínyi süvét, Frangepánt, és Frangepán süvét, Zrínyit.

Zrínyi Péter felesége Frangepán Ferenc testvére. I. Rákóczi Ferenc, ki összefog Wesselényi nádor közreműködésével, a két délvidéki nagyúrral, Zrínyi Péter leánytestvérének, Ilonának a fejedelem-ura.

Testvér a testvérral foghatott csak össze? Csak a testvérednek hihettél? Testvéred urának, asszonyának, fiának, leányának... A családnak? Mint majd a rákosi-kádári rémvilágban? Senki máshoz őszinte ne legyél? Csak a legszűkebb családi és baráti körben? 'Baráti körben': mely baráti kör állt két-három emberből? Többől hogy lehetett volna... Ám a testvér... még nem adott ki.

Egyelőre.

Hallani, akadt olyan ördögfattyú, ki a nejeről, fiáról, öregapjáról, szeretőjéről, legjobb cimborájáról jelentett a jelentést rendelő jelentés-elemző zsarnokság-felügyelőknek. Akkor, utóbb...

Ki akkor is jelenteni akart, mikor már nem volt kinek.

Csak hát: a vérdíj.

A 'könnyű élet'.

- Vérapadra vele!

Hogy idegesítette volna.

Ne adta volna ki magát 'magyar úrnak' Haynau.

Jó volt neki magyar úrnak lenni Szatmárban, vagy hol. Kit a magyar megsüvegel!

Meg, a.

A magyar szentkirályok idejében épült kastélymuskói szentegyház három hajója közül a középsőben ZDRAVO MARIJO a főhajó szentélyívén felül. A félköríves ízlés szerint épített istenháza szószékén, oltárán, úrasztalán piros-fehér-zöld, zöld-fehér-piros virágcsokréták. A mellékoltárokon csak (vatikáni?) fehér-sárga virágok. Szent Antal lábánál is fehér-sárga. Mária lábánál fehér-sárga. Honi, kalászokkal terhes búzakoszorú helyett a mennyezetről szőlő-körte bőségkoszorú lóg a kastélymuskói mélybe. Piros szőlő fürtjei, fehérszőlő fürtök, sárga körtvély, pirosodó körtvély. S fügeszemek. Főleg: szőlő, melyből a bor lesz, Krisztus vére. Krisztus teste és vére. Ott fön, itt lennen. Az oltárnál, honnan csak a cipó hiányzik, Vögyed, ögyed, Vegyed, vigyed, Vedd magadhoz, Végy el, Vígy magaddal!

Piros-fehér-zöld? Kastélymuskó színhármása? Honnan vették? Mért épp ez a hármás? Mely akár Zrínyié, Frangepáné is lehetne – a fehér-piros horvát mellett.

Számukra még megfért a kettő egymás mellett? Egymással párban.

- Bátran!

Ők igen.

Micsoda magyarok, horvátok, horvátmagyarok, magyarhorvátok!

Színe-java Jézus Krisztus seregének. Krisztus király hadának.

Nyájának.

(Nyájszellem nélkül.)

Zrínyi, Frangepán, Rákóczi, Thököly, Báthori...

'Vér'; a vér szava. 'Európa'.

Attak nekünk.

Piros, fehér, zöld? Tán e napon (Kisasszony hava végén, a Szent István király napja utáni napokban csodálkozván – ismervén - rá Kastélymuskó istenházában a magunk világára), e napon hurcolhatták el Bécsbe a vérapadra szántakat, Vejja e két szent nagyurát, nagy jó urainkat, a nyilván Európára hivatkozó császári (osztrák, meg nyilván miegyéb, árulóvá lett magyar és horvát) fogdmegek.

- Mondtuk, hogy ne politizáljon uraságod.

Mondják máig legjobb tanítványaik.

Erre emlékeznek a jó vejjabeli kastélyiak e piros-fehér-zölddel? Titkon, hogy maguk se tudják?

A sekrestyés?

A lelkiatya?

A segédlelkész?

A rózsafüzér társulatból valaki?

(Avagy: olasz.)

Omisáj!

Vejjai Kastély Zirinyije, Frankopánja.

Az Ucska Szálló romjai alatti feredőben – harminc év után újra, csak most a babámmal.

Vér szava, vér szaga.

Csak közben átírták a környéket: a kis öböllel szemben, a túlparton, jó úszásnyira, olajfinomító tartályai, kőolajkikötő rozsdás hajója.

Fölötted, a kastélymuskói várfal alatti kaptató alji kápolna istenhozója: Szt. Miklós templomocskája a hajón érkezőknek, hajóval távozóknak. Legyen hol hálát adni, légyen kitől segítséget kérni Nagy Út után, nagyút előtt.

Csak az a: piros, fehér, zöld...

Kirkével, Kirkában

Még hogy Kirké lenne Krk szigete, Vejja-Veglia! Likának Lika (Korbáva), de inkább Krk: Krika. Kirka: Kürke. Azaz már megint: Kirké.

Veglia-sziget Veglia-vára körüli Veglia-város Kirké parti (kikötői) sétányán másodízben szólnak hozzád e tengeremlyéken anyanyelveden: FÜGFEPÁLINKA, adja tudtul a liburni kereskedő (avagy őstermelő) a pálinkás sátrán az arra lófráló hunnokkal. Grappa de Fichi, Feigenschnaps, meg a mi Fügepájinkánk, hogy e kedves invitálásnak valóban alig lehessen ellenállni, (kocsival a kicsibeállóban) a kóstolót sem mered elfogadni. Amúgy ha tehetnéd – befizetnél a 225 kunás vejjai körútra s végiginnád Kirkét magát...

Még ha a Frangepán-világra koccinthatnál.

Hogy visszajönnék!

Vissza.

Még hogy vejjai füge(pálinka)kóstoló, Verbenikó fehérborát kínáló pincészerrel fogad. Ha itt is innál egy kicsit, amott is, hogy mennél haza? Világ csúfjára. Vejja.

Még föllázadnál a világ lázító igazságtalanságai ellen. Azt hinnéd, Zrínyi-főgyén, Frangepán-főgyén; ha igaz.

A horvátok görögírásával ékes Verbenikóban meg (még mindig Lika-Korbava vármegyében) – átellenben a fiumei-modrusi magyar-horvát tengerpart, szállóhelyed római Tenger-Toronyával – mi nem fogad: VAROS a vár alatti rész. Mi más lehetne.

Ki nincs odahaza, ajtaját kívülről eltorlaszolja.

Zrínyit is keresheted!

Ulica Saliz. Szalizs, hol szállásod lehetne. A tengernek szaladó Kastélyalja: Pod Kastel. A városkapu előtt a kőfalon: FORZA IRAQ.

- Gyerekek, most spórolunk, a végén eszünk! – hallhatod, amit magad mondtál 1967-ben a bolgár tengerparton.

A tenger fölötti – jó messzire ellátó - hegyfokra települt Verbenikó öreg liburni polgárai magyar kártyát vernek a korcsmaasztalon. Csak nem opletányoznak, mint Csanádvármegyében az iratosiak? (Kikhez e kártyajáték – némi kerülővel - Taljánföldről került...)

Kirké Szigetig, meg vissza.

Magyar tenger, magyar-mellyék

Az egykori magyar tenger, mint magyar-horvát tenger annyira magyar, amennyire horvát a Magyar Alföld – érezheted minden pillanatban, míg e partokon időzöl. A horvát (-dalmát-illír-hercegovác-liburni-isztriai) tengernél, mégis: idehaza. Hogy valami itt mégis közös. A haza.

A czirkveniczai (magyartengerszentegyházi) kikötőben német s magyar bárkák, a kishajó végében a zászlórúdon, ahogy a nemzetközi törvény előírja: felül a helyi (horvát) lobogó, alul a saját, a német vagy magyar. Mellettük Jenki motoros kishajó; fön, magasan az

árbócrúdon egy szem zászló, az amerikai sajátja, a csillagos-sávós AEÁ-lobogó. Mit neki szabály, ami járja – neki – idegen vizeken!

Nekik ez a tiszteletadás, tisztelgés a hajót befogadó, a vendéglátó előtt. Afféle Köszönöm, Danke, Merszi, Tenkijú! – lenne, ha képes volna rá.

Ez a tenger, ez a rév, ez a föld is az övé?

Még ki sem szállt, már eldöntötte.

Akkor inkább ZRDAVO HORVATSKO, Éljen Horvátország. S vele a horvát, horvát-magyar, magyar-horvát, magyar tengeremllyék. Frangepán, Zrínyi Horvátföldje – s nem Jellasicsé, Titóé s más garázdáé.

Jól elvannak nélkülünk! A tengerparti városka esténkénti vendégei a kikötői színpadon olasz, osztrák, dalmata, vend énekesek, zenészek, táncosok. Magyar vendég-együttes véletlen sincs. Mintha nem tudnák, hogy a mi ezeréves térképünkön Magyarhon része e táj. Mint akinek semmi köze mindahhoz, ami nekünk szent (lenne). A czirkveniczaiak – és vendégeik – esti tömege előtt elhangzó műsort hallgatva nem nehéz észrevenned: régies népdal, újabb népdal, mindezek szellemében született városi műdal él együtt – mindenütt, hol nem irtották ki a jóra való rosszfűk... mindezeket. Azért nem hívnak meg bennünket, mert tudják, hogy (önmagunkat adva) nyugatmajmoló menettáncal, éjszak-amerikai dzsungel-zenével, távolkeleti hastánc-mutatvánnyal kedveskednének nekik?

Nekik a saját a szent. Vastapsba törnek ki, kezükkel V-t mutatnak föl, amikor megszólal az a dal, mely a minap befejeződő szabadságharcukra emlékezteti őket.

Tán ezt dúdolták a tenger-melleyiek, amikor ágyúval lőtték őket, az otthonukat védőket a nagy hegyi népek.

Túl közel még a honvédó háború. Túl sok itt a: férfi.

Vitézek, mi lehet...

Jól megvannak az EU nélkül is.

Különösképp a belgrádi mindent bezsebelők nélkül.

- Hallod, ez nem európai szellem.

Ez nem.

A Tiéd ellenben.

...Este hogy énekelték? *More, zsenajaja, Crikvenica moja...*

Micsoda gyanús önszeretet ez, elvtársak!

...Mikszáth (száz éve) ezen a parton rontotta el a hasát.

Öreg cigány, a vén roma

Este kiülsz a szálloda zeneudvarába: ráncos, kopott fekete ember a harmadik szomszéd asztalnál a családjával. Mondom: lehet rác, montenegrói, görög, török, macedón, meg persze cigány is.

Az asszony is koromfekete vénség. Kerekébb, mint agyonaszott ura.

A nagylányuk: gyönyörű, tán kicsit koravén, hogy ilyen bögyös tizenhat évesen, nem látszik rajta, hogy roma.

Nagyfiuk: később állít oda, vagány irgalmatlanul.

A gépzenéhez némi billentyűs dana horvátul, amerikaiul, taljánul.

Másnap, késődelután, hogy hazajössz a Kacsahegy alatti öböl jéghidegvízű fővenyferedőjéből, még próbál az öreg: hegedűjén játszik a vén roma. Aki így húzza – ilyen fekete bőrű létére -, (errefelé) nyilván csak cigány lehet. Cigánymuzsikus. Cigány létére szalonzene helyett a legmagasabb-rendű hegedűszó megszólaltatója. Alattad lakik a családjával.

Hegedül, lesed, gyönyörködöl az erdei-telepi csöndben. Lesi, ha tudja, az Ad Turres – Római-Torony – fenyvese... Bach, Mozart, Beethoven, Mendelsson, Brahms, Vivaldi hegedűszavát.

A nyaralóházak népe? Legyint? Nem kér belőle? Gép, az kell neki, recsege? Bömbölde, s nem zeneház. Zengeráj, s persze hogy nem egy szál hangszerszám, ahogy szól, száll. Búvöl egy szál hegedűn, édesfán.

Furulya, tárogató, zongora, cimbalom, hárfa, citera, tangóharmonika, bármi! Ha egymaga. Egyedül: az ember hangját utánozni. Az emberét, s nem a zűrzavarét. Átköltve, elvarázsolva – ami muzsika. Mely ha bandába áll, zenekarként szólal meg sem háború szőnyegbombázóinak robaját borítja rád – csak baráti társaság, család, csapat... összejátéka, csevegése, csevelye, hangorkánja!... Csacsogástól a harsogásig... emberé, emberi, s nem gépé! Ricsajé, zenebonaé.

Szurokfekete cigányember képviseli e partokon most mindezt, ami miatt embernek érdemes magunkat nevezni.

Nehéz sorsa rá van írva orcájára; tartásában. Muzsikás ember!

Torony-Szentegyház kellős közepén a rengeteg erdőből maradt fenyves ligetben.

Mondják, Czirkvenicza – horvátul Crikvenica – a rómaiaknak A-Toronyhoz volt. Horvát tájszólásban a torony crikva. Tengertoronya! Ádria-Tornya. Tornya-Szentegyház. (Mert hogy – mondanunk sem kell – e kisváros újraalapítói a magyar pálosok lehettek, rendházat emeltek a leomlott római torony helyére.)

Tengertoronya legszebb pillanata, hogy hallhatja e hegedűszót.

A likai hegyekben, velebiti határvidéken még a testvérharcok után tíz évvel is leégett, kiégett, kirabolt, letarolt házak, tovatűnt tanyák, valahai hegyi szállások nyoma. Széltől Balkán Közép-Európa (Európa) szélén.

Mái végvidéken. Véghelyen.

Európa Vén Cigánya: húzzad. Ki tudja.

Ki, ha nem mi.

Az öblök tele nudlistákkal, térdig lógó mellüket mutogatókkal, kiket más zene érdekel.

Ámbár: ha nekik húzná, tán az ő tiszteletére is kiállnának anyaszült meztelen megköszönni a kedveskedést!

A vitorlás, melynek a kedvéért kiáll a szirtfokra az egész meztelenhad, lassít, fordul, tiszteletkört ír le, dudál, tapsol a magukat mutogatóknak.

A gépzene is elhallgat egy pillanatra.

- Ide, hegedűszó.

Na jó, jógázzunk. De az a nő csudaszép!

Bújj a víz alá.

Amikor először mártóztál meg az Adriában – Fiume alatt 1970-ben -, valamennyi szőrszálad sótól fehérlett. Elszállt veled az idő? Mert hogy 35 év múltán karod, melled szőrzete sajtan mered a harmadik évezredi – ricsajos - vakvilágba.

A cigány, ha tudja.

Érti.

A tengeri fővenyferedőben a fürdőző népek közt az orvhorgász egy zsinigre ötven horgot köt, majd idő múltán egy akasztással tizenennyolc halat emel ki a habokból.

Zene, zene, nekik a végső tengermoraj.

35 éve rohantál végig e partokon: végig ugyanaz a balkáni zene szólt, tele étellel, életörömmel, önbecsüléssel, tartással. Horvát zene szólt, dalmát, idevalósi. Ének, tánc, zene. Ahogy – úgy-ahogy – otthon is: a '60-as, '70-es években hol zongorista, egy szál maga a zengő tamburát billentyűzve énekelt, szalonzenekar, cigánybanda, hol gitáregyütes, sramlizenekar. Somlón, egymaga, az öreg tárogató. Odahaza apád az udvaron a tangóharmonikájával. Csak úgy, a maga, meg aki hallja, annak az örömére. Más az utcán, a

ház előtt a kispadon, csapszékben. Veszprémben hárfazene a Vadászbán. Ahány mulató, annyi zene! Ma? Ugyanaz mindenütt a Föld-tekén.

Öreg cigány: egymaga Európa. (Mi maradt belőle.)

Rác, háború

Még hogy a fennsík lerombolt – golyójuggatta, ’lyukas’ – tanyái: a fővény fölötti sétányon a sétatifikáló családok elég nagy része: csonka. Az édesanya maga vonul az emberek szeme előtt a gyermekével, gyermekeivel. Azt mondják, nem csak azért, mert mindközben az ember a kávéházban legénykedik, a háború elvitte minden harmadik horvát asszony férjét. Rác volt a lelkem! Elvitte a: gyűlölet.

Magától tán nem is ment volna. Mennie kellett. Nem volt más választása?

Nándorfejevár mai urai akarták így.

Nem ezt, de ez lett belőle.

A testvérháború.

Míntha székely a palógra löne; csángóra a szögedifődi.

...Elvihette ugyanígy minden harmadik horvát férfi rác asszonyát is!

Jugoszlávia, Jugoszlávia...

Portoré réve

Ahol megállunk, Zrínyi tér. Mely térnek a végében, a tengerparton a Zrínyiek óvára! Zrínyikastély szentegyházzal, lelakottan is fejedelmi. Frangepán újabb (Jókai-látta) erődje kiljebb, a portoréi kikötő fölött, hogy lásd Buccariból, a Buccari feletti tetőről is.

Rozsdás hajók, olajfinomító itt is. Herczeg Ferenc – első valódi Nobel-díj várományos írónk – sem kötné be ide a vitorlását! (Úgy reszelik a vashajót, hogy H. F. biztosan jó messzire elhajózna innen.)

A csudás középkori várkastély (e nekünk szent hely): üres. Sehol egy emléktábla. (Majd látod, a parton, lejjebb, megemlékeznek hőseinkről.) Nem akármilyen várudvara lehetett! Kiűrítve is. Mi neked ünnep, az itt élőknek mindennapi?

Ha tudnák.

Honnan.

Micsoda élet, minő halál!

Herczeg vitorlása?

A néhány maradék vitorlás fölött a Zrínyi-vár; eskühely; szabad hely. Honnan már hurcolhatnak is a pallos alá?

(Nem innen; az Újvárból, Frangepáni-várból, Jókai-varázs-kastélyából.)

Ki szabadnak képzelet magát. (E tájt.)

Honnan Vejjába menekíthetik IV. Béla királyt.

Magyar hely. Azaz: jó hely.

Omlik, mállik, porlik a várkastély, melyet alkalmi lakók kaphatták időleges lakhelyül.

Frangepán, Zrínyi: horvátnak horvát, de magyar is.

Csak ami kizárólag horvát?

Tiszta magyar.

...Magyar zene, magyar dal, magyar dallam véletlenül sem szerepel a mulatók nemzetközi műsorában. Rá se hederítve a negyedrészen magyar hallgatóságra. A horvát is – a tengerpartján – mint a Maros-parti román (Aradon): a magáét fújja, a magáét játssza, a magáét hallgatja-élvezi. A máséval mi dolga volna. (Ha lenne sincs.) Esetleg ha tele a zseb.

Ahogy elnézi őket az ember, nem nekik van igazuk?

Nekünk legalábbis aligha.

A révben, mint szerte volt-Jugóban mindenütt, egyedüli köztéri szoborként jobbjával gránátot hajintó, baljában puskát szorító, övében a fél város porba döntéséhez elég újabb bombákat rejtegető, ötágú vörös csillagos 1941/1945-ös tömeggyilkos 'partizán'. Ki ugyanúgy nyugdíj-kiegészítést kap, mint csetnik bátyja. Magyar öcsikéje, kit honvédnak soroztak be, hogy kaphatna.

- Táguljunk innen, Mester.

Zirinyi (szobra)? Nyista. Frankopáné úgyszólván.

A vitorlásokkötő vizét mi nem borítja? Olaj(folt) olaj(folt) hátán. Hogy elijessze, kinek nem volt elég az a bombagyáros terrorlegény.

A várkastély előtt az ezeréves horvát királyság (925-1925) emlékoszlopa. Nyilván így van; csak akkor ebben benne foglaltatik a Magyar Királysággal közös majd' ezer év is, kétharmad részt magyar, harmadnyi osztrákféle német királyokkal.

Zengd, Zeng(g)!

Amonnan föntről a likai-korbavai fennsík kapujából (a korbavai-likai magyar-horvát világörökség zuhatag felé tartva) mit nem látsz, ha a hágóról visszanezel a Tengerre: a csupasz Új-Beszka, hol oly kiváló módon fogadták a hölgyek és urak úgy száz évvel ezelőtt Herczeg Sirályának hajónépét.

Bóra szaggat vitorlát, öreg fenyőt, szoknyát, ideget, tarol maradék erdőt, valameddig még kapaszkodó csöpp termőföldet, zavarja le a tenger tenyeréről a hajókat. Mely Zenggben születik, Fiumében, Triesztben házasodik, Velencében temetkezik?

- Végvár vala Zengg is, nem csak Gyula, Kőszeg, Eger, Fülek!

Csupa véghely vala Magyarország. Véghely minden talpalatnyi földünk.

- Védjük Európát! A kereszténységet.

A művelt nyugatot magyarok, horvátok, lengyelek, miegyebek. Csehek, szlovákok; románok alig, románok csak ha a magyarokkal tartottak, legfőbb ha még Béccsel, megszállónkkal.

Valahonnan nézvést: vége. Valaminek véghely.

- A miénk is Balassi Bálint! Zenggieké, fiumeieké, likaiaké! A végváriaké.

Ki hitte volna – odaátról, Magyarhonból (Vég-Veszprém, Vég-Gyula, Vég-Tokaj várából) nézvést.

Itteni végváriak, zenggiek! Kik közé épp úgy kerülhetett magyar, mint horvát vitéz Kőszegre – kapitánynak.

Vitézek, mi lehet szebb dolog az végeknél... - szavalják boldogan a jó horvátok is.

Megáll az ész.

Pedig: éppen hogy igazuk van.

Végek dicsérete; magukra vették, veszik dalmata, uszkók, hercegovác leventék s a közjük keveredett, melljük rendelt magyariak.

- A bóra? Tisztogató, söprögető szél! Szeretik a déliek, zengiek. Elfújja a tengernek a szárazföld szennyét.

Min nem rágódhatott jó Frangepán, jó Zrínyi uraság tengermedlyéki várai fokán. Szent-Zrínyi, Szent-Frankopán. Magyarbarátságuk, magyarságuk oka, hogy belátták: a magyar a némettől védi a horvátot, a horvát a töröktől óvja a magyart?... Segítsd a magyart, amikor a némettel bajlódik! Hogy a magyar visszaadhassa, ha ránk tör a pogány.

Ha van esze, míg van sütnivalója. Mert Velence... Kisebb gondja is nagyobb annál, ami a miénk vala.

- Igyál!

Havas-oldalba vágott, tengerföldről, fennsíkalatti, alig megközelíthető, jól védhető, innen a világot jól szemmel tartható Borvölgy Vinodoltól Fiuméig, meg vissza. Hova az

őslakók is húzódhattak a későbbi őslakók elől (akiket majd újabb őslakók követnek a tenger, a part, vagy a hegy felől.)

Zrínyié, Frangepáné. Míg lehetett.

Szenyj, mondja ma Zengre a helyi magyar. Megszállt-nyelven, mint a pozsonyinak Bratyszlava. (A kolozsvárinak Kluzs.) (A becskerekinék Zrenyánin.)

Jurisics Miklós idevalósi születésű, hercegovác család sarja...

Mi nem derül ki az egyik legnagyobb – legjobb – magyarról.

NIKOLAJ JURICIC HRVATSKI VOJSKOVODA SENJ, 1490. – KISEG, 1545., olvasható szobra talapzatán. Magyaros bajusz, kecskeszakáll, bátor, tiszta homlok, tojásdad fej, fém vért a mellén, karján, acélsodrony ing a vért páncélja alatt. Zenggd: hazánk! Zengtől Kőszegig, Vég-Váradon át akármeddig.

Zsuzsi itt is: Zuzi mészárszék.

Kiseg. Ha nekik áll a Horvát Korridor Nyugat-Magyarország, ma ez a neve a mostanra színhorvát városkának az Alpok alatt. Hol némi magyar kisebbség tengeti páriálétének mindennapjait, s még így is meglehetősen útjában van az épp legújabb őslakosságnak.

Kiseg-Kőszeg a zengi öregkapunál. Melyen felül, a kőben: JOSEPHINAE FINIS, nyilván itt a vége, fuss el véle: „József-út” Károlyvárosból, Bécsből.

Píneák ligete a zenggi sétaterén – hogy örülne Körmenyi komád ennyi píneának! Hogy gyorsan lekapjon: „Miska a píneák között”. Mire föl én meg őt: „Lajost píneák legyezik”. Hogy mérgeledhessék otthon az asszony!

Itt nevet melletted.

Az Öregkapun mérföldben a távolságok: Modrus 6 ½, a Száva (mint Fluv. Savus) 20, Zagrabinum 21, Varazsd (Varasdinumként) 31, a Dráva 31 ¼, „Czáktornya” (ez, úgy látszik, latinul, németül, horvátul is Csáktornya – hogyne, mert ZRÍNYIÉ; ehhez, úgy látszik, Zrínyiének kell lenni) 32 ½, Kermentinum 42 ½, Savaria 46 ¼, Sopronium 54, Vienna, azaz Bécs 63 mérföldekre innen.

Körmenyi ezt sem látja. Nem tudta meg, hogy a neve még itt, Zenggben is szerepel. Hol kezdődik a József országútból lett (píneával telis de teli) liget.

Túl-a-Fiumarán

Fiume belvárosát is alaposan megette a kommunizmus nevű szű: a régi polgárházak felét vagy már eltüntették, hogy helyére műkö, műacél, műüveg, miegyébmű palotát húzzanak, a másik felét vagy most bontják, vagy úgy omlik, hogy nem nehéz kitalálni, miért hagyják ilyen állapotban.

Még hogy az olasz, az osztrák-német, pláne ne a magyar múltat idézze.

Jobb nekik ez a.

A bárhol ugyanilyen 'város' a (korszerűnek mondott) nagy világban.

Helyi íztől mentesen. Helyi vonalra nem emlékeztetve. Itthonira, hazaira, sajátira, csak a miénkre, kizárólag a tiéd.

Csak semmi kizárólagosság.

Ezek is – itt is – azt hiszik, az újat nem kell karbantartani, majd egyszer följúítani.

Modernecske szobrocška a neki rendelt – tönkrevert, egykor káprázatos, oly nekünk valóan kedves – terecskén. Emelvénybe tett vastálba vastengelyű kőkerék-pár, malomkerék pár vassal tengelyhegyre tűzve, tengelyvégre kapva. Föülről, a meddő csapágyból (kenőolaj helyett) víz csorog, hogy alul zuhogóvá vastagodják a félig eszementje. Félig, mert amúgy művész a lellem (az őskorból).

A Korzón is vasbeton csodaház épül, azt hiszik, az a szebb, nem az eredeti olasz-magyar-német-horvát-zsidó... (Közép-Európánk).

Főterükön az almádi sétaterről már ismert féljenki-félindián (éjszak-amerikai tollbokrétás dél-amerikai) indiánok gépzenével kísértetik pánsípjátékuk. Jesz, tisztára mint (odahaza sosem). Zenei hablaty újbermódra.

Ellenben a fiumei indóház: épp olyan (valameddig még?), mint amikor vasutasné fiatalasszony öreganyád száz esztendeje leszállt az újkígyósi vicinálisról! (Fölült a keskenyvágányúra Kígyóson, mely bezötyögtette Csabára, honnan a Fiume-Várad közt több átszállással közlekedő rendes nyomtávú személyvonaton a tengerparti végállomásig röpkülhetett. Annyi csuda dolgot hallott a Magyar Tengerről, hogy meg nem állta: egy alkalommal, hogy vasárnap este – vagy csak hetfű reggel – kocsifékező ura a következő hét végéig tartó szolgálatba ment, szedelőcködött s már meg is vette az igen kedvezményes jegyet oda-vissza Fiuméig. Hogy élteben egyszer megmártsa kezét, áztassa egy picit a lábát a mi Nagy, Nagy Vizünkben.) (Hogy mama hazaért-e embere munkából való megtérésének idejére, a jó ég, ha tudja. Mindenesetre meleg étellel e hétvégén sem nagyon várta öregapám!) (Viki, már megint merre jártál? – kérdezte csendes természetű öregapám, s hogy ezért is megbocsátott neki, tán bizonyosság rá: mama hétszer szült.) (Magam a két életben maradt egyikének köszönhetem, hogy unokájaként, majdnem éppen száz évvel később, rápillanthatok a felejthetetlen emlékü kirándulás közbülső – az oda-vissza út kellős közepén fekvő – /fiumei/ indóházára.) (Sárgulhattak az irigységtől a kígyósi öregasszonyok! El is nevezték mamádat Vikkend nénié.) (Volt kitől – s mit - örökölnöd.)

VIVA FIUME, díszleg a párod tengerész öregapja látta (tersattói) Fellegvár alatt a köveken. (Mert asszonykám bihari nagyapja meg az Adrián volt haditengerész...)

Voloszka

A harminc évvel ezelőtt még látható Viva Duce mázolások nélkül, s a magyar-osztrák határváros-jelleg is elpárolgott a tegnapi olasz kisvároskából. A Márai által is megemlegetett voloszkai kikötői korcsmák törzsvendégei kicserélődtek. Halász mutatóban sincs, hálójuk, szigonyuk, bárkájuk immár csak díszlet a nyáresti komédiához, maguk a csapszékek pedig méregdrága mulatókká léptek elő.

A víz ugyanolyan olajos, mint az előbb az öböl túlfelén. Abbáziánál nemkülönben: a Laura és a Zsuzsi villa előtti öblöcske vizén orrodba a finomítók olajmocska kúszik, mint odahaza Almádiban Fűzfő illata. Fiume s környéke 'ebből' él (Fűzfő-környék nem különben), mi meg húzzunk el? Mintha e páratlan isztriai (balatoni) partvidék mit sem számítana...

A magyar és az osztrák urak sem bánnának jobban e tájjal, ha a kezükön marad? A pénz beszél, az ember meg csak ugat? (Úszván ugat.)

Víz, víz, tiszta víz.

Jól tönkreteszik a Magyar-Horvát Kettős Királyság ékkövét, tengerpartunk (tengerpartjuk, tengerpartotok) gyöngyét.

Hogy egyszer csak – megint – (mégis) otthon érezd magad: a parányi (pár fányi) hegyoldali utca melletti ligetecske kőpadján MDCCCLXXX. Akkor még éppen. Akkoriban született öreganyám, hogy két évtized múltán nekivágjon és meg se álljon...a magyar Fiume után elsőként következő, immár idegen földön, Ausztriában fekvő Voloszkáig?

Ki tudja. Hogy emlékezett volna ilyen falunevekre.

A mise akkor még tán olasz lehetett.

A Titó marsall nevét viselő főutca közepén aztán mégiscsak egy DUCE felirat, a tengerparti sétány meg Ferenc Jóskáé. (A magad fajtának kezd megártani ennyi a jóból.) (Ellenben: az a ház ott Abbáziában, ahol írta Énekét A Búzamezőkről Móra?...)

Az étlapon horvátul 'paprikas', magyarra fordítva 'pörkölt', mert hogy időközben elfelejtettük, hogy is hívtuk mi eredetileg ezt a jó kis paprikás bárányhúst.

A parti sétányon két (horvát? magyar?) öregasszony versenyt szellent.

...A szél lassan fordul. Az eddig délről érkező, esőt hozó vastag felhők (északról) tisztulnak, s már hideg, száraz szél veri délre, Czirkvenicza szűz partjaira a bukkari-portoréi-fiumei olajmocsadékot.

... A magyar tengermelléken, a horvátoknál.

Tersattói Szűzanya

Tersattói Szűzanya, könyörögj érettünk!

A mind a tengerre, mind a városra szakadó hegyekre, mind a városba szaladó Fiumara-völgyre jó rálátást adó, Tersattó hegyét ékesítő fiumei vár Boldogasszony-kápolnájában a hála hímezései, föstményei, rajzai, faragásai, eldobott mankói. A vézből megtért hajók kicsi mása, festett ima, vert szív, falfirkák közt magyar *Adj békét uram!* Akárha babád haditengerész Kállai-öregapja is írhatta volna, ha nem bihari kálvinista az a kis kemény magyar ember. A világháló Fiume-térképén Loretoi Szűz Mária kegytemplomának írják, hogy a helyszínen meggyőződhes róla: lehet, de a horvátoknak jobban tetszik a Tersattói (Trsati) Boldogasszony (Szűzanya) nevezet. *Édes istenem! Segíts minket, hogy egészségben és boldogságban élhessünk sokáig. Add, hogy láthassuk unokáink nevetését is. Köszönjük Alexandra és Viki.*

Arcképek, olvasó. *Szűz Mária, könyörögj érettünk! Boldog Gizella Szeminárium, Veszprém.* Festmény a Szent István csatahajóról, „S. M. S. Szent István”, horvát köszönet, hogy túlélte? Kállai tata vajh szolgált-e rajta? Porzik a víz a Szent István körül, lövik! Tán szolgált rajta pár napot. Hetet. Évet. Majd egy évtizedig volt tengerész az öreg, a háború elvitte a fiatal éveit, kicsit későn került haza, s alapított (szegény ember módra) szép, gyermekekben gazdag családot.

Tersattói Mária, hát megsegítettél!

Piroscafo-Kossuth-Ferenc-Fiume-Venezia 23-10-1922., a Kossuth Ferenc csatahajó, rendíthetetlenül a hullámok hátán. *S. S. Arad 1917* a háborgó tengeren bukdácsol – nem Aradnak, el, el Aradtól, minél messzebb, hogy annál hangosabban szóljon a nóta: *Az aradi kikötőbe beáll a gőzhajó.* Bárhonnan, haza. Tán még Kígyóson, Furtán, Iratoson, Mácsán is volt kikötő ez időben. Szűzanyám segíts meg! Az egész magyar hadiflotta itt parádézik a tersattói kápolna belső falán. *A 1: Brick Austro-Ungarico Filomena...* süllyed? Vitorlája rongyos. Tele a mentőcsónak, fedélzetén az utolsók menekülnek? Alatta olasz búcsú és köszönet, istenhozzád. Amoda a *Szent László*, a Magyar Adria Társaság gőzöse szeli a tengert. 1893-as kép Velencéről, a *Java* 1929-ből olasz tengerész(család) hálaképeként. Faragott, festett, rajzolt hajók, cirkálók, kétárbócosak, négyárbócos az olasz, magyar, horvát tengerészek kegyhelyén. Kálvinista öregapád hogy énekelhette el a zsoltárt, *Tebenned bíztunk eleitől fogva...* a kakasos (!) katolikus templomban? Hajósok Kisasszonya, segíts haza.

A tersattói istenháza tornyán kereszt, azon kakas.

Gospo Trsatska, Mala Gospo.

Öregapád ha látta; öreganyád ha.

Szent(al)föld

Hol, ha nem ott.

Ajtonyföldjén

Rögvest: idehaza.

El sem kell nagyon indulni (neki sem köll nagyon veselkedni).

S már a:

Kik köröszt

Német- (és Szász-), Rác- (meg Szerb-), Oláh- (s Vlach-), Nagy-, Ócsanád a Maros bal partján... egykor az Ajtonyföldjén született – kikényszerített – Csanádban (darabig Marosvárként, majd a király vezérének nevét fölvéve Csanádként), később magyar királyi Torontálban, ma pedig – vlachizált – Temesbe igazítva.

Három ország egy-egy csonka-alföldi tartományának találkozási helyére szorítva a néhai Urbs Morisenát, Morisenumot.

Kiiktatva.

- Hétszáz magyar katolikus, kevesebb szerb.

Sok ezer vlach.

Egymás hegyén-hátán a nagy falu szívében a három meghatározó szentegyház. (Kis-)Zombornak meg a görögkatolikus.

Kiszombornak, mert – amúgy Bácsvármegye valahai székhelyére, Zomborba tartva épp nekiszaladsz a kanizsai Kik körösztnek – egyesek szerint inkább szürke kereszt -, mely most tán attól is kék (kékül, egyre), hogy az amerikai bombázók a Misziszipi és a Potomak partján fekvő saját városaik helyett Duna- s Tisza-parti célpontokat lőttek agyon uránhéjas dundun-golyóikkal.

- Odahaza lödözzetek, öreganyátokra!

Arra.

'Nátó'.

Nemlátó.

Másét verni a csalánba.

- Nem kérünk a Hungáriánk Délvidék nevű tartományának hídjait tönkreverő amerikázásból.

Nem; halkan súgva, nehogy meghallják a távérzékelőkkel.

- Az Államok déli államaiban a lakosság harmada már latin! Száz év múlva az angol helyett a spanyol lesz a világ első nyelve.

Na, hála Istennek! Végre egy jó hír.

Azt hiszik, örökre ők a világ urai.

Hiszi római, francia, ánglus, német, mongol, orosz, míg jól kupán nem vágják (...le nem nyeli a legújabb legnagyobb).

Ócsanád

A jókora nagycsanádi katolikus templom előtt Szent Gellért szobra.

- Mi a maguk Magyarcsanádját Kiscsanádnak, Ócsanádot Nagycsanádnak hívjuk!

Mit lehet tenni.

Koporsaja a ma túlméretezettnek tűnő szentegyház szembe-oltára.

Nemrég tették a kő koporsót az asztal helyére, addig a fal mellett volt. A román művész a követ lecsiszolta símára és szép sárgára festette. A püspöknek nem tetszett, de akkor már mindegy volt, meghirdették, jöttek a Vatikánból is.

A sárgát valahogy lesmirglizte, a csiszolás maradt.

Ezt akarták a trianoni hősök, akik e tájt a Balkánhoz csapták; az efféle műemlékvédelemre szavaztak a tetszhalott-rabló 'európai békebírák'.

- Európának, békének, bírának sem híre, sem hamva.

Mennyivel voltak jobbak, mint Vata hősei?

Az oltárképen az Ajtony népét megtérítő Szent Gellértet, Csanád-egyházmegye első püspökét a Kelenről az égbe taszítják.

Iskola? Magyar. (Szent Gellért szentföldjén.)

- Alsó! Vagy harmincöten lehetnek. Aki magyar felső-tagozatra akar járni, Szentmiklóstra iratkozik be, ahol van magyar osztály. Aki akarja, oda járhatja a gyermekét, de inkább már elsőben románba iratja, mert továbbtanulni románul lehet.

A valaha mezővárosias falu német lakosságának a maradéka német misét is hallhat.

- Két-három család német. De ha meghal Németországban egy csanádi német, itt is misét mondat érte a család.

Csanád, család.

- Csak nagy ünnepen telik meg a templom, hétköznap alig van valaki. A csanádi magyarok nem járnak, csak a nagy ünnepek miséire jönnek. Inkább a székelyek, akik ide, az országhatár közelébe telepedtek. Ők tartják a vallást.

Amikor rájuk tört a kollektív (kor), megszűnt a tanyavilág, mindenki beköltözött a faluba, bejött a csanádi magyarság is.

- Hogy kívánczolt volna a tanyasi magyarság a faluba, a dúsgazdag csanádi svábok és rácok közé?!

A szegény, de szabad magyar paraszt a tőle elidegenített helységbe.

A faluban a németek és a szerbek laktak, a magyarok tanyán, a Csanád s a Maros közti, árvíz-veszélyes részen.

- Csak ha rájuk ijesztett a folyó, menekültek a faluba.

A honfoglalók maradéka a kiűzetésük helyén megkapaszkodottak birtokára. Hogy mondhassák nekik: mi a rossznyavalyát keresnek...

A honukban.

Trianon-Barbati

A MÁV monarchiabeli – emeletes – indóházát már-már nemrég épült CFR-állomásnak veszed, amikor kiderül: kívülről rendbe hozták, mert jött a miniszter átadni a Csanád-Kiszombor közti közúti határátkelőt, s úgy tervezték, bekukkant ide is. Mert hogy szó van a Csanád és Apátfalva közt (a második világháború után) főlészámolt vasút (és két híd) újjáépítéséről is.

Kívül helyrefofolták; a tömösváriak azt mondták, belül most nem lehet, arra nincs pénz, majd apránként haladnak a fölüjítással.

Azóta sem néztek feléjük.

Napi hat (?) pár vonat Tömösvárra; a teherforgalom abbamaradt, mert gyöngye a pálya.

Belül: porlik a magyar királyi állami vaspálya vállalat utolsó berendezése.

A vasúti árnyékszék Femei és Barbati részlege közül – találmra – az utóbbit választva nyomban csizmatalp-magasságig járhat az ne is mondjam micsodás dák micsodában.

- Ha ezt látnók az elűzött sváb gazdák polgárházaiba (civilizátori célzattal) rakott betelepítettek Párizs-környéki istápolói!

'Látnók'; szagulnók; tapintánók; takarítánók... ezt az embörganyés világot.

- Ó Róma! Ó Párizs! Csak be ne.

Az tenné be a kaput.

Mindamellett Ó-Csanádon híre-hamva sincs Ajtony-Marusvárnak, Szent György székesegyháznak, az Aba Sámuel királlyá koronázó városnak, véres és királyválasztó országgyűlésnek, a püspöknjáráló s városégető Dósa-népnek, künbetörésnek, tatárdúlásnak, Fekete Iván-járásnak, török vártartományak. Meg sem említve azt az ezüst koporsót, amelyet Gellért szent tetemének készített Nagy Lajos király. Hogy legyen – ellenben – nyoma Ali basa rác-, s a habsburgi király német- és szlovák-telepítésének.

- Kis Csanád, Nagy Csanád: mint a Nyeszter (Nyisztor?) által elválasztott két Csöbörösök!... Fogadjunk, hogy ott is így különböztetik meg a két falut?

Csanádvármegye déli szomszédjai közt – az Árpád-korban – a kun Szenteltszék.

- Szentótszik!

Szentóccik, éjszokról meg a Nagy Kunok Széke.

- Nem mondom, jól néztünk ki mi ajtony földiek!

A Tisza, a Körös, az Erdélyi-hegyek, meg az Al-Duna között.

Északkeletre Vata-földje.

Még hogy akkor.

A Maros utolsó gátja az indóháztól jó szaladásra.

Kilső-Arad

Arad-kilső!

Belső-Zaránd – szinte, mint Szintye(-háza).

Valaha-Zaránd az egész táj! Dél(-kelet)-Zaránd e zuga, kivéve magát Kisjenőt, mely a középkorban Biharhoz tartozott. A többi... Az Árpád-háziaktól fogvást Zárándvármegyéhez; míg nem színre lép a terek – türk, oszmánli, pláne a tatár! – török. Hogy legyen belőle... Arad.

Majdnem-vlach.

Valamennyire még. (Még-még.)

Annyira azért nem, hogy megtartsa – s megfogja – (mint ARAD) e táj a született aradi Simonyifalváról való Simonyi Imrét...

- Akkor inkább Bihar.

Belső-Gyepű

Kismagyarországból az Erdélyországhoz kapcsolt Részekbe Gyula felől tartva a meglehetősen kopár (mert vizétől mentesített) tájon hányszor átfutott (sok-lóerős) kocsid Kisjenőnek, hogy onnan balra, Váradnak, jobb felé, Aradnak, avagy tovább egyenest a Zárándi-hegyláncnak haladj! (Szaladj...)

Az államhatárnak kinevezett község határ- sem Gyula-Gyulavári és Gyulavarsánd közti alkalmi nevetség határon, melyen épp csak szögesdrót, meg aknamező nem volt a Csucsúrémuralom tizedeiben. Mert amúgy minden! Véreb, mindenre képes – a menekülőket gyilkolni kész, egyenruhás és polgári maskarába bújtatott – fogdmegek, 'eszme', 'mely' nevében bármit meg lehetett (velünk) tenni.

A táj – Varsánd és Kisjenő közt szinte végig – majdhogynem kietlen! Egykor e földek jó része a Fejér-Körös járta ártérhez tartozott, s a folyó, meg a láp adott némi (amúgy kincset érő) halat, jókora vízmentes (magasabban fekvő) szigetei ha bort nem is, búzát, tehát életet mindenképp... eleget! Annyit igen, hogy a honfoglalástól a török hódoltság itteni első szakaszát záró tizenhatodik század végi, máshol tizenöt éves háborúnak nevezett tatár(csorda)járásig viruljon a magyar élet.

Zarándban, míg lehet.

1579-ben a török adórovók még a ma szintiszta vlach lakosságú Zaránd faluban (az egykori, századokkal korábban földült földvár jelölte székhelyen) is csak magyar embereket – ahogy ők mondták, rájákat – leltek.

Bár, kétségtelen, ez időben (az első török összeírások tanúsága szerint) megjelentek e tájon keletről a szülőföldjükéről elűzött első vlach, délről szintén a legelső rác betelepülők.

Kisjenova, Székudvar, Nagypül, Gyulavarsán, Otlaka, Ágya – a mai kisjenei magyar katolikus plébánia területe – az 1500-as évek végén bekövetkezett végső (mindent eldöntő, azaz a lakosságot kardélre hányó, rabláncra fűző, messze kergető, a falvakat szentegyházastól porig égető) tatárjárás előtt még mindig magyar!

Derül ki a (magyar-vlach, magyar-rác viszonylatban nem hogy semleges, éppen hogy a törökkel nálunknál jobb kapcsolatokat ápoló szomszédainkkal, kényszerűségből ránk települőkkel majdnem egy húron pendülő adóügyi előadók által leírt) névsorból.

A gyulai szandzsák (oszmán-török) tartomány zarándi náhiéjában (megyében-járásában) az aradi, a csanádi, a békési, a gyulai és a bihari náhie, valamint a Részek maradékával ékes Erdély közé zártan.

Kétezerben, Aradban.

Kisjenova, 2000...

Kisjenovánk – a magyar Kisjenőből lett későbbi aradi vlach Kisinou, Keres-Kisinou – épp hogy megvan.

Köszöni: úgy, ahogy.

- Hatszáz lélek katolikus.

Ezer a református.

Összesen tízezer ember él Kisjenőben (a színromán Nadabban együtt), s kétezer a magyar.

- Magyar baptisták is élnek köztünk, a román baptistákhoz hasonlóan nekik is van imaházuk.

1579-ben Tétovás Bódizsár (nős, fia Mihál, nőtlen) a zaránd-náhijei Kisjenovában – a századvégi tatárdúlás előtt, a vlach-jelenés legelején – sem gondolta volna.

Szentegyházuk Aradról-Gyuláról jövet a Fejér-Körös túlsópartján a híd lábánál 1777-ből.

- Leányegyházai: Nagypél (vagy ahogy ma már a magyarok is mondják az eredeti magyar nyelvjárási Pílt követő román nyomán szabadon: Pílu), Gyulavarsánd, Székudvar, Otlaka, Ágya. Pár évig Simonyifalva is idetartozott.

Anyae gyház Szent Mihály főangyal tiszteletére.

- Való, van mit őriznie e Keres-marton!

A torony alatt olvashatod: „Az istentisztelet rendje. Vasárnap: 9.00 Gyulavarsánd. 10.00 Székudvar. ½ 12 Kisjenő. D.u. 3.00 Ágya”.

Plébánostok körbefutja a jó öreg személykocsival minden áldott vasárnap a jenei járást! Hogy vigye a szentséget.

- Minden vasárnap mise, a negyedik vasárnap a szórványoké.

A többié.

Szórvány szórványaiban – e szórványba szorult (volt-)Magyarországon.

- Holnap Mindenszentek, írom a beszédet. Őt temetésre megyek. 11-kor Otlakán, 1-kor Varsándon, 2-kor Píluban, 3-kor Székudvaron, fél 5-kor a kisjenei temetőben lesz halottak napi megemlékezés.

Szórvány szórványában

Valaha-volt (vala) Magyar-Zarándban.

A kisjeneiek új, főtér-végi hírlapárus bódéja (ugyan az üvegablakba tett hirdetés szerint magyar lapot is kínál...) tiszta dák! Mivel hogy fia magyar lapja sincsen a domnának.

Szinte megbántom a bennszülöttek nyelvén való érdeklődésemmel.

- „Krónika” sem?

Mert hogy e lap toborzója a kirakatban.

„Jelen” – ne adj Isten „Nyugati...”, pláne. „Romániai Magyar Szó”? „Erdélyi Napló”? minek nézem én őket.

- Nu.

Az úton (Fő uccányi – Piac-széles – Fő téren), végig, annál több kilső-aradi (csángó-)magyar szó.

Szó, amely – amúgy (1919-től fogvást?) – nincs.

Az egy szem kisjenei könyvesboltban, hol egy-két(-három) évtizede egy-egy azért akadt, most egyetlen magyar kiadvány sem kapható.

Minek árválkodna?

- A zarándi árvák könnye, az kéne neked!

Sváb-magyarok Jenőben

Emléktábla a magyar-katolikus anyateplom tornya alján a kapuban, belülről.

„Emlékezetek szeretetünkben él!

+

1945

Bernárdin Antal	Ciszter Lajos
Metz Simon	Rung Bálint
Holzborn József	Hönig Mária
Tencer Márton	Marksteineri Jozsef
Ifj. Ebervein Jozsef	Marksteineri Antal
Raab Katalin	Metz Juliánna
Nyugodjatok Isten irgalmában!”	

Alatta (’naív’) parasztföstmény képzelteni el velünk, mi nem esett meg velük. A határban a piros tetős tanya mellett, párosával, tizenkét sír. Tájékp fákkal, mezővel, dombhajlattal, a sírkert megetti homállyal.

Ennyi embert végeztek ki Kisjenőben az ezerkilencszáznegyvennégyes fölszabadítók?

Föl, be.

- A lágerba elhurcoltak.

Na ja.

- A legtöbb német származású. Volt igazi sváb is köztük, például Bernárdin Tóni bácsi, nemrég halt meg.

- A Szovjetunió légereibe elhurcoltak. Harminc körüli azoknak a száma, akiket elvittek.

- Van egy néni még, akihez minden pénteken jár a pap bácsi áldoztatni, aki valóban sváb, ő szokta mesélni.

Ezért oly veszélyes az ’igaz történet’ nevű népi elbeszélő ’műfaj’?

- A templom elé emlékművet szeretnénk állítani.

1945-ben az oroszok elhurcoltak 12 német nemzetiségű, illetve német nevű kisjeneit. A hozzátartozók várták őket, várták egy darabig haza, aztán a templomban emléktáblán emlékeztek meg róluk, az odaveszettekről! Hogy négy év múlva valamennyien visszajöjjenek

Krivoj Rogból; hálából ők rakattak fekete márványtablát a másik, tőlük végleg elbúcsúzó tábla mellé.

Svábok, magyarok.

Jenei ifiházban

- Öregotthon épül a plébánián! – tudnám meg potyautasomtól.

- Öregotthon? Ifjúsági ház.

Az első szint – azaz a földszint – (mint kőművesmunka) már meglenne.

- Vallási és művelődési célokat fog szolgálni.

Amikor legközelebb arra jársz, már szolgál.

Csak nehogy 'Magyar Ház' legyen, mert a városatyák egy része megorrolt a magyar egyházra, amiért nem állt ki a nagyvlach elképeles mellett.

Hittan-terem, az emeleten előadóhelyiség kétszáz székkal, több vendégszoba, miegyéb.

- Miben nem sántikálnak ezek az ungurok.

Nem nyugodnak a (többször lenyúzott, ám rendre újfent kinövő) bőrükben.

Ilyen ennek a fajtája!

'Épít'.

Megszorítva is... kapaszkodik.

Istenéhez?

Faluról falura

Nem inkább: házról házra?

Lélektől lélekgig.

'Székudvar'! Fő terén, egymással szemközt, két istenháza: a római katolikus hunoké, meg a vlach görögkeletieké.

A katolikusok tornyán a kereszt mintha kissé dőlne. (Már az országútról – messziről – megcsudálad: jól látod?) Templomunk előtt újrafestett kőkeresztben a tiszta írás:

IMÁDUNK ÉS ÁLDUNK
TÉGED, KRISZTUS, MERT A
TE SZENT KERESZTED ÁLTAL
VÁLTAD MEG E VILÁGOT.

1887

A templomkertben káposzta; az itteni magyar egyháznak plébániája, iskolája (plébánia- és iskola-épülete).

A szentegyházon látszik, hogy gondját viselik; egyelőre nincs rosszabb állapotban, mint a szemben álló, a mai többségé. Állandó lakói a toronykeringő galambok.

Ők ha értik eleink nyelvét?

A községháza előtti első világháborús emlékművön (1914-1918) a névsorban néhány ismerős vezetéknev: Nadabán Mihaié, Crisan Nicolaieé, Mot Teodoré, Sabau (Szabó!) Ioané, Balint Iosifé, Cosma Ioané... A műkö második világháborús emlékmű listáján (1940-1945) többen ugyanabból a nagycsaládból, mint teszem azt Cosma Stefan, Barna Dimitrie, Bontau (Bontó, vele utoljára középkori névsorban találkoztam) Mihai, Chis (naná, Kiss) Toma, Sabau Teodor.

- Bontau chis barna-sabau idő vót!

Ellenben a mai.

Szabó Máté s Mihál, meg más Szabók is Székudvar zarándnáhijebéli faluban az Úr (nem is Mohamed, csak a muszlimok által elcsúfított) 1567. esztendejében: „Kis Balázs nős, fia Gergőr nőtlen, fia Ferenc nőtlen...” – róta a rovó a rovásunkra – adózik a töröknek.

A másik istenháza előtti kőkeresztben csak ennyi: 1913.

- Száz-százöt lélek katolikus (nyolcvan tartja is). A templomot minden évben javítjuk. Autonómiát kaptunk a plébánosunktól, intézzük a magunk dolgát.

Mise minden vasárnap Nagyboldogasszony székudvari házában.

- Egy utcában lakik a magyarság, meg még egy utcában. A falu másik végiben a magyarság és itt a falu szívében a katolikus templom.

Székudvartól út visz – mondhatni: járhatatlan – (Arad-, avagy Német-) Szentmártonba, hol 1567-ben Pató Pál nevű paraszt (a törökjének „rája”) vakarózott az adórovó láttán. „... nős, fia Tomás nőtlen, fia István nőtlen, fia Balázs nőtlen...”, s biza nem neki, Bernád Gergörnek vala akkor épp 520 juha.

- Nagy Gazsinak arrébb, Kákán vala másfélszáz juha!

Nevelésghatárra menet

„Ottlaka” védőszentje Szűz Mária (búcsúja Szűzanyánk bemutatása napján, Mindszent hava 21-én). Mise – németül – havonta, a hónap második vasárnapján. Katolikus a svábok kitakarításával románá lett faluban vagy huszonöt.

- Nagyon lelkiismeretesen járnak!

Az eleki svábság szórványja.

Elek: a gránic túloldalán épp fél harangkongatásra.

- Ottlaka? Hogyne, még a török idejében is színmagyar falu.

- Jó, hogy nem Ádámgig, Éváig tetszenek visszatekinteni!

„Ágya” Kisjenőtől északkeletre az első bekötőúton – ha bírod (bírd a gödörkerületést) – jobbra. A magyarhitű magyar falu pár magyar katolikusának a kálvinista egyház adott helyet templomában: mise a református istenházában havonta a negyedik vasárnap délutánján.

- A falutól két kilométerre, az Ágyai-erdőben kápolna, tizennégy stációval keresztút! Az egyház rendbe hozatná. Császári birtok volt, László herceg emlékére építtette 1896-ban az apja, József főherceg. A fia 1895-ben vadászbalesetben ott halt meg.

Ma állami birtok, fácántenyésztő telep van ott. A katolikusok (az ezredfordulón) – hála Istennek - visszakerik. (2005-ben újra is avatják a Habsburg-kápolnát.)

- Vagy negyvenen vannak (Ágyán a katolikusok). Csíkból származott ide a nép. Azok jöttek ide, akik közelebb kíváncsiok az anyaországhoz.

Hogy egészen pontosak legyünk: Kismagyarország államhatárához.

(Mely anya út a tőle segítséget kérő gyermeke kezére? Mint tetszettek tenni e büntettet elkövetők 2004. december 5-én.)

- Csak a szeku meg ne hallja.

„Nagypél”, netán Píl(u) – már szinte a határnál -, ahol ma nincs magyar templom, emiatt (meg hát amúgy sincsenek többen) magánháznál miséznek a katolikus lelkész, az Erdélyből ideszármazott Pántya Elemér.

- Szoba, oltárral. Tizenhét lélek. Vegyes.

Magánház: istenház.

- Csak azt ne mondd, hogy „magyarház”!

Mert rögtön kitér a hitéből.

’Magyar’. Mi az, hogy „magyar”?! Van ilyen egyáltalán?

Magyar.

Ha van, van, ha nincs, hát (Istenem!) nincsen.

Itt még, egy kicsi házra való, vagyon.
 Van, lelkem, nem csak vala.
 - Nagypél is Zaránd-náhiában, színmagyar.
 Mese, mese, 'történelem'. Kit érdekel?
 - Havi egy szentmise a hó utolsó vasárnapján.
 Fényes (Samu) is úgy tudja – 1851-ben -, hogy Pélünk Nagy-Píl. Hogyne, mert Pélt a bennszülött Pílnék mondotta volt (ahogy a píz píznek mondaná ma, ha lenne neki!) ez a szegény körösközi magyar nemzet.
 Hogyne.
 - Ősi dák szó ez is, krizsán tájnyelven.
 „Varsánd”-ról nem beszélve. Mint Gyulavarsán falu szintén őrizte honfoglalástól töretlen életkedvét a török hódoltság első tizedei után is. Míg lehetett. Ma két főutcai temploma közül – meglepetésre – az egyik még valóban a miénk: a határ felőli, akárhogy nézed, katolikus! Mert (tetszik, nem:) nem római, magyar.
 - Sokat használod a 'magyar' szót! A sutyerákok magyarkodásnak veszik.
 Elkoptatod.
 'Asztal'; ne is említsd. Ne hívd székek a széket. Lónak a lovat.
 Szóval hogy.
 Jó erősen lelakotolva; a templomkertben ledőlt szobor, kereszt? A talapzatán sejthető írásból annyi olvasható, amivel kezdi: ISTEN...
 Hogy mondjam, milyen nyelven (hogy ne magyaroskodjunk már megint)?
 (Még) A miénken.
 Védőszentje Szent Joáchim és Szent Anna, Szűzanyánk apja, anyja.
 Az egyházközséget 1865-ben alapították újra, e templomát 1822-ben szentelték föl.
 - Plébániánk is van, és huszonöt éve még plébánosunk is volt!
 Ennyi maradt.
 - Száz lélek.
 ... A sok ezerben megbúva.
 Ország határán, Gyulavarsánd.
 'Gyulavarsánd'... Nem magyarodás így mondani, írni?
 - Ki itt elhajtasz, kocsiddal, vándor...
 Szentmise minden második vasárnap a gyepűre vetett... (kilsóaradi, zarándi) akárcsodáknak.
 - Én is mágyár! Ety-két szó, tátá vót mágyár!
 Külhoni állampolgárként akár be is állna közénk (a kocsinkba fölvevett helybéli varsándán lakos).
 Ha megéri.
 Másképpen, pajtás...
 - Üsse kő, csak megmaradjunk!
 Gyüvet, menet.
 ... Simádon még 250 magyar katolikus, hozzájuk Aradról jár ki pap...Várad felől Aradnak haladva látod: a „Zimandul Nou – Zimándújfalu” falunévtábla magyar fele leragasztva ROMANIA fölirattal. Legközelebb az öntapadó ROMANIA helyett csak lemeszelve az aradi falu magyar neve.
 Gyüsz, mész; hogy ezt lásd?
 Jövet, menet Aradban.
 El nem ijesztenek.
 (Téged; ám e maréknyi kilsóaradi magyarságot a Jóistenen kívül ki bátorítja... maradásra?)

Bun, drága, bun

Kürtösön, virágvasárnap. Az évezred utolsó virágvasárnapjának reggelén, tán az ezredfordulót köszöntve, a Nagyvendéglő egy szem nyakkendő s úriembere kávé t és csomag cigi t rendel. Kiül a kirakatba – szinte párizsiasan (nyilván hallott valamit a napnyugati rokonságról) –, s máris köpi a tenyerébe az uszumagot. Úriember, nem a földre. A kastélyon 1769, a kápolnán 1772.

Virágvasárnapi virágba borult cserösnyefák Szálbek-, avagy Kisiratoson, nemkülönb Kurtegyháza-Kürtösön.

– Ma kismise lesz pap nélkül. A pap Mácsán, Szentmártonban (tart magyar és német misét).

Szivárog a nép Kurtics-mélyről (Kurtics-mélyből). Oda, hol Kloska gidres-gödrös sztrádája fut reá Kászonyira: a kolhozirodából vendéglővé varázsolt Kászonyi-kastélyra, az uradalom urainak s magyar – s cseh, német, miegyéb keresztény katolikus – cselédeknek szolgáló kistemplomra.

A kastély és a kápolna közt.

- Drum bun!

Pici Magyar-Kürtös. Hol – magyar Kurtafejéregyház s Kurtegyházból rá c Kurticsra váltó, majd (sváb Gartits) vlah Curtici után lett Kürtösön – való, kürtöl a gyorsteher.

Jön Closca!

Jött, ment, látott.

Tett, vett.

Lett belőle.

Átala.

- Nem mise, csak istentisztelet!

Így sem hallottam még.

Hiába, a keresztény katolikus magyar száj Kelet-Csanádban, Nyugat-Aradban.

Jön a harangozó (nő), fél tízkor megszólaltatja.

- Bun, drága, bun! – szól vissza egy románnak.

Kürtös hétezeréből kétszáz a magyar? Idehúzódó (beházasodó, itt munkát lelő) kisiratosiakból, nagyiratosiakból, szentmártoniakból, mácsaiakból, sofronyaiakból.

Az almásyiratosi és a régi kürtösi magyarságnak nyilván nyoma sincs (a kastélyon és a kistemplomon, meg a letarolt almási Kripta-halom maradékán túl).

- Bun, drága.

Bun, ha igaz.

Már amennyire lehetséges.

- Ide, hazafelé betér barkát szentelni.

A kürtösi leányegyház kisiratosi plébánosa.

Bun, drága, bun.

Élni.

- A régi papunk apja óbébi, az övé volt a legszebb ház a faluban. Deportálták a Baragánra, a házába a rendőr költözött. Kítették őket a pusztába, csináljanak, amit akarnak. Ástak egy kutat maguknak. A végén új falut építettek, a környéken hozzá hasonló nem volt. Az övé lett a legszebb. Ahogy hazajöhettek, oda is a rendőr költözött.

Szivárog Kurtafejéregyház tíz-húsz fős magyarsága a curtici egyházba. Többen aligha leszünk.

- Ott, hol apád inasként leste a rossz (szerinte inkább: jó! bun... harminc év elején) a lányokat!

Ellenirányban árad a fekete, sokszoknyás rumun asszony nép a görög házába, hogy melléd érve „Buná...!”-val üdvözljön jó Kászonyi András nemzetes uram házábanál.

A román nem új, már kinézetre is bizánci szentegyházat épít a régi, európai alakú bizerika mellé?

– Az öregeknek nem tetszik, mi lesz megszokott, az ezerhétszáz évesből való templomokkal?

- Csak azért is mellé építi az új papjuk. Magyar mérnök tervezi! A pápa a kastély elé (a kastélykertbe) akarta. A magyar mérnök mondta erre: ott nem tudja a megfelelő irányba állítani az oltárt!

Ha nem, hát nem.

Janku malma (a kápolnánál)? Hol a kerítés likain kislegény – borbéinas, majd, ahogy az lenni szokott, borbésegéd – szülőatyád leste a szinte meztelenre vetkőző nagy (nyilván főként vlah) úriasszonyokat a Janku malma udvarán fűrott kút meleg vizével táplált Janku feredője partján. Omlik, s mindenestül követi azokat a valahai szépasszonyokat.

Hatvanan a harmincból!

Hatvanan vagyunk a paptalan – istentiszteleti – kismisén a kürtösi vasárnapi templomba járók közül.

Köztük – végre – tenmagad.

Otthon; itthon; odahaza. Ide.

Hogy ne (is) mondd.

Némi.

Ének, ima. A végére valóban beesik a papunk. Éppen tizenegyre, amikor kezdődne a kisiratosi nagymise.

Szentel! Fut!

(– Bun, drága, bun.)

Haza; könnyed; apád.

Éppen hetven éve jöhetett ide először; Kürtösre a sarki borbélyüzletbe, a Kászonyi-féle kápolnába, a másik sarki moziba! Hol először támadt föl benne a városlátás, városban lakás, városi élet vágya! Templomban, tömegben, mozi ablakában (ahonnan először látott – teljesen ingyen, lopva – mozgóképet), oláh inastanodában... Városivá válni. S megmaradni.

Nagy szó, kimondani is nehéz.

Főleg hogy nevetést keltesz véle.

Embernek.

Kürtösön, hova a sors vetette; Aradon, ahol már igen jól érezte magát; Konstancán, hova a kíváncsiság és a próba-szerencse vitte; Losoncon és Bakonyoszlopon a menekülttáborban, hova bedugták, hogy átvette magát a Dél-Erdélyhez csapott iratosi oldalról a nevelésgyár dombegyházi – egészen pontosan anyaországi – túlfelére; Csabán egy életen át.

- Ámen.

Szinte.

Ez a barkaág jól fog majd odahaza.

Szentleányfalva–Aradvég

Szentleány, melletted is hányszor elgurult a kocsikereked! Míg egyszer meg nem embereled magad.

- Magyar falu Arad mellett, mára szinte összeépült a várossal! Egy ideig ott lakott Rozi húgod.

Meg hogy református telepesfalu.

Ennyi. Ma vajh.

Akkor mire föl az a katolikus szentegyház?

A templom előtti márványkereszt oldalán látni való:

Kereszttel élted
Örökre éltet.
R. Fischer Lugos

Túlfelől ugyanez a svábok nyelvén.

Németek... a szomszédból?

Elöl, lent (németül, majd magyarul): ISTEN DICSŐSÉGÉRE FELÁLLÍTOTTA
TROSZTOVICS JÁNOS ÉS NEJE WALLICSEK MAGDOLNA.

Trosztovics, János, Wallicsek, Magda.

„Szentleány”.

- Keresztapja Szentleányi János adóhivatali igazgató volt!

Segített megkapaszkodni e népnek.

(Hogy Sanleani tud-e erről, sejtelméd sem lehet arról.)

350 magyar

- Valaha 600-an voltunk, ma 260 lelkes a gyülekezet.

A falu Fakerthez tartozik, az összlakosság 1400, a magyarok száma 350.

Fakert és Szentleány lassan összeér.

- A katolikusok Fakertről jöttek, németek, s ők elmentek.

A szentleányfalvi magyarok 90 százaléka református.

- Magyar óvoda öt éve; a fenntartásához 12 gyermek kellene, csak 6 van. A magyar iskola 1-4 osztályos, a tanítónőnk 8 gyermekkel foglalkozik. Gyermekeink Aradon továbbtanulhatnak, a magyar diákok harminc százaléka mégis román iskolát választ.

A magyar iskolát az választja, aki vállalja a magyarságával járó hátrányt.

- Már két temetés volt.

Február közepéig; keresztelő egy sem.

A szentleányi kálvinista gyülekezetben az átlagéletkor 50 év.

Szentleányfalva leányegyháza (hogy – valamelyest – visszaadják a község székhelyének:) Fakert, az ottani 18 református átjár istentiszteletre az itteni istenházába. Meg a hét kilométerre lévő Zimándköz, ahol 60 református él, s ahol imaházat vásároltak.

- Zimándközön 90 magyar él, a többi katolikus.

Zimándújfalun viszont magyar katolikus többségű, reformátusaik Zimándközre járnak át.

- Zimándújfalun 150-en vallották magukat reformátusnak, de nem nagyon látom őket a templomban.

A magyarok többsége, innen is, elment.

Más világba.

Azon túl, hogy.

Lelkésznő Székelyföldről

Herdeán Gyöngyi a neve (Hergyán, mint gyulai ismerősöd); az atyja román, szülőanyja magyar.

- Erdélyi szokás szerint a leány az anya, a fiú az apa vallását folytatta a mi családjunkban is.

A nevét, a Hergyán helyett, apjára tekintettel, románosan írja.

Magyar szórvány hűségre nevelő lelkipásztoraként.

- Sajnos nincs kultúrházunk! Az omladozó sarki épület az 1900-as évek elején református iskolának épült, de hogy az egyháznak nem volt pénze, átadta a magyar államnak. Emiatt nem kaphattuk vissza.

A 22 hektár szántóból viszont visszajött 5, s azt a gyülekezet műveli, hogy legyen valami kis bevételük.

Annyira tönkrement az utóbb a falu művelődési házaként szolgáló épület, hogy le kell bontani.

- Negyven négyzetméteres imatermet építettünk, amely nem csak a vallásos rendezvényeknek ad helyet. Például éppen ma farsangi műsort adunk.

A meglehetősen templomkert melletti lelkészlakkal átellenben a román pünkösdisták templomocskája.

- 1990 óta nagyon elszaporodtak! Akkor építették imaházukat is.

Herdeán Gyöngyi mérnök férje községi RMDSZ-tanácsos, kisfiuk, Ákos elsős.

A konyhai falvédőn ISTEN ÁLDD MEG A MAGYART.

A katolikus és a görögkeleti templom közt még egy imaház, a baptistáké.

- Valamikor a magyar baptistáké volt, ők teljesen kihaltak, a románok vették át.

A románortodox meg (ezt hallgasd!):

- 1978-ban épült négy (azaz 4) románnak.

Mára: ők a többség.

A románkeleti pap: Gombos nevű.

A (fiatal) magyarkatolikus pap Újzimándról jár ide, ő látja el Zimándközt, Fakertet is.

- Én odajárok, ő ide... Jó lehet! Talán össze lehet dolgozni.

Eljár az ortodoxokhoz, Gombos pópa meg visszaadja.

- Arra tanítjuk a mieinket: szeresd a sajátod és tiszteld a másikat! Önmagunkat megbecsülni; emellett.

Ha amazok is, minden rendben.

- A magyarok, németek elmentek, az állam átvette a házaikat, s ajándékba adta a máshonnan jött románoknak.

'Elmentek'; a második világháború után a németeket kitelepítették, hogy üres porta várja a dák-haza (XX. századi) honfoglalóit.

Havaselve, Mármaros, Móc föld, Moldova.

Mára, már-már.

Leánykorától fogva

Szentleány(falva) alapítója 1835-ben a dombegyházi katolikus úrral háborúságba keveredő kálvinista nép, mely a Zimándi (kincstári) pusztába vándorolt. 1897-ben a település 650 reformátusa templomot épít (addig imaház is megtette). 1998-ban 263 a helyi gyülekezeti tag, 18 a fakerti, 65 a zimándi – áll a százéves templom ünneplése alkalmából '98-ban kiadott szentleányi kálvinista hírmondóban.

A zarándi egyházmegye e szentleányi maradéka is: fogytán fogy.

Voksa nem különben!

Az RMDSZ kimutatásából kiderül: a 2000. évi (nagyromán) nemzetgyűlési választáson az 1425 lelkes (19,5 százalékot kitevő 278 magyart is rejtő) falu 1268 szavazópolgára közül 727 (57,3 százalék) járult szavazóladához, s az érvényes magyarpárti szavazatok száma 107 (16,2 százalék) lett.

(Előbb a gyermekünket küldjük többségi iskolába, aztán már magunk is másokra szavazunk.)

Fogytán marad.

Áldd meg

Isten, áldd meg... ezt a kicsi magyar – magyar-aradi – Szentleányt!

Mert hát – való! – ott tartunk (itt az Aradi síkon is): tanulunk kell magunk megtartani.

(Partomlásnak ott ellenállni, ahol a part szakad?)

(Ahol nem szakad, könnyen szájalsz.)

A fakerti németkatolikus szentegyház előtt (JUBILAUM DER RÖM. KATH. PFARRKIRCHE FAKERT-LIVADA 1875-1975) a déli esőverésben hazafelé tartó iskolatáskás romándiákleányok Buna zúzával köszöntenek, s a némettemplom kapujához érve keresztet vetnek.

Áldás, békesség... (Istentől) nekik is.

Dákidő Orodon

Öthalom végén – balra (sorakozik) – négy domb. Az első, út menti halmon kereszt s kripta (?). Fölirata – a napsugár fölött – GEST-MIHAEL-SCHART 18:52. S: Golgota? Glogováci Koponyák Hegye? Keresztút?

Túl a mezőn – a Marosnak – a vegyigyár bűzlik.

A köröszítúti betonállomások képe – a halmon (Öthalom elején) – javarészt kiverve. Leverte őket a dákidő vasfoga. Kalapács? Parittyá? Durung?

...Mely dákidőből jut elég – újabban (a mindenféle ...-járásokat követően s melegeben) – maradék hunföldre is.

- Nem Öthalom, különösen nem Ó-Arad! Vladimirescu!

Faluköröszítülés.

Tán mert erre járt V. marsall osztaga.

Mint Kisiratoson a Dorobánc-ezred valamely trianoni időben.

Halom alatt, fölirat alatt: kápolna!

Az oltár(fal) lecsupaszítva, mint a többi.

Két szent szobra a földre döntve.

Az egyik: fejetlen. A másik: derékba törve.

Móc-járás javán (történhetett).

Szent kézben... Öthalom!

A tatárjárás után sem nézhetett ki jobban itten Arad. Óarad, a régi. (Ha itt volt.) Mert hogy – úgy tudják a történészek, régészek – itt lett volna a mai Arad (vár és város, káptalan és megyeszék) elődje.

S lám, a négy valóban öt! (...halom.)

Lábadhoz kis fekete vakarék dörgöli magát.

Ő még hú maradna. (...ahhoz, ki ennivalót vet neki...)

Jó kis öthalmi – napsugaras sváb – Egyhalom-köröszítút!

Öt: testhalom? Ez maradt belőlünk? Orod népéből Batu kán után?

Csucsut követően.

Kő köröszít a halmi tetőn, mellette a két lator acélpálca-maradék. Gólyahír.

Öthalom-hír. Orod-híre, nyoma.

INRI – valóban.

De hogy ennyire?

(Jó, hogy nem ÍRNI.)

Krisztus király sovány, megkínzott, töviskoronás, vasszögekkel kivert teste... alatta ennyi (olvasható): ANNO 1783...

A többit elmosta a (dac-rumun) dacidő.

Valamivel arrébb, Makra-alja javán, a Radnai Szűz szentegyháza előtti – országút hídjával megfogott – Radna vizébe ürített nemzetközi koszt kerülgetve lesed.

- Hallja, ettől már nem...

Radna-vize, mint gyógyerejű búcsúfia-korty... a szögedi nemzet búcsúsainak.

Ha beteg akarsz lenni.

Sem Orod, sem Radna?

Alig.

Bent virágvasárnapi dacmise, hol – amúgy – eléggé görögösen vetik a körösztot.

- Szeretettel fogadjuk be őket!

Mígnem, Voilá.

Ím a török lovagolva, e helyre bejutni nem akarván

Ménje patája nyoma megörökölt e kövön.

A feszület püspöklila lepellel fedve.

- Nagy, Hét.

A kegyhely környékét is igyekeznek – bizánci mód – helyrehozni. Helyreütni Mária-Radnát.

- Róma?

- Nu, Roman.

Nem római, román e katolikusság (már).

Helyreütik Radnát, mint rémálom-Kovácsi házait a maguk újpekingi ezer menny kapuja csicsatornyaival.

A Minissé lett Ménes kupa borral kínál. Való, az Arad-hegyalját eredetileg megülő magyarság tájnyelve nyilván i-ző, s Ménest Mínesnek (Mínisnek?) mondtuk volt, mint Békést – egyáltalán nem későbbi vendégeink kedvéért – Bikisnek, melyből meg, csudák csudájára, órómai nyelven Bichis lett. Honnan tudnák (a Trianon palotától fogvást, különösképp a félázsi-egészázsi moszkvai módi véglegesítésétől), hogy ebből is meg lehet élni? Hogy az úti gödröket valahogy el kéne tüntetni.

(Nem tudják ezt Pest-Buda 2000-es évek eleji – hasonlóképp tájidegen - urai sem.)

Szegény, tönkrenyomorított Gyorok! Lelakott hazánk, Makra-alja.

Kövi Kuvinja C.

Kovácsi – moldován módra – Kovász-talanítva.

- Felejtsd el!

Felejts el.

Már szinte teljesen otthon érzik magukat.

Még egy-egy ház.

És már-már: Elő-India!

Siriban: a Vár! Maradt-e annyi hunyadi Corvinékból, mint habsburgi Ferdinándból Radnán? (Hol a föllelt osztrák-magyar emléktáblát a Kossuth-házzal átellenben a gazda kitette a háza falára. (Az udvar felől, hogy biztonságban legyen.)

Kátyú-Orod (2000-ben). (Akár 2006-ban Kátyú-Pest.) (...)

Fonnyadó szőlő-oldalak (a Makráról jövet).

Mintha leégették volna a Makra-alját.

Világosvár: Világos! Amonnan – Erdőelve, Etelköze felől jövet – valóban!... Minden úgy kivilágosodott. S alant: Csaba-földje (Csabáig, azon felül az Alföldön-túli hegyekig).

Várfokán süvölt, lesöpörne a déli, meleg huzat! Alant a TÉRKÉP: hazád. Utak, házak, szintügy mezők, vizek, templomok. Odale (1944 Szent Mihály véres havában) a magyar honvéd, idefönn, innen rá a muszka sereg – a mögötte ólálkodó vlach szabadcsapattal. Csoda,

hogy beláttak a magyar hadrendbe? (Szent Péter sem jobban.) (...futóárok-mélybe.)
Könnytengerünkbe.

Mögötted a Móc-havas.

Corvinok nyoma.

Tán az a kőmorzsalék volt asztala darabja.

A Bohus-kastélyba gurulnál, hogy:

- Írd alá!

Alá, alá.

A síkon meg: lova nyakába boruló huszár zokog.

- Bohus, Világos?!

Még ha a várárokbéli madárdal nyelve azonos.

- Hó! – szól lovához a favágó móc, kinek paripája a szűk hegyi úton nem a kocsid elé szorult, s futhat előtted a tetőig?

Öt-hatévesen láthattam meg először a Világosi-hegyeket! Azóta vágyom ide a Csabai kergéről.

Sárga kisliba!

Szent György hava derekán: orgona!

Béka-kurutty a pankotai réten.

Burukk Szentanna töviben.

Anyaföld sója (székes föld szikére terítve).

Világos, nem?!

Nem.

A kastélykertben BOHUSNÉ SZÓGYÉN ANTÓNIA 1803-1890 ülő bronzalakja:
Hungária Nagyasszonyunk édes unokahúga. Lába alól ered, lábnyomából fakad, lépte sarából bugyog elő a világosi élet-vize forrás?

- Igyál, betyár!

Ha múlik a nyár, ha nem.

- Nem hagyják! Hogy szőlővel foglalkozzunk, bort áruljunk. Jön a finánc, nem lehet! – tudod meg útitársadtól.

- Én Aradon lángost sütöttem. Maguknál ebből meg lehetett gazdagodni! Itt nem! Jött a zsandár, be kellett zárni. Most cukrász vagyok, máséban.

- Román (vagyok), de látja, elég jól tudok magyarul.

- Látom, egy nap három-négy ellenőr jön, mind kap egy-egy nagy pizzát. Hogy ne zárják be.

- Romániában nem lehet élni. Kimennék Németországba, ott két hét alatt többet keresek, mint itt egy év alatt. Csak a négy gyermek; nem lehet.

Isten éltesse őket.

- A magáét is.

S a rumun asszony göröggöröszöt vet magára a magyariratosi Kis utca végi útkörösz előtt.

...még mindig Orodban.

Forray-Iratosu

- Legutóbb egyetlen szavazattal nyert a magyar polgármester, most román lett az első.

Nagyiratoshoz tartozik Kisvarjas, Nagyvarjas; a három falunak összesen 2700 lakosa van. 1476 magyarnak, 1182 románnak, 42 cigánynak íratta be magát.

A három faluban 196 általános iskolás gyermek él; 121 román, 75 magyar. Nagyiratoson 1-4., 5-8. osztályos magyar és román, Nagyvarjason 1-4. osztályos román, Kisvarjason – 6 gyermekkel – tiszta magyar tanoda.

Nagyvarjas (amúgy még: Nagyvarnyas) 52 óvodásából 27 a magyar, 25 a román.

A három valódi iratosi vállalkozó egyike az Adam Tur két társasgépkocsiját működteti (az utasszállító jármű üveglablakán ott a tulajdonos keresztneve: ATTILA); az egyik busz innen, a másik Kisiratosról jár Aradra.

Nagyiratoson 700, Nagyvarjason 270, Kisvarjason 65 ház.

- Templomunk védőszentje az Őrangyalok, napja októberban, de szeptember első vasárnapján tartják a búcsút.

Tavaly 25 temetés, 13 keresztelés, 12 (tisza katolikus) esketés.

- A helyi románokkal nemigen vegyül ez a nép.

Nagyiratoson 1250 lélek.

- Legutóbb egyetlen szavazattal nyert a magyar polgármester egy román nő előtt, aki nagyon jól beszél magyarul. Volt másik magyar jelölt is, őt egy román nacionalista párt indította, kapott is húsz szavazatot. Nem az, de ment, ragasztotta a plakátot!

- Most is: a magyar kocsmáros román párt jelölte. Leitat harminc embert, rá szavaz.

1919-ben, 1920-ban a temető és a falu közt húzódtott az időleges magyar-román országhatár.

- Erre a határon erről temettek egy-két évig. Vagy tíz sír került ide, mire visszakapták a temetőjüket.

Megértőnek mutatkoztak – egy forraynagyiratosi pillanatra – az antanti határkijelölők (Csonka-Magyarország kárára).

- Az első háború után Battonyáról, Kétegyházáról, Magyarcsanádról megkezdődött 200 román család betelepítése, a falu keleti részén kaptak házhelyet. A Nádasdy-birtok fölosztásakor nem csak rájuk, a görögkeleti parochiára és a román iskolára is gondoltak.

Nagyvarjas: magyar iskola nélkül? Nyilván a községközpontba, Nagyiratosra járnak a bennszülött (mi több, üss a szádra: magyar) gyermekek.

- Varjasról a fiatalok elköltöznek, a falu előregszik, helyükre románok jönnek, ki tudja, honnan.

Kisvarjas és Szentpál közt – a kisvarjasi, azaz nagyiratosi, Iratosu-i határban – a varjasi kendergyár, melynek kéményére negyvenöt éve mutatott (ostora hegyével) Feri bátyám, ahogy elszekereztünk kisiratosi szülőhelyéről szentpáli otthonába az útkörösztrök közt, körösztrutakat magunk mögött hagyva a poros dűlőutakon.

- Az őslakosság 2000 éve ismeri a kendert, ebből él, ruháját ebből készíti – tudják meg az állam nyelvén, nyilván az államalkotókra gondolva előadottakból a magyarhoni vendégek az ismét magánkézbe került kendergyári társulás egyik főnökétől, hogy s mint.

Maga a kendergyár az átkos feudálkapitalista és nacionalista magyar-osztrák időkben épült. Ahogy a néhány (jajveres) évtizedig pártfermának – pártfarmnak, párttanyának, pártszállásnak? – nevezett közeli mezőgazdasági, mára szintén román magánkézre juttatott (földművelő s élelmiszeripari) volt piszkos magyar nagyúri nagybirtok is.

- Az Arad megyei pártbizottság gazdasági egysége volt, a párt igazgatta. Volt szállodájuk, éttermük is. A nyereség egy része az övék lehetett.

Amúgy: ki tudja.

A pártfermából lett társulás ma vegyes vállalat, amely a környébeli falvak népének ad egy kis munkát.

- Nagyiratos község területén 1990 óta 3215 hektár szántót osztottak szét a régi tulajdonosok közt. Hét társas gazdaság 1490 hektárt művel, a többi a magántermelőké.

Ki-ki szánt, vet, arat, ahogy tud. Más bérbe adja a nagyvállalatnak. Sokkal jobban ő sem jár.

A megboldogult pártferma 1300 hektár földet bérel.

- Ha tehetném, a lányaim miatt, mert nekem már mindegy, holnap átköltöznék Magyarországra!

A választást – csodálsz? – 2000-ben románpartit (román) nyeri a magyar többségű faluhármasban.

- Nem jól taktikázott az RMDSZ.

Most nem.

Azaz a helyiek nem voltak elég ügyesek.

Fényes Elek tudomása szerint másfélszáz évvel ezelőtt Arad-vármegyének a legnyugatibb szegletei egyikében, Forray-Nagy-Iratoson 688 magyar és római katolikus, a Varjasháza pusztán települt Kisvarjasháza s Nagyvarjasháza községekben pedig mindösszesen 616 római katolikus magyar dohánykertész élt.

Más – a kerek egy világon kívül – senki emberfia.

- Naná, majd visszamegyünk Ádámgig és Évágig!

Jó, hogy nem az Árpádokig.

A Ti szátok

Tetszenek ismerni a viccet a romáról, midőn a Tiszába üríti - egy ültében - a dolga vastagabbik végít, s az ötvenes évek javán arra kerülő Matyi bácsi kérdésére (mely, némileg tán másságtiszteletlen módon, valahogy így hangozhatott: "Mit csinálsz, cigány?!"), azt találja mondani, hogy egyenest "... a Ti szátokba!"

Jó, jó, a Ti szátok, de a miénk?!

Abba változatlan heveségen ereget boldog, boldogtalan - trianoni - szomszéd (mely, tudjuk tán, Az előtt mi magunk voltunk). Ahhoz furton-fúrt annyi kárpáti erdőrengeteget irt ki - tudni való, a napnyugati Trianonban odavezényelt napkeleti szomszéd -, hogy a megeredt eső azonmód belezuhanjon a fátlanított, a lefolyást egy pillanatig sem akadályozó csupasz havasoldalról a folyó medrébe. Onnan - Trianonban félig (ha) nekünk hagyott - alföldi nyakunkba.

"A legnagyobb magyar folyó!" - vala.

"A leghosszabb, mely magyar földön ered s magyar földön végzi földi pályáját!" - vala.

"A szőke..." - vala.

(Igaz, kicsikét korábban a Duna is szőszke volt, lassan ez sem lesz az.)

- Nézni... a.

Ha még van mit.

Nézni; halát enni! Vizét inni. Abból öntözni veteményünket (Tisza-kertészetünket! Kert-nem-volt-de-majd-lesz-Magyarhonunkat). Vele úszni... Rajta szállítani... Belőle élni!

Véle.

Honnan (Csongorádról) egyik ükapám nekivágott az Iratosi útnak; ahonnan (Szögedéből) a másik a Kígyósi-pusztáig futott.

Bevallom, Tőled - előled - (mellőled!), Tisza!

A röttenetős nagy szögedi víz úgy eláztatta Gyöngge dédanyám szülőházát, hogy úgy vették a szülők: jobb lősz onnan elmenekülni! Oda, ahonnan még véletlen sem önti ki a szögény a magyar embőrt sémmitféle rakoncátlan folyó!

A Kígyósi-pusztát ilyennek gondolhatta a nagycsalád. S valóban, nyáron jó, ha centi magas víz dübörög az itteni erekben, ám ahogy beüt (kiadós eső, meg olvadás után) a vizesebb idő, a pusztát ma is elborítja a tenger.

Csak hát akkoriban még volt annyi eszük az embereknek (mérnököknek és más hivatalnokoknak), hogy ne a laposba, hanem a partos részre telepítsenek falut, temetőt, bármit! Úgyhogy (Új-)Kígyóst ma sem nagyon fenyegeti az elöntés.

- Jó helyre gyüttünk!

Úgy biz ám.

Ők igen, de a testvér ott maradt.

Tiszánk...

Honnan tudná a máshonnan szalajtott - vendégnép -, miért lösz könnyes az iratosi mög a kígyósi magyar embör szöme, ha afféle TÚL A TISZÁN VAN EGY CSIKÓ NYÁJASTUL nótára gyújt mellette valaki.

Már azé, aki még tudja, hol él, s hogy ki fia, borja (lönne, ha igaz!).

Tisza, Tisza... A csongorádi Sarusi Kis meg - lassan két százada? másfél? - a saját földért vállalta az elbujdoklást... Tisza-partunkról.

Ő járt rosszabbul: nemhogy Tisza nincs a környéken sem égön, sem földön, a talpalatnyi földnek is nyoma veszett, melyet megült - mondtuk volt, Trianonban a napkeletiekkel kolonizáltató napnyugatiak rosszvoltából -, mert hogy (ugye) kihúzták alóla.

Népe alól.

Odaadták a kelet-csanádi Iratost szőröstül-bőröstül a Kárpáton-túli - elég korán Erdély bekebelezéséről és Nagyromániáról álmodó - Királyi Kisromániának.

Tisza helyett Csikér, Kígyós-ér...

"Nézni a Tiszát."...

- A szömibe!

Szöme közé.

- A vóna jó.

Népe alól.

A Tisza is - mint mindön, de mindön! - kinek mit jelent.

Ami biztos: nekünk mást, mint... vendégeinknek.

Hogy pontos legyen: nem az erdélyi román vendég ezen a tájon! Nem az a szatmári-mármaros oláh sorstársunk, aki eleven halat ereszt a kútjába, hogy a víznyerő hely méretéhez képest bálnányi potyka mozgásából állapítsa meg, ihat-e a vizéből jószág, ember, asszony, állat.

Azokról a vadnyugati rablókapitalistákról (s honi, Kárpát-medencei "különböző nemzetiségű" - a kiszolgálásért kellő hasznot húzó - bábjaikról) van szó, akik esetében ideje lenne komolyra fordítani az erdélyi nótát:

*Eddig vendég jól mulattál,
Ha tetszenék, elindulnál.
Szaladj, gazda, kapjál botra,
S a vendéget indítsd útra.*

*Ettél, ittál, jót mulattál,
Ördög vigyen, indulhatnál.
Eridj, gazda, kapjál botra,
S a vendéget indítsd útra.*

E helyt - túl a Tiszán, Tiszán túl - is rájuk férne.

Mondhatni: már azelőtt, hogy nekiállanánk 'Nézni a Tiszát'.

Bogárzó Hatrongyos

„Egy százalékot a katolikus egyháznak!” – kéri a Bogárzói puszta sártemplom (nyakig ázó falú, homlokán MCMVII időzítésű) pusztaszentegyháza kapujára kitűzött zöld, szél rágta hirdetés.

A makai pusztában (pusztába kiáltó hirdetmény) az adózó sárban-ázóknak.

Ha e bogárzói pocsolóába ragadt szállások közül egynél – 1-nél – lenne valamit (lelőemberként) a végrehajtó!

A rongyos tanyák lába – keze feje, bal fülcimpája, köldöke – (hogy ne mondjuk szűrűje, kotárkája, veteményöskertje, miegyebe, mindöne!) a jó kis ezredvégi földárja sodrában.

Hogy körbelesel a társasgépkocsira váró megállóhely melletti istenháza küszöbéről a nagy csanádi világba.

Pusztatemplomunk mellett a volt bogárzói tanoda?

Vas(rács)ra verve az ajtaja; e rácson túli nyitott ajtó mögött az ezredvég némi mocska. Sár; víz; döbrent fekete szántás.

Pocséta az út menti árokban.

Sëhun sënki.

Amarra annál a tanyánál valami moccan (-hat; nem hallod, szömed sarkából látod).

- Már aki láti.

Majdnem azt mondtam: ...báni. (Azaz: bánja...)

Nem hogy Hatrongyos, másfél sëm.

Valaha ez is (Makó hat rongyosa otthona:) oskolás hely lehetött!

Míg köllött valakinek a keze munkája.

Sëmmi.

Majd ha ezt is kolonizálják.

Csak még amott az a kutya, ha igaz.

Ű még ugat bele a...

Tanyánál.

A templomkert végiben cica napozik; itt hátul még egy ház.

Bogárzó pusztaszékön... a tanítóé (vót)?

A kántortanítóé; hogy lögyön ki gondja a rongyosak hite, tudása.

Harangozót sëm köllött állítani.

Hat rongyos, mög a hetödik.

Hetödfél.

S: vasköröszta a templom előtt.

CS. VARGA ISTVÁN ÉS NEJE, FARKAS JULIANNA, ha igaz (ha jól olvasod a bádóg szövegét!).

Már megint egy rokon.

Amoda a (Makai-)Rákosi út, amerre Hatrongyos.

Matyi – csak nem – innét együtt?

(Amilyen kopasz volt, kitelt – volna – túle!)

A társasgépkocsi-járatot járató társaság jegyzékéből úgy tűnik, ez itten a Bogárzóitanyák.

Nagyjából.

„Bogárzó, Hatrongyos munkanap 2-ször.”

Amúgy úgyszintén.

„Szerda, péntek 1 menet.”

Kellemes utazást kíván a Tisza Volán RT.! – adott esztendei nyárelő hava 02. napjától (fogvást).

(Mire azt szokták – volt – mondani a műveltebbek: Anno... Csak épp azt nem tudják, kinek a, minek az annójából kifolyólag.)

(Kicsire nem adnak!)

Némi élet: megáll a postakocsi a néhai oskola előtt, kocsisa bedugja a pusztai népek postaládájába a pontázandókat.

Már-már möglepő! (Ha nem ijesztő.)

Itt, kocsi?

Embör.

Pár rongyos tanya lóg a mocsarasodó szántó (búza) – tenger Élet – közepén.

A hatrongyosi néptanodán még kinn a tábla: „Általános iskola”, s körben rémült emberek ásóval, kapával, gépekével valahogy utat vágni földjükről a víznek.

A hatrongyosi Sámsoni út még rongyosabb; még hogy a sürgönydrót letépve, itt már mönni sém lehet.

- Az a szögén, aki a legszögénebb?

Ki lönné!

Na ki.

- Valaki!

Mert, való, sárban az igazság.

- Hajja.

(...vagy sē.)

Él-a-Körös

Majdnem olyan (ostobaság), mint a csabai Pázsitra telepített Grund Söröző (melyet pár év múlva a kisváros hatodik – hálózati - nagyáruháza takarít el).

Idejönnek – valahonnan -, aztán rásütik: Né, a grund!

Otthon sem így hívták (szüleik), de mit lehet tenni: műveltebbek, okosabbak, fölvilágosultabbak, nyitottabbak, megértőbbek a másság iránt, mint eleik voltak!

S lemondanak a magukéról.

- Haladni kell a korral!

Ők hogyne, s már nem is tudják, hol élnek.

Pázsitunkon ők a grundon érzik magukat.

- Körös? ÉLŐVÍZ-CSATORNA! – förmednek rád napra nap.

Mondhatod neki, hogy e biza nem egyéb, mint maga a Körös – ne is mondjuk, a Keres! – (vize), az istennek sem hisznek neked. Amikor a tanoda (az óvodától az egyetemig) azt veri szegény gyermekeink fejébe, ezt tölti eléd ólom-, ma festék-tölcserrel újságfejedbe, borítja hangláda, képernyő, világháló a maga külön piszkaként a nyakadba:

- Amit a régi helyi köznyelv, alaposan melléfogva, tévesen, tudománytalanul és törvénytelen módon, a hivatalt megkerülve 'Körös'-nek hív, csatorna! Maga az Élő-víz.

Haha, mondhatnánk, ha lenne hozzá merszünk. Mert honnan tudná e tenger 'tanár', 'mérnök', 'térképész', 'újdondász' s a többi, s 'tanár'-, 'mérnök'-, 'térképész'-, 'újdondász'- s a többi-tanítvány', mi az igazság?! Ha egyszer az évtizedek óta tartó népbutítás megtette a hatását.

Hogy ne mondjuk: ma már nem csupán a máshonnan szalajtott ember mondja *Battonyának* a mi *Batonyánkat*, hanem a fiunk, leányunk is. Mert kijavítani sem lehet őket! Hamar lehülyéznek; jobb híján leintenek, hogy nem értesz ahhoz, öreg!

Hogy mozdídnak lenne becsületes, magyar ember számára is érthető neve, hát még a kocsomádnak!

Ne folytasd.

Valaha a Kárpát-medence körüli övezetben a helység legbelső magvát – így, magyarul! – 'Város'-nak hívta boldog-boldogtalan nemzetbéli (s hívja ma is a boldog utód). Ma (a mezővárosnyi) Szeghalmot leszitízi a világváros csinálásra okított – magát világpolgárnak képzelő (amúgy csak világpolgár-szolgáló) béreslegény – balfácánja.

Szücs Sándor (a huszadik század derekán) még továbbadhatta, hogy népünk – mondjuk, a miénk, nem a tiétek – a víz színéről, ízéről, szagáról (és tapintásáról?) meg tudja különböztetni, melyik a Berettyó, melyik az ilyen, vagy olyan Körös, ne adj Isten Ér. S továbbregélhetette – annak, aki szereti tudni, hol él, jó ükapja nyomán édesanyja hogyan

szólított meg embert, fát, vizet, állatot, hazát! Világmindenséget! Amit nekünk már nem hisznek el a gyermekeink, hogy a Körös-tájon minden víz(folyás) Körös...

Az ismert folyók mellett a sok-sok (ahány falu, annyi) Holt-, a szintén gyakori Dög-, a nem egyedüli Kis-, a zarándi Köves-, a Csabai Ásott-, meg a többi Körös!

Esetleg még: Keres, Kerezs, Körözs! De nem Élővíz-csatorna.

Azon túl, hogy Élővíz-csatorna az országban több helyen van, így a különböző vízfolyások megkülönböztetésére aligha alkalmas ez a nevezet (például a csanádi szomszédban, Batonya s Mezőhegyes előtt is tekereg egy Élővíz-kanális), e Körös-ág nagyrészt maga a Fehér-Körös! Az elvezetett (elcsatornázott) folyó Ó-Körözse, Hótt-, Kis-, avagy Dög-Kerese. És valaha Aradon is volt Élővíz csatorna... (valójában holt Maros-ág).

- Erről nem tudtam.

Ő sem, ti sem, ők még kevésbé.

Ugyanis (tudni való): a mai Fehér-Körösből kiágazó 'csatorna' maga a folyó eredeti medre! Az *Élővíz-csatorná*nak csúfolt Holt-Fejér-Körözs Gyulától a békési torkolatig negyven kilométer hosszú, ebből csak tizennégy kilométert tesz ki a Csabának kerülő, Veszé és Sikkony közti, valóban emberkéz ásta Körös-rész.

A kisebbik Ásott-Körös-darab miatt az egész hatalmas Ó-Köröst lecsatornázzák a tökéletlenjei... Mely Óseredeti-Fehér-Körös átfolyik Gyulán, el Veszénél – csabai földön! – Gerla alá, Békésnek, hogy ott csatlakozzék a Fekete-Körös-testvérrel Kettősbe (Kettős-Körösbe) állva!

Mert hogy: a két Körös nem is olyan rég Békésen találkozott, s bizony amit ma Gyula s Szanazug közt Fehér-Körösnek hívatnak velünk, valójában csatorna, Ásott-Fehér-Körös (mert, mondom, az eredeti Gyulán folyik át... Csaba alá Békésnek). Hogy a Fekete-Körösnek nem szakadt vége Szanánál: erdőn, Dobozen átiramodva-tekeregve haladt Békésnek... S hogy mindebből világosan kitetszik, a mai Kettős-Körös a szanazugi összefolyástól Békésig szintén nem egyéb csatornánál, mivel ezt a medret kubikos eleink ásták, hogy a mérnöki terveknek megfelelően levágják a kanyarulatokat...

...Ezzel is csökkenteni az árvízveszélyt; valójában növelve, de ezt most hagyjuk. Gyarapítani a termőföldet, hogy ez sem egészen így sikeredjék: a sovány talaj, az így előidézett sivatagosodás, meg a rendre visszaköszönő belvíz elviszi a földműves remélt hasznát.

1777/78-ban ásták a folyóvíz mellé kívánczó, kikötőhöz jutni szándékozó jó csabai atyafiak a maguk Körösét – s hívták Csabai Ásott Körösnek, Körös-kanálisnak s még mi mindennek nem! S hívták mindmáig Körösnek a 'szakértők' által 'Élővíz-csatorná'-nak keresztelt Körös-ágot.

Hogy miért sajnálja az ember a 'csabai víz' Körös nevezetének alkonyát? Biz' isten nem valami megátalkodott konzervativizmusból (bár abból nem volt, egykor, hiány jó – szőlőskertek övezte – Városunkban). Mert hát... Akit nem érdekel, hol él, kinek a gyermeke, miben bízhat – a saját nagy eszén kívül – egyáltalán, kell-e 'Európa'-nak?

Cselédnek tán-tán, polgárnak aligha.

- Gazdának.

Annak ott vannak ők.

Pedig hogy vágynak Élővizező gyermekeink Amoda...

Ahhoz, lelkem, tanulni kéne! Nagyon sokat.

Nagyon, nagyon.

(A legtöbbet öregapádtól, öreganyádtól.)

Mit lehet tenni – tán nem is annyira véletlenül -, a 'Körös'-sel együtt tovatűnnek az egykor az ország legolcsóbb piacát minden zöldség- s gyümölcs-finomsággal elárasztó Csabaszéli kertek, szőlők is!

- Él a Körös, él! – rikkanthattunk, midőn a Zsilipnél akár ihattál is az ásott folyóágban folydogáló vízből.

Ma kísérel meg...

Két lépést sem tennél, fölfordulnál.

Körös, Körös...

A Körös Csabánál...

Igen, a Holt-Fehér-Körös Gyulán, Békésen... És semmiféle 'Élővíz...'!

Mely Ókörösön – Csaba tulajdon határában! – hajdanán vízimalom köve örölte a magyar és tót atyafiak örölni valóját.

Nekik mondta volna valaki, hogy ez nem a Körös!

Kapott volna – a csabai ember legendás nyugalma ellenére – a feje búbjára.

- Keres, világos?!

(Keres, ahogy a bíkisi bennszülött magyar mondja...)

Kerezs, esetleg.

...Midőn annak is földabrosz (kezd lenni) e táj, kinek szülőháza akart volna volt lenni.

Ónodnál

Ónod alatt csurog (Csurogh?) Muhinak a Sajó.

(Nem lesz ez egy kicsit sok?)

(Lett?!)

(Vala.)

A Rákóczi-látta vár kőfala alatt a Sajó (sajogva?) tekereg, sodrát a jó király – a tatárdúláskor – kerülgethette.

Amoda a Körömi mezőn túl a Körömi rév, azelőtt tartották az ónodi országgyűlést a kuruc rendek, hol – elszabadulva az indulatok – elszakadtak Bécstől (mi több, Labanc-Magyarországtól).

A folyóparton az a fűz meg a gyantaira emlékeztet (a gyantai magyarölés-látó fűzfára, szomorán). A kakukk pedig a majd' zarándi Kastély-szöllőkből? Kerülhetnél arra a kavicsszigetre! Porongra.

Porondod, hazád.

S – né! – bodza, bodza méze dől rád.

Ónodi Váralja nádtetős házának kőbálványa; fonott-kerítéses öreg gunyhók. Ki az aljukat rakta, tán még látta Batu cselét a Sajónál.

Körömré a komphoz menet a fűzesből útszéli, negyedrészen randa félroma leány (uszkve 17) épp kinyitja a bótot – a bótos a bótoslányt (az illető országúton ide-oda utazgatva) rozoga Ladából lesi, nem különben az arra tévedő úti embereket mérlegeli -, túlnan a körömi csorda a porongon, ártéri fűvön delel.

- Mit árul?

Körömcipellőtlen.

- Hát mit!

Ugye.

- Ára?

Ha van.

- Kettő.

Kies helyen kies ár.

Muhi alatt a Sajó-ligetben.

Iszkiri. (Míg le nem kapnak a húsz körmödről.)

Faluszéli emlékkert Muhiban: kis fa, kopjafa-liget romlik az országút mellett. A melléállított csapszék is leomlott.

A muhi csata emlékhelye? Nyilván mert nem hozza a pénzt, úgyhogy a csárdát széjjelhordták.

Mohács, Sziget? Szulejmán népe – a muszlim világbirodalom utódállama – tartja fenn a csudás diadalmi helyeiket, a magyarnak erre nem futja?

Még ha a tatár (jobban jár).

(Jobban áll.)

Nem üzlet.

Nekünk.

Amoda már (a Tiszának): Leninváros!

(Tetszenek ismerni: ...szarok a Tiszátokba!)

A Tisza élt! A Tisza él! A Tisza élni fog.

Tiszaúj.

'Leninváros'?

Nyilván mert lenini módra építették! Rakták, húzták, emelték, hordták, ásták, temették, magosították a rabjai a hazának.

Leninrabjai.

Leninirabvár.

Leninrabja-Újvár.

Lénini-Lénin.

Tiszta-Lénin.

Vérbeli-Lenin-Vár.

Vérvér.

(Nem történész, író, Vathy Zs. teszi – a III. évezred elején - közkinccsé Lenin 1919-es üzenetét a 'Magyar Tanácsköztársaság' vezetőihez: „Lőjétek agyon a szociáldemokratákat és a kispolgárokat. A kommunisták nem hagyatkozhatnak a burzsoá törvényességre”.) (Nem hagyatkoztak; utódaik ma sem hagyatkoznak, ha rájuk hagyjuk.)

Por-por.

Szovjeterő a Tisza-parton!

Rákosii-gerői.

Hamvas-rakta. (Hamvas-lak..., hogy lakta.)

Hamvas-egy-város.

- Lenin? Mi, a foglyok!

Úgyhogy: a Városháza (tényleg finom!) tiszta piros.

(Még hamvasnak sem mondhatóan.)

Hamvas Béla? Schmidt János (református sváb sógorom Gyönkről, körösztyanyám ura Bécsabán – Isten nyugosztalja!) egyik sokszor visszatérő esti meséje rendre kitér a tiszapalkonyai erőművet építő rabtáborra, rabokra, a szerencsétlenekkel együtt érző sorkatona foglárookra, fogolylázadásra, ávós csirkefogókra, maguk szegény magyar honvéd sorára. (Süvem ötvenhat előtt ért Pestről Csabára.) Mert hogy – mit tesz Isten! – minderről a magyar ember fia, leánya épp időben megtudott mindent. Másnap, hogy hazajött szabadságra a Schmidt sógor féle ember.

Mind a tizenvalahány-ezer helybélivel elhitették, nincs mit szégyellniük! Miért ne szavazhatnának – e nagy szabadságban – éppen rájuk.

- Nem tudtuk, mi történt!

Történik.

Hogyne, ők nem. Mi, több tucatnyian a (mondottuk volt: nagyobbbrészt keresztény katolikus, kisebb részt – Sch. Jánost illetően – kálvinista paraszt és iparos) Farkas-Kurtucz nagycsaládban a csabai Corvinkán mindenről idejében tudomást szereztünk.

Ha jobban figyeltem volna Jancsi előadásaira – kényszerfoglár igaz történeteire -, tán Hamvas Béla tanári félrab-munkájáról is hallok.

Béke poraikra!

HamvasBélaVár.

- A könyvtárt róla szeretnék elnevezni!

Egy szem ember még vélekszik Hamvasra (Volt-Leninvárosban).

- Nem rab, itteni munkás volt.

Amoda, a határban (1241-1991-et róttak a küszöbre) a muhi csata újabb emlékműve. Szekértábor a Királydomb oldalában, sírkereszt fejfákkal teletűzdelt halmán kettős kereszt harangja zendül a kamioncsorda tépte csöndbe.

A sírhalom töviben keresztre láncolt csonka magyar. Pallón túl a templomos lovagok kopjafája. Kőrakásmélyi sírkamrádban csokor – nemzetiszín szalaggal átkötött koszorú -, s nemzetiszín kő, kő. (Alul, mindez alatt – valahol – a körbezárt, lemészárolt magyar ifjak pora?)

- Haha, kellett nekik Európába jönniök, 'európaivá' válniuk!

Most (...) jöhettek volna Batu hordáival (Nyugatra gázolni).

A mentőangyal, ha le nem bukna, ép maradna.

Utánad nem kapva esne.

S valóban jó széna lesz belőlünk!

Az aradi zsidó

...Nem akármilyen fajta volt!

...Hogy (ne) mondjam: magyar ember.

- 1944 őszén a bevonuló honvédcsepapatok parancsnokától a város magyar polgárságának vezetői kérték, ne bántsák az aradi zsidókat, mert jóban, rosszban velünk tartottak! – regélik az ezredvégi Maros-parton Puskel hírlapíró úrnak.

Még hogy.

Az 1848/49-es aradi csatában a Zsidófertály zsidó fogadójának zsidó ajtajából az 'ismeretlen' zsidó pincére – fogadó zsidaja – nem lepuffantotta a habsburgi rác had – hajaj, vadrac – vezérét, hogy már futhasson is a magyar fiúk elől a szerbje? Chorin Samu meg Újaradnál 2 ágyúval verte szét a pecsovichad 10 ágyúból álló lövegtelepét!

Apámtól tudom – a '30-as években tapasztalta meg, a magyarellenesség romándandárján -, hogy az aradi zsidó jó magyar volt!

(Jobban tudta ő, mint huszonegy – taknyos – nyilasfiú, nyolcvannyolc – bambula – komcsigyerkőc, százegety – nyimnyám – lóvéistenhitű, hetvenhét – hígagyú – örök labanc.)

...Magyar érzelmű!

Velünk tartott.

Nem csak ideig-óráig!

Később is.

Azt mondják, főleg a vidéki zsidóság.

Hát az aradi ember aztán vidéki! Pest és Jeruzsálem közt ha nem is félúton.

Abban a pincér-mozdulatban a magad indulatát érzed.

Amabban az ágyúütegre tüzelő bátorságban (BÁTORSÁG!) a magad fêkevesztett – gyávaságot elsöprő - szabadságvágya.

Zsillérfattyúként?

Mert magad is 'hímagyar' vagy?!

Nyolcad, tizenhatod, netán mégis negyednyi idegenséggel bejött aradi (csanádi) – zarándi – (bíkísi) magyar?

Hogy a Patrióta című Marosunk-parti – negyvennyolcas – németnyelvű lapot szerkesztő (prágai németzsidóból lett) aradi magyar zsidótanárról ne is beszéljünk.

Ezért vagy megértőbb – nagymagyar – a mélymagyarnál?

Vadnak vad (ha vadítanak), de nem vakabb.

...Magaddal?

Hogy az a fekete-sárga rablóbandát hülyére verő aradi magyar zsidólegény is lehettél volna?

Lehetnél.

Ha egyszer – tojásdad – arcod (s fejed) is inkább... 'mediterrán' (oláh? görög?), netán 'kék-török', mint kerekképű...

Magyar.

Honnan tudná a marhája, mi a magyar.

Arad.

K(i)risztus.

Az aradi főrabbi, akivel a nácija – az apámtól hallott legenda szerint – fölnyalatja az anyaföldet.

A Tel-Avivban is magyarul álmodó volt-aradi...

Kit úgy szétvert e szépséges-szép század, hogy.

Szegény Arad.

A világszínvonalú (volt, míg volt) aradi ipart megteremtő polgárok java zsidó. (A legismertebb a Neumann-család.) (Neumann, kinek szeszgyára, malma, szövőgyára, palotája.) (Volt, míg őket is lapátra nem tették az áldott emlékezetű szovjetromán elvtársak Nagy-Oláhországban.)

Az iratosi legenda szerint az a bankár is zsidó volt, aki (hogy, hogy nem, éppen) 100 éve eltörölte a föld (Földünk, ám nem biztos, hogy Földetek) színéről – Kis-, avagy Szálbek-Iratos, Nagy-, másképpen Forray-Iratos és Kürtös, azaz Kurtafejéregyháza-Kurtics tözsomszédságában – Almásy-Iratost! Mert az eladósodott (ne is mondjuk, keresztény magyar) birtokostól megszerezte a földet az aradi pénzintézet. 'Az aradi zsidó'-é lett az almásyiratosi szegény magyar népnek kenyeret, otthont, kicsi földet adó birtok. S hogy a korábban jól fizető dohánykertészkedés helyett ekkor már a gabonatermesztés hozott többet, az új gazdának jobban megérte búzáat vettetnie a beszántott faluhelyre is, mint megtérni házikójában a paraszt magyar zsillért.

(Vigyázz, ez ma is megárt a tökkelütöttjének!)

...Akár Karthágóban, Almásyiratoson is: sóval hintette be az új úr a beszántott házak helyit?

Dédapám, Kis Sarusi János (Kakuja Rozáliával s öt leány, egy fiúgyermekével) futhatott – valóban, mint az űzött vad – szálbekiratosi faluvégre egy zsilléréletre földkunyhóba. Honnan csak a csillagjósolás s egyéb csuda dolgok emelheték (volna) jobb (ne adj Isten táltos-) sorba az újabb Sarusi-nemzedékeket?

Zsidó; aradi; polgár.

- Bankár!

(Már akkor nagyon nem szerették a fajtáját; nem a származása, hanem a ma is igen jól hasznosuló – népnúzó - módszerei miatt.)

Uradalom.

- Bérlő!

Ez az. (Mert a földes uraság birtoka is elúszott.)

Azaz (magyarán:) rabló.

'18-ban ezért esett a (szegény) nép az aradi-csanádi pusztákon is a zsidó bérlők kezén lévő nagybirtokoknak, kastélyoknak, valamint a – mit sem sejtő - kis falusi szatócsboltoknak.

Arról most nem beszélve, hogy öregeink emlékezetéből kitörlődött az, amit levéltári iratok igazolnak a dédunokának: aradi pénzüzet és kisiratosi nagygazda kezére került az eszerint kettejüknek köszönhetően (azaz vallásilag-származásilag semleges) letarolt Almásyiratos.

Az sem használt, hogy még a falusi zsidó is elkülönült – viseletével, viselkedésével, étkezésével, szokásaival, hitével, mi több, igyekezetével – a bennszülöttektől.

- Purgly is zsidó vót!

Horthy apósa.

Az, mindenki.

(A közeli Sofronyán volt birtoka.)

Hogy vannak másféle zsidók is?

Magyar pecsovicsról, magyar labancról, magyar magyarfalóról nem hallottál?

'Kón'-t mind az első, mind a második háború végén kifosztották véreim, a jó kisiratosiak.

(Csabán 'Kláj'n'-t, Pesten 'Grósz'-t, máshol 'Másch'-t.)

Az utolsó Kohn ezután (pár évre rá) távozott (Izraelba).

Iratoson a zsidóság ÉLT MÁSFÉLSZÁZ ÉVET (sem).

Aradon? Valamivel többet.

Élhet.

...ne.

Ám az utolsó iratosi zsidó (csöpp).

Vér! Amely negyedzsidóként, nyolcadzsidóként, tizenhatodzsidóként... számon tartott emebben-amabban (a falubeliben) szenderül néhány emberöltő múltán?

Örök nyugalomra.

Bennünk.

Hja.

- 1944 szeptemberében Aradon a nyilasok azonnal megkezdték a zsidók üldözését!

Nyilasának volt-é ennél égetőbb ügye a Világosi-hegyekből reánk duflázó vereshadsereg torkában?

Az aradi románság diadalkaput emelt a Hegyaljai úton az oroszoknak, mire amarról a mieink jöttek be (és tankjainkkal szépen letapostuk a díszkaput).

- Kár, hogy csak ennyi időre.

(Kilenc napra.)

- Fiaim, hát visszamentek?

Majdnem meglőtte a visszavonuló magyar katona a zsilérház előtti kispadon pöfékelő szemérmetlen embert (hadra alig, fuvarozásra még befogható öregapádat).

Hát még ha azt is hangosan mondja öreg Kurtucz Gergő, amit aztán beljebb kerülve bökött ki (hogy aszondja, ahogy azóta is emlegetik faluszerte, Csanádban):

- A magyarok is csak a szarukat hagyták itt!

Ki ezt, ki azt sem.

(A 'magyarok' ez esetben már a 'magyarországiak'...)

(Azaz: kár megbántódnunk, ha minket meg lerománoznak a csonkaországiak...)

(Merthogy ki kezdte...)

- Az öreg, szakállas zsidó, aki nyalta a fagyaltot! – az aradi Vili-bár lupanár-lakában, hogy mi nem látszott (a falusi legény nagy-nagy ámulatára), ha véletlen benézett a kupi nyitott ablakán.

A rácfertályi zsidónegyedben.

Maradék aradi zsidó.

Hogy majd egyszer, nem is túl soká, mi következünk. (?)

'Soká'.

'Nemzet'.
 'Kisebbség'.
 'Hon'.
 'Szerelem'.
 - Náci beszéd!
 - Zsidó agyalágyulás!
 - Mi van akkor, ha az ember részeg is, meg taknyos is? – kérdé búskomoran a cimbora,
 midőn elsütőd előtte: „A magyar ember úgy szép, ha részeg, a zsidó meg ha taknyos!”?
 Hát még ha magyarbeszédre szánod magad.
 ... 'Az aradi zsidó'.
 - Ne zsidózz!
 Aha.
 Ha meg a jerke szót veszed a szádra, ne jerkézz?
 ...Ne magyarozz?!...
 Ökrei a földnek.
 - Mondottam volt, ne asztalozz!
 Ha, ha.
 Gyerekek, ha ezt Kurta Miska megtudja...
 - Ne aradizz!
 - Ne A-zz!
 - Ne Ne-zz!
 - Zz!
 (...)
 (-)
 (.)

Kerékpáron Zarádba

A Fehér-Körös mindkét martja Gyula és Csaba között: partos! S nem lapos; laposban maga a folyó, s a magos (?) folyóparti fennsíkon túl mindkét felől (jobbról, balról), mind Szana, mind Kígyós iránt, békakuruttyos, húsvét hétfői golya-hozta (rét-látta) morotvás elöntés.

Hogy lecsapolták Körös-vidékünket, csatornázták folyóinkat, aszályos évben úgy tűnhet, tán fölösleges volt e vizek elvezetése; itt, víz?! Hol csak a repedező föld... Víz egy korty sem! Hogy most meg ránk szakadt az áldás, tenger az alföldi határ, előtünjenek az eredeti kuruttyos vízjárások (vízborítások)? Tavak, erek, miegyéb vizes helyek.

Kerékpáron nekivágsz (hogy kocsidtól megszabadulsz) a húsvéthetfői – virágba (kert alján aranyesőbe, erdő szélén ibolyába) borult – Ó-Körös-parti ösvényen Kastély-szöllőkbéli lakodból (a középkorban még Csabán is Fövenyesként ismert) Fényesnek, honnan a veszei halálkanyarból fordulhatol Pósteleknek. A Mókushoz címzett vendéglőben hajtod föl első korsó sered, hogy a bezárt erdei (míg nyitva volt, napközben hasonlóképp csöndes) céda-laknál toványargalj. Balra a Negyvennégyes Fölszabadulás során fölkoncolt (a muszkák által, majd a helybéli fosztogatóktól kifosztott), azóta végül hadgyakorlaton fölrobbantott kastély romja, jobbra Az Elvtársi Gazdálkodók által lelakott savanyítóüzem. A kerékpárútnak jelzett csapáson, Szeregyháza iránt Hajlásnak erdőn, erdő, Fehér-Keres-menti erdőn át az óriás gépeke borzalom-nagy vaskerekével fölszántott bicajutat helyettesítő szántás-széli. A Szanától Bicerén át siórési Gyürkehelynek tartó düllőutat magán áteresztő Fehér-Keres-hídon túl – arra – már Vég-Gyula törökzugi negyedének föllegkarcolói előtt (sőt, Ajtóson innen) a városszéli szöllőkben két veszett kankutya közt hajthatsz el.

Ős-Békésből Ős-Zarándba (Óbékésből Ózarándba) igyekvő – húsvét hetfői – kerékpárosunk finom tüskés husángot tör a mezsgyéről s (bárhogy rínak az állatbarátok, féltik az ember helyett a kutyát) avval kér (sikerrel) bebocsátást Gyulánkba.

A két tövises kutyacirógatás közt elkurjantott *Édesanyád...*-ra értheti meg a kertjében ügyeskedő vénasszony, hogy tán mégis csak jobb lesz magához hívnia vadállatait.

A Fehér-Kerezs túlsó, zarándi partján kerekezve – túl Német-Gyulán, Kis-Oláhvároson, Vágóhídon, Kálvárián és Koleratemetőn, téglagyári agyaggödörből varázsolt (serkínáló, s most épp napsütötte kiskorcsmával is ékes) horgásztavon, második üveg sertől támadt nagydolgot látó ciheresen túl – makkosi szállás ős-ebei kapnának már be.

Köröszt – útszéli kőfeszületen kő Krisztus – már a Lencsési országút gyulai (kígyósi-úti) kezdeténél, hogy majd beljebb (följebb Csabának, valahol gyürkehelyi Gyürke Gyürkehalmánál), szemközt a majornyi tanyával, a második kőköröszt előtt is emelheted kalapod (mondhatod húsvéthetfői Miatyánkod) az égbe.

Az első (Gyula-széli) feszületen fia írást sem lel a kerékpáros portya, ám Fövényesnek gurulván a másodikon már legalább a hátsó oldal szövege olvasható. (A másik három mintha egy-egy hosszú ima lenne... valakiért?)

EMELTETTE GÓG JÁNOS ÉS NEJE GERGELY ÁGNES 1936.

Boldog Apor püspök gyulai plébánossága idején?

1999. húsvét másodnapján – midőn (kivételesen) NEM JÖN Csabára RÁKOSI! – nem derül ki, mire föl rakta ide e keresztet Góg és Gergely.

- 1937. szeptember 12.: Göndöcs plébános, csolti címzetes apát megáldja azt a kőkeresztet, melyet a gyürkehelyi tanyakerületben gazdálkodó Góg János gazdálkodó készítetett – olvasod majd a gyulai római katolikus egyházközség 2000-es évkönyvében.

Az ezernégyszáz és egynéhány évemben jó Hunyadink is erre lovagolhatott Gyulának, vagy Gyuláról tartva (valahonnan csak) amoda. Hunyadink fakeresztet süvegelhetett – ugyanitt?

Mily véletlen – már megint! -, az Országos Út a Fehér-Körös magas (falvakkal teli) partján, s nem a zombékok közt halad(t) tova.

A csudás jobb parti ártéri ligetes (és tobzódó-zöld, virágba-boruló) erdő után – immár Zárándban – a ritkás erdőfoltok és dűlőszéli fasorok, bokros mezsgyék közt egybeszántott hatalmas (uradalomnyi) földek szikkadnak, már-már eső után sóhajtoznak, míg Csaba alatt, Kígyósi-főcsatornán és –csatornaházon, Alvégi-szivattyútelepen túl egy kis további napsütésre ácsingózik a vízlepte (amúgy szikes) legelő.

- Székes.

Úti kereszted lábánál kő virág(ham)veder, benne virágszál egy fia sem. *Góg és Gergelyre* hogy emlékezhet az a nép, mely az ebet nem a hívatlan vendég elijesztésére, hanem fölfalására tartja?

Jó kis kerekezés Nagy-Zaránd vármegyében! (Atyai mestered, Cseres T. bátorított a Gáll-díj átadásakor a Pesti Vigadóban: semmi egyéb dolgod nincs, mint hogy zarándi Márquez-zé válj!) (Haha.) (Ha.) (Csak nem Márquezt keresed 'Zaránd'-ban?!) Hol ahelyett, hogy – portyánk által – a Broadwaytól a Ramblán át az Ó-Arbatig sehol sem látott csabjanszki-sétálóccai „Egy kis dombon lecsücsülünk, csüccs!”-halom dombján törnéd ki a nyakad, a fövényesi faluhely templomhelyének magasát keresed.

... Lesed.

A ki-tudja-hogy-Zarándban.

(Csaba s Gyula között...)

(Hol tán Tibor bátyám is járt...)

(Ha nem ő, valamely hőse.)

('Zaránd'.)

Veszeli csárda

Régóta piszkálja a csőröm – bántja mindenki szemét, aki tudja, hol él, s (mellesleg) ismeri a magyar helyesírást – a Csaba és Gyula közti veszei kanyarban, a Holt-Fehér-Körös partján álló vendéglátóipari egység kinevezett „Veszely” nevezete. Mindössze azért, mert alaposan megtévesztő.

Például mert olyasmire utal, amire itt aligha érdemes. Mivel az a szent hely nem Veszely, hanem Vesze, ha pedig Veszelinek ejtjük – esetleg némi okkal -, olyasvalakire emlékeztetünk, aki itt (valószínűleg) soha a bűdös életben nem élt.

A hely, ahol a csárda áll, az Élővíz-csatornának csúfolt Holt-Fehér-Körös partja, s a derék magyar ősök a középkorban Vesze néven emlegették a Körös túlsó partján a falujukat. Hogy a csárda telke Veszéhez, avagy (a ma, úgyszintén némi történelmi emlékezetvesztés miatt, Fényesként is emlegetett) Fövényeshez tartozott, csak a jó Isten tudja, de hogy nem Veszelynek, pláne nem Veszelinek hívták, bizonyos.

A derék veszei szittyá ősök – míg ki nem irtotta innen őket a még derekabb török s tatár fiúk hada – (a nyelvészek, s egyéb kiskeresetű, azaz tudományos munkások, úgymint történészek, néprajzosok szerint) a halfogás egyik eléggé ódon módja miatt keresztelték el Veszének falucskájukat. A „vesze” – avagy „vejsze” – nem egyéb, mint „hal-vész” számba menő halász szerszám, melyből nincs az a potyka, csuka, harcsa, mely kipucolhatna.

E kedves halászfalu, Vesze és a környék törökjárás túlélő némely lakója őrizhette meg az itteni helyek magyar nevét, hogy aztán évszázadokig tőlük vegye át Veszéként a hely megnevezését az idetelepülő mindenféle magyar s nem magyar (elsősorban nyilván szlovák) földművelő. A múlt (azaz XX.) századi térképek jó részén is még Veszéként szerepel a jeles hely, mígnem a sajtó, a közigazgatás, s lám, a cégnév-adás is át nem vette a köznyelvben elharapódzott, kiejtve „Veszej”-nek hangzó, leírva „Veszely” nevezetet.

Nyelvész magam nem vagyok, csak anyanyelvét óvó-ápoló magyar tollforgató (valameddig itt a Körösköz peremén, a kis Körössel – a le Élővizezett Körös-csatornákkal, s az úgyszintén le Élővizezett Holt-Fehér-Körösünkkel - ékes kedves Nagycsabánkon), de annyit azért a felsőtanodai, valamint magánszorgalmú tanulmányaim során megtanultam, hogy a lehető legtermészetesebb, ha az ember a „veszei”-t „veszej”-nek ejti. Így írni viszont a legkevésbé természetes és megengedett.

Arról nem beszélve, hogy a Veszely, igazában, egészen mást jelent! Mind a mi magyar nyelvünkön, mind a Kárpát-medencében s a Kárpátok túloldali lejtőin velünk együtt élő más nemzetbeliek, elsősorban a szlávok nyelvén.

Hogy a Veszely mit jelent, az is tudhatja, aki időnként nyakába veszi a lábát s megindul... kicsikét szétnézni a Kergáton túli világban is. Szétnézni persze csak nyitott szemmel lehet. S aki így tett, avagy tesz, találkozik nem egy VESELY-VESZELY fölirattal, mint én pár évtizeddel korábban a kies Moldvahonban, ahol – egy pillanatra már-már Csabán érezve magam - csapszék kínálta magát Vesely-ként.

Nyilván mert Vesely nevű, a különféle szláv nyelveken Veszeli-nek olvasandó nevet viselt az útszéli korcsma gazdája! Mivel hogy a Veszeliként ejtendő Vesely vezetéknev elég jellegzetes szláv (cseh?) családnév!

Veszely nevű tanárembert a Bakony-alján magam is ismertem, Veszeli nevű festő üsmerősöm a Balaton-partján él, egy bizonyos Veszely Károly az 1800-as években útikönyv-szerzőként jeleskedett, a Magyar életrajzi lexikon pedig Veszely Ferenc Kristóf érdemes művész színészt is emleget...

S mind „Veszeli”-nek, s nem „Veszej”-nek hívatja-hívatta magát.

De hogy bármi közük lett volna a Csaba melletti Veszéhez, aligha hihető.

Ha csak nem annyi, hogy az előbbiek ismernek egy férfit, aki egy időben gyakran kikerekezett a Körös-parton Csabáról a veszei kanyarhoz, a Holt-Fehér-Körös veszei hídjához

és zsilipjéhez, a veszei határon túl lévő Póstelekre, a fényesi tanyasorra, ha meg nagyon megszaladt neki, e veszei keresztútnál vágott neki a tovább, Gyulára vivő gyalogösvénynek.

Ameddig – süldő legény korában – Csabáról a Körös jegén kikorcsolyázott.

De hogy Veszén járva Veszelybe esett volna...

Ha hölgy az illető, esetleg, megkísérhetné. (Amúgy: teszik is.)

Bocsánat a szóért – és a túlzásnak tűnő hasonlításért -, de olyan ez a mi kedves Veszelyünk, mintha „Gyulaly”-t, „Budaly”-t, „Gerlaly”-t mondanók s írnók Gyulai, Budai, Gerlai helyett!

Már engedelmet.

Hogy miért jött mindez tollhegyre? Mert egy minapi tudósításban azt találtam – pontosan fogalmazni igyekezve – leírni, hogy „veszei csárda”. S nem rám szóltak? Hogy nem tudom, hogy kell írni.

Én nem, ő ellenben.

Mondom, Vesze.

Mácsán, öregapáddal

Román pappal (román faluban) magyarul beszélni?... Nem akármilyen. Hát még ha figyelembe veszed, hogy öregapád szülőfalujáról, a Csernovics-kastélyról, a Damjanics és Láhner első sírjának helyet adó kastélykertjéről ismert, lassan egyetemi falu Mácsáról van szó! Arad vármegyében, ugrásnyira a nevetséghatártól, jó szaladásra Kisiratostól, a magad szellemi szülőfalujától.

Megint Mácsa

Mácsa, hova egyszer már elkerekeztél szétnézni, hol letanyázhattál egy hivatalos magyar-román rendezvény résztvevőjeként, s hol utóbb hiába kerestél a községházán bármi anyakönyvi adatot a családdról, elvitte azokat (könyvestül) a levéltár. Az egyházi anyakönyveket sem őrzik Mácsán, azokban is hiába szeretnél kutakodni, tudod meg a veled magyarul értekező román paptól.

Mácsa a török időkben is színmagyar falu, hova a kuruc szabadságharc leverése után települtek havasi oláhok (köztük tán eleid egyike), hogy a következő évtizedekben félig, mára majdnem teljesen elrománosítsák azt az eredeti – bennszülött – pici kálvinista s magyar gyülekezetet, mely az 1700-as évek elején még megülte a falut. (Tudod mindezt Márki uramtól, a jeles aradi történésztől.) Mely tősgyökeres mácsai maradék legalább a nevekben él, ha még él! Hogy ne mondjam a Pelhes családban és családnévben, mely családdal magad sógorságban-rokonságban vagy, mert hogy – pontosít Kurtucz Annus néném Kisiratoson – Kurtucz öregapám egyik lánytestvére Pelheshez ment feleségül...

Mácsa, Pelhes, Kurtucz, Chlotny (dédanyád nem egyéb, Clotny Anna volt, ki a kastély messziről hozott iparosával, 'napnyugati' személyzetével kerülhetett a számodra oly fontos, neked oly kedves faluba). Mácsa, hova hónapok óta eljár a nevetséghatár túlfeléről, Csabáról az unokaöcséd (húgod fia, Tamás), a pestbudai táncművészeti főiskola deákja, hogy megalapozza a mácsai román s cigány néptáncról, népzeneről, néphagyományról készülő szakdolgozatát. Mácsa, hol idegen cigány és oláh testvéreink (idegenek, s közben mégis testvérek, ki hallott ilyet?!) oly szeretettel – ne is mondd, kitörő örömmel – fogadnak, mintha vértestvéreid közé keveredtél volna.

Félni? Van, aki nem mer kiszállni a kocsiból, vagy csak igen óvatosan közlekedve néz szét az oláh, mi több, móc helységeken. (Nem ok nélkül, de.) Mivel Mácsán egy ferde pillantás soha nem ért – s nem ér más magyar embert sem (úgy általában) -, bátorkodsz bátran szétnézni... Már megint odahaza.

- Könnyű annak, aki ennyi helyen érezheti magát otthon!

Hiszi a piszi! – mármint hogy miként lenne lehetséges több helyen (ne is mondjuk, Erdélyben-Partiumban, az Alföldön, a Dunántúlon) egyszerre odahaza lenni.

Ha otthon, akkor otthon.

Otthon a Kárpátok alatt!

Édes-keserű (időnként, sajna, vérrel festett falú) otthonunkban.

Odahaza, Mácsán.

Hol ha az oláh pappal szót értesz... Mert - szemben ottani vértestvéreiddel, harmad-, negyed-, ötöd-unokatestvéreiddel – ő igen szépen beszél magyarul. Görögkeleti pap (mi több, román ortodox pópa) léte-re anyanyelveden válhatsz vele szót.

Mert hogy a te anyanyelved az ő öreganyanyelve...

- Öreganyám székely lány volt, anyám német, otthon, Aradon, a családban magyarul beszéltünk.

Apja román. Csak hát akkor Arad még más volt.

Apád meséiből, iratosi testvéreid, aradi barátaid emlékezéseiből tudod, hogy az ötvenes évekig magyar többségű volt a Maros-parti nagyváros. A hatvanas években kezdődött meg Magyar-Arad eltörlése az erőszakos iparosítással, lakótelepek építésével, a gyári munkások Regátból való betelepítésével.

- Előbb jött a román katona, követte a román csendőr, a román tanító, a román jegyző, a román tisztviselő, a zöm az Ókirályságból, néhányan a Mócvidékről. A régi Aradot körbevevő lakónegyedek fölépítése és megtöltése moldvaiakkal és havasalföldiekkel csak betetőzte a folyamatot.

Mi meg inkább elfelé vettük az irányt.

Öregapád útján

Kisiratosról Mácsának a Májer nevezetű gazdaság mellett visz a földút. Út, mely évszázadokig (úgy ezer magyar esztendeig) a szántóföldek közt kanyargó dülőút-számba vehető országút volt, mígnem az 1990-es rendszerváltást követő lazulás hatására megszűnt a szigorú határövezeti jelleg: makadámúttá alakították, mely Tornyától Varjason, Nagyiratoson, Kisiratoson át tekereg a nevettséghatár innenső – amonnan: túlfelöli – oldalán Mácsának. Teherkocsik, gépekék, vontatók, lovas fogatok használják s koptatják; hogy kiskocsival is át lehet hajtani, alig reméled, de nekivágsz. Mint rövidesen kiderül, a tengelytörésre alkalmas út az Úr 2005-dik esztendei Szent Anna napjára járhatóvá tétetett azzal, hogy a fél-, avagy méteres gödröket öklömnyi kődarabokkal föltöltötték, így ha lassan hajtasz, odaérsz, ahová igyekszel.

Személykocsival nem, lovas kocsival találkozol, a nemzetközi vasúti fővonalnál meg (a rámpánál) határőr silbakol.

Szabad az út! – látható. Mely út: tatád útja. Öregapád útja Mácsáról Iratosra.

Vagy tíz éves lehetett, amikor elszökött hazulról, s csak erre jöhetett, ezen az úton juthatott el Mácsáról Kisiratosra, hol aztán eltöltött egy életet. A felerészben román, felerészben akkor még magyar és német Mácsáról. Vagy csak úgy vaktában vágott neki a világnak s jutott véletlen Iratosunkra?

Szent Jakab hava 23., szombat, hajtasz Mácsának a kukoricatáblák közt a templomtoronyig tartó úton. Avagy toronyiránt ment az öreg? Megvadult gyermekfejjel neki az ismeretlennek? Mert – most, nyár derekán – nem látni az úton (visszafelé) Mácsa felől Iratosig. Elfedik a mi istenházánkat a dombhajlatok.

Át Kútason a Mácsai-erdő, kastélykert iránt. Gazdag, jól termő Kútasi pusztá, melyért Kisiratos gazdái odahagyták a hazát, melynek megtartásáért elárulták a faluközösséget: a rabló nagyhatalmak úgy húzták meg a határt, hogy a csanádvarmegyei falu a megpocskolt Csonka-Magyarországba, az aradvármegyei Kürtöshöz tartozó, nem kis részben a mieink által

birtokolt Kutas pedig Nagy-Romániába kerüljön. Tették a kenyérért; ahogy majd a zsellérség (rosszabbik része) teszi 1944 után a gazdák megcsúfolásában, a kolhozállam létrehozásában való részvétellel.

Arató-cséplőgép után porzik a dűlő. A katolikus templom tornya mutatja az irányt Mácsának a végtelenbe vesző – félmegegyényi - kukoricásban.

Már Mácsa szélső háza mutatja magát az égbe törő kukoricarengeteget kettéhasító út végén. Faluszéli útkereszt, hol elhaladhatott Kurtucz Gergő is (Grigor korában). Köröszőt vetsz, mint öregapád – sziléd – tehette. Csak: én befelé, ő kifelé. HAZA.

Szentmárton? (A németjeivel.)

Kurtaegyház-Kurtics-Kürtös? (A románjaival.)

Kevermes? (A magyarjaival.)

Iratos? (E szintén tiszta magyar.)

Honnan tudott volna öregapád minderről. Hogy Kisiratoson majd a Magyar-család fogadja be.

Mácsán elébb csicsás amerikai protestáns (pízháza) istenháza, majd balra a katolikus, jobb felől a bizánci.

Titi atya vére(i)

Budeanu Tudor, azaz Tivadar, kinek Titi a magyar beceneve.

- Édesapám felerészben román, felerészben magyar volt. Nagymamám háromszéki székely, Fogarasi, nemesi család. Apám apja aradi román, nagytatám a vasútnál dolgozott; Háromszékben állomásfőnök volt, megismerte nagyanyám, elvette. Édesanyám német, Stroahecker. Fura dolog, német-román-magyar vagyok. Csak: ortodoxok voltunk. Édesapám ortodox, édesanyám katolikus, öreganyám is őskatolikus. Németül nem tudok! Nagytatám jól tudott németül; fogoly volt, 1948-ban jött haza Szibériából. Németül meg sem szólaltak. A családban magyarul beszéltünk.

Német nagyanyjának a húga Magyarországra került, ott maradt, a családja magyarrá vált.

- Aradon Ségában, magyar negyedben laktunk. Ott sokat ministráltam a katolikus templomban, ahova öreganyámmal jártam. Az ortodox templomba is jártam, a végén pap lettem. A teológiát Szebenben és Aradon végeztem, 1966-ban szenteltek föl.

Titi atya szőke, kék szemű – mondhatni, tiszta – 'dák'. A német vonal az erősebb nála. Mire azt válaszolja: a székely nagymamája is szőke volt és kék szemű.

A felesége aradi román családból való, egy gyermekük van. Több, azt mondja, azért nincs, mert ennyire futja az anyagi lehetőségeikből. A fia már nem beszél magyarul.

Mácsán 1000 családot pásztorol. Görögkeleti úgy 2800 lélek. Korábban a németlakta Szentmárton Mácsa leányegyháza volt, mostanra (hogy eltávoztak a szomszédból a németek) önálló görögkeleti egyházközség lett. Katolikus 40 család: 10 német, 30 magyar. Fialat pár család; vagy a férfi, vagy a feleség román.

- Nem az a fontos, ki milyen vallású, ki magyar, vagy román. Az a fontos, hogy az ember ember legyen. Az számít, jó ember, vagy rossz ember vagy-e. Minden nemzetben van jó, rossz.

(Mintha Kisiratoson volnál, és magyar embert hallgatnál.)

- 1994/95-ben bővítettük, felújítottuk a román templomot, a magyarok jöttek segíteni, és náluk miséztünk. Azt terveztük, hogy a kultúrházban misézünk. Kilenckor volt a magyar mise, tízkor a román mise a katolikus templomban. Miséztünk békében.

Két év alatt egyetlen vitás ügyük nem volt, jóba lett Krajter Sebestyén temesvári püspökkel. Kisiratosra papszentelésre ment át, ha hívják, a magyar falu Máltai Házának

román betegeit látogatja meg. Magyar barátait említi, hogy a katonaságnál a legjobb cimborája magyar volt.

Akinek székely a nagyanyja s otthon ő a hangadó, nem csoda, ha harmadrészt ez, harmadrésztben az, harmadrészt amaz létére a magyart is vállalja.

Ezért nem lehetett ő az első csonka-magyarországi román püspök? Mert megpályázta. Azt mondja, nem ezért.

Román hit, magyar hit

Vasárnap 350-400-an vannak a mácsai román misén. Náluk egy mise van. Nagy ünnepen van több; a görögkeletiekénél a pap egy nap csak egyszer áldozhat. Szombat este vecsernye. Vasárnap reggel áldozás, vasárnap este a vecsernyén ima és ének.

A régi román templomban – amelyet Csernovics gróf az 1700-as években építtetett a kastéllyal együtt, s amelyet 1994/2000-ben újítottak meg – 450-en férnek el. Csernovics Péter és a felesége itt nyugszik a mácsai görögkeleti templomban, a padló alatti sírkamrában. A sír nincs megjelölve, az 1910-es évek első felében került rá padló. Addig le lehetett menni a lépcsőn, de valaki ki akarta rabolni, a márványkövet megkísérelte kivenni. Mire az akkori pápa lepallózta.

A katolikus templom régebbi.

Imaháza van a baptistáknak (30-40 család baptista Mácsán, a második világháború után jelentek meg a faluban), meg a szombatistáknak is (80 család tartozik hozzájuk).

Az elmúlt évben 63 temetésnél, 47 keresztelésnél, 23 esküvőnél segédkezett Mácsa óhitű román papja. Azaz: 'náluk' is kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak. Nem vigasz, tény s való. A nyolcosztályos tanodába vagy 400 gyermek jár. Hittan? Az iskolai hittant – ahogy a katolikus Kisiratoson is – tanár tanítja az állami tanrend szerint. A templomban a karácsony és húsvét előtti böjtben tartanak hittant, a pár magyar katolikus gyermek is odajár. (Ahogy Iratoson a néhány félig román apróság is a magyar katolikusokhoz.)

A globalizmusnak nevezett világgyarmatosításról Tivadar atya ugyanazt gondolja, mint vendége, ki azért megjegyzi, mert többen emlegetik: míg a magyar politika mindent megtesz, hogy kiszolgálja új urait, a románok ezúttal is megússzák! Látszatra nagy EU-barátok, szóban túlszárnyalják nyugati magyar szomszédjukat a behódolásban, közben szép csöndben védeni fogják a saját nemzeti érdekeiket és végül mégiscsak ők kerekednek felül! Mire föl atyánk az ellenkezőjét véli: tévedünk, a gyarmatosítók, önérdékből egyenvilágot teremtők bedarálják a románokat, Romániát is.

Mire föl – tehetnéd hozzá, ha mernéd – itt a kínálkozó alkalom: összefogni...

„Könnyű neked, te Budeanu Tivadart látod, hallgatod...”

Könnyű, vagy sem. Mácsa, Kürtös, Német-Szentmárton? Kis- meg Nagyiratos (meg a többi Arad vármegyei helység népe) mért ne foghatna – egyszer már végre – össze?!

Össze, meg vissza.

Ilyen vér, olyan. „Nekem európai vérem van!” – mondotta volt a maga nacionalizmusát kozmopolitizmussal leplező bukuresti vlach úr a minapában a gyulai magyar-román találkozáson. Neki igen. Budeanu pap bácsi megvallja: egyszerre román, német, magyar.

Hogy lehet, hogy. Úgy, hogy közben egyiket sem árulja el!

Arad, Arad (Aradvármegye)...

Mi tagadás: édes hazánk. Otthona mindannyiunknak. Szent anyaföld.

Szentfölded.

- Szentföldem, Szentfölded, Szentföldje, Szentföldünk, Szentföldetek, Szentföldjük.

Úgy, úgy.

Tartalom

(Előszó).....(-2006).....	2
Magyar Igen.....(2001).....	3
Krakkai hejnal.....(2003).....	9
Berinvár alatt.....(2003).....	24
Föl-Mura, Magyarweg.....(2011).....	29
Hucul Párizs(2003).....	34
Úti levél.....(2000-2005).....	44
Tengeremlyéki.....(2005).....	62
Szent(al)föld.....(1999-2005).....	73

(Fülszöveg, ismertető a veszprémi köteten, 2014)

Sarusi Mihály csavargókönyv-folyamának, a **Vagabundkorzónak** eddig hat kötete jelent meg. A mostani, a hetedik a sorozat utolsó, záró darabja.

1993-ban (Szolnokon, a Jászok füzetek nevű sorozatban) látott napvilágot az első három kis könyv, 2001-ben (Karcagon a Barbaricum Könyvműhely kiadásában) a másik kötethármas - az előbbi a Magyar Könyv Alapítvány, az utóbbi a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. A Vagabundkorzóban az író a magyar világ fölfedezésére vállalkozik. Az Alföld, Erdély, a Felföld, a Dunántúl, a volt (adriai) Magyar Tengeremlélék, az egész Kárpát-medence és környékének magyarsága mellett az Európa távolabbi tájain s az Amerikában, Afrikában, Ázsiában élő magyar szórványok világa is megjelenik e sorozat írásaiban. A világ bármely táján járva is a hazai kérdések foglalkoztatják a zarándokutat járó szerző – hol költői, hol szociografikus, hol elbeszélés-számba menő - úti rajzait.

A Vagabundkorzó záró, **VII. könyvének** a címe: **Szentföldön**. Ebben a munkájában az író fajtája szűkebb hazájában, a Kárpátok ölelte magyar medencében talál rá a maga szentföldjére – talán nem véletlenül a legmélyebbre a szülő és fölnevelő Alföldön merülve. Az egyszerre csavargó- és zarándok-könyv Vagabundkorzó befejező kötetében Magyarigen és Alsó-Fehér vármegye, Krakkó és Kislengyelország, a Mátyás király látta Stájerföld, a Gerecse és Esztergom megye kisvilága, a beregi-mármarosi végvidék, az egykori Magyar Tengeremlélék és a Dél-Alföld mélyvilága elevenedik meg. A könyv azt bizonyítja, hogy – miként a szerzőnek, bizonyára minden egészséges lelkű embernek is - a szülőföld a legdrágább. Hogy mindenkinek megvan a maga Szentföldje... Melyet vagy meglel, vagy nem... Hogy az ember ott van igazán otthon, ahol minden utcasarkot, minden bokrot, minden emberi szépséget és gyarlóságot (föl)ismer...